

ОДБРАНА

Интервју

**Генерал-мајор др Миодраг Јевтић,
начелник ВМА**

Одмеравање времена

— Специјални прилог

Шпијунажа и контрашпијунажа у Србији

“Bila je tako lijepa”

pesme **Dragana
Stojnića**

*Revijski orkestar Umetničkog ansambla
Ministarstva odbrane Republike Srbije*

Dirigent:

Vojkan Borisavljević

Scenarij:

Milan Šević

Voditelji:

Ivan Bosiljčić i Kalina Kovačević

Solisti:

Bojan Marović	Lado Leskovar
Ekstra Nena	Mari Mari
Saša Kovačević	Aljoša Vučković
Maja Odžaklijevska	Bojan Milanović
Željko Vasić	Zafir Hadžimanov
Tanja Banjanin	Žarko Dančuo
Oliver Njego	Marijana Zlopaša
Nada Pavlović	

cena ulaznica: 1000 i 1500 din.

Petak, 06. mart 2009. u 20 časova - Velika dvorana Doma Sindikata

 NOVI CITROËN C5

Nemački karakter, francuski stil.

VITRO GROUP

OVLAŠĆENI UVOZNIK I DISTRIBUTER ZA SRBIJU

RADNIČKA 22, ADA, BEOGRAD, 011 35 38 555

Vitro Group Karađorđeva 89, Beograd, 011/ 20 22 300 Vitro Group Mih. Brankov 59, Niš, 036/ 20 22 08
Vitro Group Jagašina Slovinski put 3b, Jagodina, 035/ 25 25 57 Autocommerz Katarina 18, Beograd,
011/ 2436 402 Bel Car Bulvar Vojvode Stojice 3b, Novi Sad, 021/ 679 3004 Auto AS Strojara Termica S,
Bačka Topola, 034/ 705 414 AMC Group Pitalovica bb, Čačak, 032/ 495 402 Office center Koopa Racina L,
Podgorica, 081/ 627 760 Delta Inž. Džona Industrije p.o. Velenik 30000 Priština, Kosovo 038/ 558 558

www.citroen.co.yu

CITROËN

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

„Одбрана“ наставља традиције „Ратника“, чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Драгана Марковић (специјални прилози)
Мира Шведић (арсенал)

РЕДАКЦИЈА:

Душан Глишић (фелџон, историја и традиције),
мр Снежана Ђокић (свет),
Бранко Капуновић (друштво),
Александар Петровић, поручник,
Владимир Почуч, мајор (одбрана),
Сања Савић (интернет)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастијан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Џ. Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковски, мр Зоран Миладиновић,
Предраг Милићевић, Миљан Милкић,
Крстан Милошевић, др Милан Милошевић,
др Александар Мутавић, Никола Остојић,
Никола Оташ, Иштван Пољанац,
Будимир М. Попадић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници)

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Даримир Банда (фоторепортер)

Језички редактори

Мира Попадић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-258; 23-809

Заменик главног уредника 3241- 257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

Internet

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.

За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,
Македонска 29

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

Снимко Радован ПОПОВИЋ

САДРЖАЈ

Обележени Дан државности и Дан Војске Србије
СЛАВА ЈУНАЦИМА

6

Састанак министара одбране Србије и Грчке
**ДОПРИНОС
СТАБИЛНОСТИ РЕГИОНА**

10

Сарадња Србије и Португала
НОВИ ПОЧЕТАК

12

ИНТЕРВЈУ

Генерал-мајор професор др Миодраг Јевтић,
поводом 165. годишњице Војномедицинске академије
ОДМЕРАВАЊЕ ВРЕМЕНА

14

Конференција за новинаре министра одбране
и начелника Генералштаба ВС у Нишу
ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ

18

Обележена 70. годишњица Холдинг компаније „Крушик“
у Ваљеу
ОСВАЈАЊЕ НОВИХ ТЕХНОЛОГИЈА

20

Per aspera

ЛУТЕРОВИ СНОВИ

23

ОДБРАНА

Тенкисти на *Пасуљанским ливадама*
ИСПИТ ОБУЧЕНОСТИ

24

Делегација Министарства одбране и Војске Србије на изложби „Аеро Индија 2009.“

СМОТРА ВАЗДУХОПЛОВСТВА

26

Међународни научни скуп Информациона безбедност 2009

РАЊИВИ ПРОСТОР

28

Са галерије

ТРЕНУТАК ЗА ИСТИНУ

31

СВЕТ

Светска економска криза и војска

ЦЕНА ПРЕВЕЛИКИХ АПЕТИТА

32

Паралеле

АМЕРИКАНЦИ ОДЛАЗЕ ИЗ КИРГИЗИЈЕ

37

КУЛТУРА

Филм о коме се говори

ПРОПАСТ ИМПЕРИЈЕ – ВИЗАНТИЈСКА ЛЕКЦИЈА

38

ФЕЉТОН

Тероризам и обавештајне службе (2)

У ФУНКЦИЈИ ДРЖАВНИХ ИНТЕРЕСА?

42

ВМА

С краћеница из наслова, за назив Војномедицинске академије, вероватно је наша најпознатија реч са три слова. Она је симбол врхунске здравствене, али и научноистраживачке и образовне установе у систему одбране и систему здравствене заштите Србије, са 165. година дугом традицијом.

Ту институцију су донедавно многи мистификовали као посебну привилегију војних осигураника недостижну за цивиле. Од прошлогодишњег потпуног укључивања у систем јавног здравства Србије, врата тог „Храма здравља“ су јој широм отворена за све којима је неопходан тај такозвани терцијерни ниво медицинске помоћи.

Војномедицинска академија је, свакако, и један од најзначајнијих ресурса и стратешки бренд Србије на путу међународних интеграција. Чланство у Балканском комитету војне медицине и учешће у радној групи за унапређење рада Светског комитета војне медицине, гостовање врхунских медицинских ауторитета и разноврсни контакти и облици сарадње са војним санитетским службама бројних земаља говоре у прилог томе.

Заједничке вежбе су, наравно, круна те сарадње. На прошлогодишњем „Сигурном путу“ Војномедицинска академија је, заједно са колегама из Норвешке и Македоније, показала са каквим капацитетима, знањем и искуством располаже. Висок степен обучености и поштовање међународних стандарда за цивилно-војну сарадњу у условима масовних катастрофа омогућили су стицање европског сертификата CREVAL који ВМА кандидује за равноправно учешће у свим међународним активностима.

У припреми је и MEDCEUR, међународна вежба која ће, према речима генерал-мајора др Миодрага Јевтића, начелника ВМА, имати изузетан значај за унапређење интероперабилности наших оружаних снага.

Амбиције да се ВМА позиционира као регионални центар за војномедицинску сарадњу и обуку потпуно су реалне и оствариве. Наши стручњаци имају шта да покажу и спремни су да размењују искуства у свим областима. Уосталом, медицинска струка не познаје границе.

Али знања и способности је, по свему судећи, најтеже верификовати на домаћем терену, где понекад у први план избијају суревњивост, опструкција, неразумевање и штошта друго. Због тога ВМА још увек није интегрисана у академски и научноистраживачки простор Србије, иако су својеремено лекари Главне војне болнице били оснивачи Медицинског факултета у Београду. Међутим, и ту су ствари сада битно другачије него што су биле претходних година. Стрпљивим и квалитетним радом, развијањем поверења и угледа превазилазе се и најтеже препреке. Све је спремно за акредитацију те установе и студијских програма за сва три нивоа високог образовања. И не само то, на видику је и статусно позиционирање ВМА у оквиру будућег Универзитета одбране Србије, што ће без сумње још јаче поткрепити настојање те институције да се докаже као регионални лидер војномедицинске сарадње и едукације. ■

Слава јунацима

Поводом Дана државности, председник Републике Србије Борис Тадић положио је венац на споменик Незнаном јунаку на Авали. У делегацији председника Републике били су министар одбране Драган Шутановац и новоименовани начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић.

У спомен-књигу Тадић је уписао: „За Србију свих њених људи. За Србију песму међу народима. За Србију једну и јединствену, под европским небом. Слава јунацима“.

У делегацији Војске Србије били су командант Ваздухопловства и ПВО генерал-потпуковник Драган Катанић и генерал-мајори Радивоје Вукобродовић, начелник Управе за телекомуникације и информатику, и Љубомир Самарџић, начелник Управе за логистику.

Поводом Дана државности Републике Србије у Орашцу је одржана свечаност којој су присуствовали председница Скупштине Србије Славица Ђукић-Дејановић, председник Владе Мирко Цветковић, министри у Влади Србије, представници Министарства одбране и

Свечаност у Орашцу

Војске Србије, полиције, Жандармерије и других републичких институција и организација.

Уз високе државне и војне почасности, венце на саркофаг Карађорђа у цркви светог Ђорђа на Опленцу положили су председник Владе Мирко Цветковић и Његово краљевско височанство престолонаследник Александар Карађорђевић, док је у име Министарства одбране венац положила делегација у којој су били државни секретар Игор Јовичић, генерал-потпуковник Љубиша Диковић и бригадни генерал Јовица Драганић.

На основу наређења председника Републике, а поводом 15. фебруара, Дана државности Републике Србије и Дана Војске Србије, на Калемегдану је извршена почасна артиљеријска паљба. После интонирања химне *Боже правде* и подизања државне заставе, паљбу са десет плотуна из шест артиљеријских оруђа извео је почасни батаљон Гарде којим је командовао капетан Марко Маријановић. ■

Одговор

На Београдском кеју поред реке Дунав у Новом Саду, вежбом „Сретење 09“ обележени су Дан државности и Дан Војске Србије –15. фебруар

НА СВЕ ИЗАЗОВЕ

ежби у Новом Саду, 14. фебруара, присуствовали су председник Републике Србије Борис Тадић, председница Народне скупштине Славица Ђукић-Дејановић, министар одбране Драган Шутановац, заступник начелника Генералштаба ВС генерал-потпуковник Милоје Милетић, чланови Владе Републике Србије, представници Министарства одбране и Војске Србије, војнодипломатског кора, локалне самоуправе, верских заједница и бројни грађани Новог Сада.

Главни град Аутономне Покрајине Војводине, после Београда и Ниша претходних година, био је домаћин манифестацији поводом обележавања Дана државности и Дана Војске Србије.

Председник Републике Борис Тадић, честитајући грађанима Дан државности, а припадницима оружаних снага Дан Војске Србије, рекао је да „обележавање Сретења и Дана Војске обједињује иденти-

тет војске и државе, чиме се обнавља њихова најдубља повезаност у српској државотворној традицији.“

Тадић је истакао да Србија никоме није претња, већ пријатељ и партнер, стуб регионалне стабилности и безбедности и демократска и европска земља.

„Србија своје интересе брани искључиво мирним путем. То је политика којом ћемо се руководити и у будућности. Војска је гарант ове мирољубиве државне политике и институција у коју сви имамо велико поверење“, рекао је председник Тадић.

„Косово и Метохија је најважније и најосетљивије питање наше, али и регионалне и европске безбедности и политике. Ми остајемо чврсто опредељени да своја легитимна права, на својој територији бранимо правним и дипломатским средствима, а не силом. Србија никад неће признати независност Косова и поштујући међународно

право, vlastite legitimne interese, svoj integritet na Kosovu braniće na pravnom terenu, pred Međunarodnim sudom pravde", istakao je Tadić i dodao da osim članstva u Evropskoj uniji, Srbija želi najbolje moguće odnose sa Rusijom i SAD, a kako kaže „cilj nam je da, uprkos neslaganju oko pojedinih pitanja, ojačamo odnose i sa Crnom Gorom, Hrvatskom, Bosnom i Hercegovinom i Maqedonijom. Srbija čini sve da region bude stabilan i da dobri odnosi budu osnova uspešnog regionalnog prosperiteta“.

Председник Тадић подсетио је на два велика догађаја – 205 година од подизања Првог српског устанка и 174 године од доношења Сртењског устава. Он је том приликом позвао грађане да окренути европског будућности Србије чувамо свој суверенитет, интегритет и достојанство, да би нам држава била онаква какву желимо – јака, стабилна и поштована у свету.

У извођењу вежбе „Сртење 09“ учествовало је 736 професионалних припадника Војске Србије из Копнене војске и Ваздухопловства и противваздухопловне одбране, а тежиште је било на приказу

оперативних способности Специјалне бригаде, Прве бригаде, Речне флотиле, Петог батаљона војне полиције, те јединица из састава 204. и 98. авијацијске базе и 250. ракетне базе Ваздухопловства и противваздухопловне одбране. Јединице Војске Србије приказале су интервидовске секвенце оспособљавања за извршавање дела задатака у одбрани земље и пружању подршке грађанима и цивилним властима Републике Србије.

Вежба се састојала из седам секвенци, након којих је уследио тактичко-технички збор приликом чега су грађани могли да погледају борбена и неборбена средства које користе наше оружане снаге.

Прва секвенца представљала је приказ употребе једног од најновијих средстава у наоружању Војске Србије – система беспилотних

летелица ЛБ ОРБИТЕР мини. Ради се о извиђачком систему који је уведен у наоружање и опрему Војске Србије током 2008. године. ОРБИТЕР представља основно средство извиђачких јединица КоВ за прикупљање обавештајних података о простору, противнику и метеоролошким приликама, у реалном времену. Том приликом демонстриран је пренос видео сигнала добијеног тим системом и увезивање система у командно-информациони систем. Посматрачи су путем видео пројектора могли да прате сигнал са летелица које су у том тренутку летеле изнад Врања и Новог Сада. Током истог сегмента вежбе, на екранима је било могуће погледати и приказ Географско-информационог система, који је производ домаћег знања и стручности.

Уследио је приказ авионске и артиљеријске подршке насилног преласка водене препреке у оквиру кога су комбинацију сложених дејстава представиле јединице Речне флотиле, авијације и речних диверзаната из састава Специјалне бригаде. Сегмент контроле Вазду-

шног простора и заштита снага, те блиске ваздухопловне ватрене подршке обележили су налети авиона МиГ 29 и гaleb Г-4. Хеликоптери типа гама демонстрирали су ватрену подршку насилног преласка реке. Речни диверзанти приказали су ронилачке вештине приликом дејства на пловни објекат, док је артиљеријска припрема и подршка насилног преласка реке симулирана приручним и школским средствима.

Тежишни део трећег, четвртог и петог сегмента вежбе односио се на насилно заузимање супротне обале реке Дунав десантом уз превозе механизованих јединица понтониркама и ваздухопловну подршку јединица ВиПВО. Динамичне сцене превозења и искрцавања воденог и хеликоптерског десанта, те противтерористичких дејстава на отети аутобус и пловни објекат изазвале су посебну пажњу посматрача. Вежба је завршена дефилеом свих учесника.

Обележавање Дана Војске Србије завршено је тактичко-техничким збором који је привукао бројне грађане Новог Сада. ■

А. ПЕТРОВИЋ

Р. МУТАВЦИЋ

Снимили Р. ПОПОВИЋ и Ј. МАРЈАНОВ

Снимак Д. БАНДА

Министри Драган Шутановац и Евангелос Меимаракис истакали су да деле заједничку визију простора југоисточне Европе, који виде као безбедан и стабилан и у коме преовладава сарадња и разумевање

Допринос стабилности региона

Министар одбране Драган Шутановац, после састанка са министром одбране Грчке Евангелисом Меимаракисом, изјавио је да су разговори били искрени и срдачни, будући да два министарства негују чврсте пријатељске везе. Он је захвалио Грчкој што подржава напоре Србије да заштити своје интересе у оквиру међународног права. „Уверени смо да поштовање међународног права у случају Косова и Метохије“, рекао је Шутановац, „штити међународно право где год оно било угрожено“.

Српски министар изнео је заједнички став да је војна сарадња двеју земаља веома интензивна и да стабилност целог региона у великој мери зависи од односа Грчке и Србије, чему обе државе доприносе. Шутановац је додао да су обе стране заинтересоване и за регионалну сарадњу уз, како је рекао, дубоко убеђење да се систем одбране не може свести само на једну земљу. Министар Шутановац захвалио је Грчкој на подршци Србији у регионалној сарадњи и будућим активностима у оквиру програма Партнерство за мир.

Шутановац је захвалио грчком колеги на донацији помоћу које је опремљен кабинет за учење грчког језика на Војној академији, додавши да постоји око 60 полазника из Србије који тај језик уче. Он је нагласио да је то стратешки важан корак ка повезивању две војске.

Министар Шутановац је рекао да је захвалан Грчкој јер она не намерава да смањује свој контингент у оквиру Кфора. Српском народу на Косову и Метохији, нагласио је министар, веома је важно да се у оквиру међународних снага налазе и војници из Грчке. Он је рекао да је од грчког колеге добио сагласност за учешће грчке авијације на аеромитингу који ће наша војска организовати у септембру.

Обраћајући се новинарима у Дому Гарде на Топчидеру, министар Евангелос Меимаракис изразио је задовољство јер се са „при-

јатељима из Министарства одбране Републике Србије“ начелно сагласио о низу питања билатералне и шире сарадње.

„Имали смо прилику да потврдимо висок ниво комуникације, разумевања и сарадње између наших министарства за који сматрам не само да ће се одржати него да ће се још развијати“, изјавио је Меимаракис. Он је подсетио да се његова посета Србији догађа у време када се у свету дешавају значајне кризе, као што је питање Кавказа, Авганистана и Газе, које угрожавају безбедност на широком простору. Грчка настоји да помогне дијалог и мировне процедуре

Министар Шутановац о случају Ковачевић

Одговарајући на питање новинара о случају Миладина Ковачевића, министар Шутановац је рекао да је дошло време „да се сви они који одају државне тајне ставе под удар закона и да се са том праксом престане“. Он је рекао да су се у прошлости државне тајне користиле зарад дневно-политичке користи.

Шутановац је подсетио да је за време седнице Владе прошлог четвртка разговарао са португалским министром одбране, тако да није ни дошао у додир са поверљивим подацима, а да државни секретар који га је тог дана заступао на Влади није био овлашћен да чита документа поверљиве природе.

Министар одбране наглашава да никаква сумња не може пасти ни на једног припадника Министарства одбране када је у питању случај Ковачевић.

Посета Војној академији

Министар одбране Грчке Евангелос Меимаракис, са начелником генерал-мајором мр Видосавом Ковачевићем, обишао је кабинет за учење грчког језика на Војној академији, који је донација Владе Грчке.

Генерал Ковачевић је том приликом захвалио на донацији и истакао да се осам студената из Србије налази на школовању у војним академијама Грчке. Такође је и неколико официра завршило највише војне школе у пријатељској земљи.

Министар одбране Грчке изразио је задовољство посетом кабинету који носи име познатог грчког јунака Риге од Фере, јер сви припадници оружаних снага, по министровим речима, преносе његове идеје о слободи и демократији. Он је изразио жељу да земље југоисточне Европе имају стабилне односе пријатељства и мира.

„Наша историја обилује турбулентним догађајима и узбурканим временима“, рекао је грчки министар, „што млада генерација треба да познаје, како се то не би поновило. Наша територија је раскрсница вера и народа, која носе вредности демократије, напретка и слобода“. Он је позвао студенте који уче грчки да у току лета посете Грчку ради усавршавања језика. Министар је том приликом уручио и поклоне – савремене уџбенике за учење грчког језика.

у тим случајевима колико год може, рекао је Меимаракис, нагласивши да његова земља председава организацијом ОЕБС.

Грчки министар је рекао да је развоју догађаја на западном Балкану неопходно посветити значајну пажњу. Он је рекао да Србија и Грчка деле заједничку визију простора југоисточне Европе, који обе земље виде као безбедан и стабилан простор у коме преовладава сарадња и разумевање.

„Грчка топло подржава европску перспективу Србије, не само због пријатељских осећања која гаје наши народи, него и што сматра да је Србија нераздвојни део европске породице. Штавише, и НАТО сматра да је улога Србије у овој области изванредно значајна. Стога сматрамо да би она требало да учествује у свим регионалним организацијама, јер се не може замислити безбедност у овом региону без учешћа Србије“, рекао је Меимаракис.

Грчка је веома заинтересована за изналажење уравнио-теженог решења по питању Косова, које ће омогућити стабилност и безбедност у ширем региону југоисточне Европе. ■

А. ПЕТРОВИЋ
С. ЂОКИЋ

Свечани пријем поводом Дана Војске Србије

Свечаном пријему поводом Дана Војске Србије – 15. фебруара, који су у Дому Гарде у Топчидеру приредили министар одбране Драган Шутановац и заступник начелника Генералштаба генерал-потпуковник Милоје Милетић, присуствовали су председник Републике Србије Борис Тадић, председница Народне скупштине Славица Ђукић-Дејановић, премијер Мирко Цветковић, чланови Владе, представници Министарства одбране и Војске Србије, војнодипломатског кора, верских заједница, јавног и културног живота, организација и институција и други гости.

Честитајући Дан државности и Дан Војске Србије министар одбране Драган Шутановац је истакао да је година иза нас обележена великим безбедносним изазовима, али је систем одбране наставио са реформама.

„Настојаћемо да реформе убрзимо у наредним годинама и убеђени смо да оно што је зацртано у плану развоја можемо да испунимо и да постоји још низ ствари које можемо остварити преко плана“, истакао је Шутановац и најавио реформе војног школства, војног здравства, јачање система одбране, а пре свега Војске Србије.

Министар Шутановац је захвалио свима који су дошли на свечаност, „а то схватамо као подршку нашим реформским жељама и захватима“. Он је посебно захвалио представницима медија који прате систем одбране „јер као никад до сада имали смо адекватан третман, да не кажем подршку и ми ћемо се потрудити да наш систем буде и даље отворен за јавност јер мислимо да реформа може да се спроводи само ако има подршку јавности, уколико има подршку оних који плаћају Војску Србије, а то су грађани Србије“.

Поздрављајући званице заступник начелника Генералштаба генерал-потпуковник Милоје Милетић је рекао да је између два празника Војска Србије наставила са реформским променама у складу са условима који су створени.

„Тежиште у протеклом периоду било је на осавремењавању процеса обуке у нашим јединицама, техничкој модернизацији и делимичној професионализацији“, рекао је генерал Милетић. „Истовремено, извршавањем свих постављених задатака континуирано пружамо поруку да смо спремни на сарадњу са свим армијама на очувању мира и безбедности у региону и шире“. ■

Р. М. – А. П.

Трећа годишња конференција изасланика одбране Републике Србије

На Трећој годишњој конференцији изасланика одбране Републике Србије, одржаној у Дому Гарде у Топчидеру, 25. фебруара, министар одбране Драган Шутановац информисао је изасланике одбране о актуелној ситуацији у систему одбране по најважнијим питањима. Он је према сегментима и организационим целинама Министарства представио најважнија достигнућа и резултате у протеклих годину и по дана, планове и пројекте за наредни период.

Министар се посебно осврнуо на успешно успостављен систем цивилне контроле оружаних снага, процедуру доношења нових закона и подзаконских аката, реорганизацију Министарства одбране, опремање и инфраструктурне пројекте, те питања са пољом међународне војне сарадње.

У свом обраћању начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Милоје Милетић говорио је о достигнутом нивоу реформи у Војсци Србије са акцентом на постепеној професионализацији. Он је том приликом истакао да војска данас, у односу на само пре две године, изгледа знатно другачије, али да постоји доста простора за напредак и модернизацију.

Циљ конференције јесте анализа рада наших војних изасланиста у протеклој години, размена искустава међу војним аташеима, информисање изасланика одбране о питањима која су значајна за обављање њихове делатности и давање смерница за рад у овој години.

Током петодневног боравка у земљи изасланици одбране Републике Србије имали су више пленарних и појединачних састанака и консултација. ■

А. П.

Нови почетак

Министри одбране Србије и Португала Драган Шутановац и Нуњо Севериано Теижеире потписали *Споразум о сарадњи у области одбране*

Министар Шутановац је након потписивања *Споразума о сарадњи у области одбране*, 13. фебруара у Дому гарде у Топчидеру, рекао да то представља нови почетак сарадње две земље и додао да је Србија захвална што Португал подржава настојања да Србија уђе у Европску унију.

Шутановац је рекао да постоји обострано занимање за сарадњу у области обуке и размену искустава. Португалске оружане снаге могле би да учествују у неким важним промотивним активностима Војске Србије, као што је велики аеромитинг планиран за другу половину године, најавио је министар Шутановац.

Српски министар је додао да постоји намера за сарадњу и у областима војне економије и војног здравства. Он је рекао да је прихватио позив португалског колеге за узвратну посету наше делегације, а ради бољег сагледавања области потенцијалне сарадње биће организована посета делегације нашег министарства на техничком нивоу.

– Срећан сам и задовољан што смо потписали *Споразум*. Португал сматра да Србија има кључну улогу на Западном Балкану и ми ценимо велике напоре које улажете како би остварили сарадњу са мултинационалним организацијама – рекао је министар Теижеиро. Он је додао да *Споразум* показује политичку вољу португалске владе за сарадњом и да ће то бити нови циклус у односу две земље у области одбране. То

Снимко Ј. МАРЈАНОВ

ће, како он сматра, ојачати и сарадњу две војске, пре свега на нивоу обуке и размене искустава.

– Такође, размишљамо о сарадњи у области одбрамбене индустрије и медицине. *Споразум* показује жељу за сарадњом наше две земље, наших народа и народа Европе - рекао је у обраћању новинарима португалски министар.

На новинарско питање о сарадњи са земљама НАТОа, министар Шутановац је одговорио да је у протеклом периоду НАТО донео неке одлуке које нису учвршћивале везу са Србијом, али и да у оквиру НАТОа постоје земље које нису признале независност Косова и Метохије и које заступају наше интересе у оквиру Алијансе. Наша је жеља да придобијемо што више партнера. Данас смо разговарали и о проблемима који се односе на Косово и Метохију. Изнео сам наше ставове и покушао да убедим колегу из Португала да све одлуке донете у протеклом периоду нису у функцији сигурности у региону. Португал, као чланица Алијансе, наравно заступа интересе НАТОа, али ако смо у нашем разговору имало успели да померимо ставове у правцу разумевања Србије, добили смо савезника који може да у једној мери заступа наше интересе, рекао је министар Шутановац. ■

С. ЂОКИЋ
А. ПЕТРОВИЋ

Припреме за Конференцију начелника генералштабова балканских земаља

Другом састанку Координационе групе за припрему Треће конференције начелника генералштабова балканских земаља, који је одржан 17. фебруара у Београду, присуствовали су представници Албаније, Босне и Херцеговине, Бугарске, Црне Горе, Грчке, Македоније, Румуније, Србије и Турске.

На састанку су разматрани садржаји и организација конференције која ће бити одржана 9. јуна ове године у Београду.

А. А.

Генерал-потпуковник Милоје Милетић нови начелник Генералштаба Војске Србије

Поводом Дана државности Републике Србије и Дана Војске Србије – 15. фебруара, председник Републике Србије Борис Тадић поставио је за начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковника Милоја Милетића, досадашњег заступника начелника Генералштаба Војске Србије.

Председник Тадић је поставио:

– за заменика начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковника Младена Ђирковића, досадашњег команданта Копнене војске,

– за команданта Копнене војске, генерал-мајора Љубишу Диковића, досадашњег команданта Команде за обуку,

– за команданта Команде за обуку, генерал-мајора Александра Живковића, досадашњег заменика команданта Копнене војске.

У чин генерал-потпуковника председник Србије унапредио је генерал-мајоре: Љубишу Диковића, команданта Копнене војске и Драгана Катанића, команданта Ваздухопловства и противваздухопловне одбране.

У чин бригадног генерала председник Тадић унапредио је пуковнике:

– Младена Вуруну, начелника Управе за школство Сектора за људске ресурсе Министарства одбране,

– Миодрага Вукмировића, заменика команданта Команде за обуку,

– Горана Радовановића, команданта Гарде,

– Милана Мојсиловића, заменика команданта Здружене оперативне команде ГШ ВС,

– Миодрага Гордића, команданта 250. артиљеријско-ракетне бригаде ПВО.

Начелник Генералштаба генерал-потпуковник Милоје Милетић рођен је 20. јула 1953. године у Блацу. Војну академију завршио је 1976. године, Смер артиљерија, Командно-штабну школу 1995, а 2000. Генералштабну школу.

У Војсци је од 13. септембра 1976. године, а током каријере обављао је командне дужности од командира вода до команданта моторизоване и артиљеријске бригаде.

Био је заменик начелника, а затим и начелник Управе артиљерије, начелник Управе за обуку Генералштаба ВСЦГ и начелник Управе за развој Генералштаба ВС.

Генерал Милетић је за заступника начелника Генералштаба Војске Србије постављен 30. децембра 2008. године. ■

Поштујући прошлост, окренут садашњости, посвећен будућности, у свом раду и стварању човек неминовно доживљава потребу да за тренутак застане и да пажљиво премери дужину и квалитет пређених стаза, да би осмислио свој даљи пут. Васпитаван сам и образован тако да увек тежим највишим вредностима, вероватно зато стално говорим да можемо више и боље. Зато ћу увек више веровати човеку него машини. Наше стратешко опредељење и јесте улагање у струку и знање. Преболели смо тежак период, а да нисмо роптали. Никома нисмо били нелојална конкуренција. Убеђен сам да смо утакмицу добили и да у потенцијал којим сада располаже ВМА треба улагати. Сигуран сам да ће се то вишеструко вратити – имајући увек у виду реалну вредност и немерљиву националну димензију наше и ваше ВМА.

Одмеравање

Историја ВМА сеже далеко у прошлост, у време поновног успостављања српске државе, средином 19. века. Од тада до данас пређен је пут који се, вероватно, једино годинама може прецизно изразити – 165. Ова годишњица повод је за разговор са генерал-мајором професором др Миодрагом Јевтићем, начелником ВМА, човеком који је, водећи кућу од изузетног значаја за Војску и државу, у не баш лаким временима, показао за лекара необичне одлике познавања законитости кризног менаџмента.

Време се најбоље мери када се састојку свега што је некада било дода критички елемент овога што јесте, да би се тек назначиле смернице за оно што ће доћи. Тим мисаоним током текао је и разговор који следи, учи још једног значајног датума у историји Војномедицинске академије – још једне временске одреднице којом ова кућа потврђује своје трајање.

■ *Уз сва искушења, ратове, болести, епидемије, шта је то што је суштински одредило и обликовало профил Војномедицинске академије на путу дугом 165 година? Који су то преломни тренуци, процеси, одлуке, људи...*

– Својим трајањем током сурове и трновите историје народа на овим турбулентним просторима, војни санитар и војна болница одавно су утиснути у свест и историјско памћење српског народа као елемент поверења, потврђености и специфичног достојанства. Историјске корене ВМА везујемо за период поновног успостављања српске државе након вишевековног ропства. Наиме, *Указом државног савета* заснованог на *Сретењском уставу* из 1835. године, установљена је санитарска служба, а већ 1836. године основана је Војна болница у Савамали. *Уредбом књаза Александра Карађорђевића* од 2. марта (19. фебруара) 1844. године формирана је Централна војна болница, смештена на простору данашње Треће београдске гимназије. Управо тај дан када су обједињени сви санитарски ресурси на овом простору, обележавамо као Дан ВМА.

Од тада до данас ова болница била је сведок значајних историјских догађаја. Њен кадар био је важан ослонац српској војсци у ослободилачким ратовима од 1912. до 1918. године.

Првих осам професора Медицинског факултета у Београду били су кадар Главне војне болнице, који је своје ангажовање сматрао патриотским задатком и остварењем величанственог дела намењеног сопственом народу и отаџбини.

Кадар Главне војне болнице, такође, чинио је херојска дела у лечењу рањених и болесних у антифашистичком рату од 1941. до 1945. године.

Скупштина ФНРЈ је 1960. године донела Закон којим је ВМА дефинисана као највиша војноздравствена и научноистраживачка установа, односно центар за последипломско школовање.

У пошастима последње деценије двадесетог века, ВМА је опет свим својим потенцијалима и енергијом била уз свој народ, издржавши још једну наметнуту пробу степена организованости, стручности, људске и професионалне етике. Медицинска помоћ је пружана свима, без обзира на националну припадност, идеолошка опредељења, верска осећања или социјални статус. Хируршки је збринуту више од 8.000 рањеника.

У веома тешким тренуцима распада бивше државе и ВМА је претрпела многе болне ударце. Енергично смо се борили против оних који су сматрали да таква болница не треба Србији, указујући да је она национално благо, стратешки ресурс у будућим временима. Упорним радом, уз подршку Министарства одбране, уздигли смо се попут феникса. Сада се поново у целом свету сматра престижним доћи на ВМА. Регионални смо лидери у области војномедицинске едукације, али и активни чланови Балканског и Светског комитета војне медицине.

временима која су иза нас, остали смо без великог броја врхунских стручњака, али нисмо клонули. Знали смо и увек бранили тезу да је кадар највеће богатство ВМА, и ту смо протеклих година уложили много напора. Зато сада ВМА поново блиста са лидерима медицинске професије у многим областима. Менаџмент ВМА се определио да прво оспособи врхунски кадар и у оквиру могућности осавремењује технологију, а не да набављамо опрему на којој нема ко да ради.

Ослањајући се на кредибилитет који ВМА има у свету, освежили смо бројне интерперсоналне везе, ревитализовали сарадњу са еминентним медицинским центрима. Само прошле године ВМА је посетило око двадесет страних делегација на највишем професионалном нивоу.

Велики значај посветили смо побољшању стандарда запослених, уз пуно разумевање Министарства одбране. И није то још идеално, али је неколико пута боље него претходних година. Допунским радом створили смо претпоставке да се ради и заради, а тако конкретном доприносимо борби против корупције. Дубоко сам убеђен да ВМА може да представља позитиван пример за то како се излази из потешкоћа, а као таква она је поуздан бренд нашег Министарства одбране и Републике Србије у будућим интегративним процесима.

Успешно реализујемо сарадњу са Републичким заводом здравственог осигурања, и то по највишим стандардима, јер смо после двогодишњег рада добили европске сертификате да смо оспособљени и у пракси примењујемо све неопходне ISO стандарде: 9001, 14 000, 18 000 и 22 000.

■ *Сумирајући изабране резултате остварене само у претходној години на новогодишњем обраћању новинарима, поменули сте и интеграцију ВМА у систем јавног здравства, укључивањем 40 одсто капацитета у здравствени систем државе Србије. Са том праксом започело се почетком 2008. године. Какви су показатељи оправданости такве одлуке у тој првој години њене примене?*

– Добро промишљеним одлукама и доследном реализацијом договореног, почетком 2008. године ВМА је коначно постала доступна свим грађанима Србије који имају потребу за терцијерним нивоом здравствене заштите. Наравно да смо сачували капацитете за наше војне осигуранике, који су наша циљна категорија, али сада са просечном попуњеношћу капацитета од 94,3 одсто, ми потпуно оправдавамо постојање овог медицинског гиганта. Број пацијената у свим сегментима медицинског збрињавања је скоро удвостручен. Велики број најтежих болесника из земље, често и из региона, премешта се у нашу установу, зато што овој установи верују. Дакле, функционалном интеграцијом дела ВМА у систем јавног здравства наше државе на делу смо потврдили оспособљеност два система да успешно сарађују, као и свуда у свету. Поред сталног унапређење службе лечења, интезивно радимо на унапређивању организације поступања у условима масовних катастрофа, на уклањању посттрауматских последица разних врста. Код нас даноноћно ради и Национални центар за контролу тровања....

■ *Током претходне године остварени су изузетни резултати у свим областима медицине, а посебно у хирургији. Да ли хирургија и даље остаје заштитни знак ВМА?*

– Једна од новина у нашем раду јесте и задатак да информисемо све наше колеге и грађане о достигнућима лекара ВМА. Редовно смо то чинили током прошле године и јавност је била у прилици да се обавести о нашем роду. Наравно да је хирургија неприкосновени заштитни знак ВМА, али ни у ком случају не умањујемо врхунске, европске и светске резултате наших професора у области интерне медицине, неуропсихијатрије, научноистраживачког рада и едукације.

Када је о хирургији реч, поносни смо што у овом храму медицине и науке већ одавно рутински радимо трансплантације бубрега, а одскоро и јетре, коштане сржи и матичних ћелија. Прва смо државна болница у земљи која је набавила егзајмер ласер и оспособила стручњаке за скидање високих диоптрија и до плус – минус 10. Потпуно смо овладали и српски медицински простор ојачали спиналном

Времена

Сваки систем који има дуго историјско трајање, посебно на пољу струке, науке и образовања, а поштује своју традицију и предано ради у садашњости – има предвидиву будућност. И управо је то, тај систем, наша највећа вредност, важнија од сваког појединца који је улагао, или улаже себе у ову кућу здравља.

■ *Војномедицинска академија је данас веома битан сегмент Министарства одбране и Војске Србије, али и национално благо од стратешког државног значаја. Шта је то што Војномедицинској академији омогућава такав значај?*

– ВМА је веома добро организована медицинска установа, у којој свако има своје место, задатке и обавезе. Учили смо од великих умова наше професије и увек смо били у служби свог народа. Наша врата су отворена за сарадњу, при чему смо своја знања делили са другима, а није нас било срамота и да учимо од других. У тешким

хирургијом, навигационом хирургијом у ортопедији, ендоскопском техником у скоро свим видовима хируршке делатности. Дневном хирургијом решавамо већ скоро 30% свих интервенција. А има још толико тога што захтева много више простора у вашем и нашем листу.

■ *Истраживања у области примене матичних ћелија и генетског инжењеринга стручњака са ВМА у самом су врху светских достигнућа у тим областима. Покренут је рад и на два меганаучна пројекта, како сте их назвали. Какви су то пројекти?*

– Право питање. Ето, и због тога је ВМА данас стратешки ресурс Министарства одбране, престижна медицинска институција у свету, узор и ослонац многим који желе више и боље.

Када смо пре две године интерно реорганизовали научноистраживачки рад, створили смо боље услове за бављење базичним и клиничким истраживањима. И нисмо стали на томе, најумнији људи наше куће, наше Научно-наставно веће одобрило је дугорочну израду два мегапројекта, са више од 60 научноистраживачких задатака усмерених на побољшање превенције, дијагностике и лечења оболелих и повређених, али и на решавање научноистраживачких проблема који су значајни за систем одбране земље, који се кадровски и технолошки не могу изводити у другим научноистраживачким институцијама у земљи.

Најновији резултати рада више од 300 доктора и магистара наука, а међу њима и 40 припадника универзитета у Београду, Крагујевцу, Нишу и Новом Саду, али и десетак колега из иностранства, стављени су на увид научној и стручној јавности, сабрани у 19 доктората и магистарских радова, више од 100 публикација у водећим међународним часописима. А ко се не би похвалио и таквом чињеницом да је наш стручни часопис Војносанитетски преглед достигао такав квалитет да је половином године увршћен у базу престижних светских часописа.

Трансплантација матичних ћелија и генетски инжењеринг јесу предмет свакодневног рада најистакнутијих научника ВМА, а резултате тих истраживања за лечење оних болести код којих су исцрпљене све друге познате методе, објавићемо када будемо сигурни да смо заиста учинили нешто значајно за нашу науку и праксу.

■ *Наставно-научни потенцијал ВМА чини више од 115 професора и доцента и 46 асистената. ВМА је својим оснивачким актима дефинисана као највиша војноздравствена, научноистраживачка и образовна институција. Историја бележи да су лекари Главне војне болнице били и оснивачи Медицинског факултета у Београду, као што сте поменули. Ипак, ВМА још није интегрисана у академски и научноистраживачки простор Србије. Зашто?*

– Све је то тачно, али је ВМА као национална институција пратила судбину државе и у здравству Србије нисмо благовремено препознати као медицинска установа која постоји и ради овде у Београду. Болно је сазнање да вас неко потцењује, игнорише, не признаје, монополски се понаша, а при том знате да имате квалитет, менталну снагу, знање... Троје то сувише дуго, и истине ради треба рећи да је било пропуста са обе стране. Ипак, долазе нова времена и ево ових дана смо имали веома садржајан састанак са руководством Клиничког центра Србије. Као што смо пронашли заједнички језик и интерес за уђемо у систем јавног здравства, очекујем и да у најскорије време то остваримо и у области академске и научноистраживачке делатности наше државе. Поучени дугогодишњим неразумевањем и опструкцијама, ми не губимо време и нећемо дозволити реализацију идеје неких да се ВМА сведе на војну болницу. Сматрамо да професори ВМА не смеју више да буду изопштени из академског простора, зато смо завршили готово све за акредитацију установе и студијских програма за сва три нивоа високог образовања.

■ *На пољу планетаризације науке ВМА је стратешки бренд Војске и државе на путу међународних интеграција. О томе сведоче статус регионалног центра, еминентни гостујући професори, сарадња са одговарајућим медицинским центрима*

широм света, чланство у Балканском комитету војне медицине, а недавно је изведена међународна војносанитетска вежба „Сигуран пут 08“, која вам је донела посебан сертификат. О чему је реч?

– У нашој професији важи девиза да медицина нема граница. И управо зато смо у интензивираој међународној активности потражили партнере са којима имамо обострани интерес за сарадњу. Веома добро сарађујемо са војноздравственим службама Норвешке, Кине, Чешке, Мађарске, Немачке, Бугарске и Италије. Велики је број других држава које желе сарадњу са нама, при чему, наравно, то координирамо са Сектором за политику одбране.

У прилог успешне међународне сарадње говори и чињеница да су своја предавања и операције у нашој установи урадили и врхунски ауторитети светске медицине: професор др Норман Рич из САД, легенда светске хирургије, генерал професор др Леиф Росен, главнокомандујући здружених санитетских снага Норвешке, наш професор др Миодраг Стојковић, један од водећих генетичара света и професор др Томас Џон из САД, један од водећих светских офталмолога. Сви они су и гостујући професори ВМА, и наши велики пријатељи.

После 12 година примљени смо у равноправно чланство Балканског комитета војне медицине, чланови смо петочлане европске групе за унапређење рада на нивоу светског комитета војне меди-

поводом 165. годишњице Војномедицинске академије

цине, а током године смо кандидовани за регионални центар за војномедицинску сарадњу и обуку.

Веома позитиван одјек остао је и после међународне санитарске вежбе „Сигуран пут 08“, коју смо извели крајем прошле године у региону Бујановца, заједно са колегама из Норвешке и Македоније, а посматрачи су биле делегације 12 држава са три континента. Исклазили смо висок степен обучености и поштовања међународних стандарда за војно-цивилну сарадњу у условима масовних катастрофа. Добијени европски сертификат CREVAL квалификује нас за равноправно учешће у свим међународним активностима.

■ *Модернизација, која је законитост кретања друштва, подразумева усавршавање и примену нових технологија. ВМА је прва државна установа која је набавила егзајмер ласер, како сте поменули, инсталиран је нови дигитални мамограф... Шта нас још на том пољу очекује?*

– Наравно да нема савремене болнице без добрих стручњака, али ни без савремене медицинске опреме. У ВМА тренутно постоји више од 32.000 разних технолошких уређаја и посебно смо захвални нашој логистици која обезбеђује да готово сви они буду у функцији. Упркос томе, опремамо се непрестано, плански и по приоритетима. Егзајмер ласер, мултислајсни скенер најновије генерације, дигитални мамограф, апарат за разбијање камена у уротраку, зановљена опрема у клиници за гастроентерологију, онестезиологију и трансфузиологију, само су део наших планова и јасних визија. Неколико значајних апарата: магнетна резонанца ЗТ, вишемесна хипербарична комора, зановљавање функционалне пулмолошке дијагностике..., који ће за који дан бити пуштени у рад, резултат су разумевања и залагања министра одбране, који нас подржава у намери да ВМА поново постане најбоља и најопремљенија болница у овом делу Европе. Све то ће знатно утицати на унапређење услова лечења, а смањиће се и многе листе чекања на медицинску помоћ у Србији.

■ *Не пропустите да кажете да су, уз све о чему говоримо, људи, ангажовани медицински стручњаци „највећа вредност и предност“ Војномедицинске академије. Јесу ли они у времену у коме живимо и у систему коме припадамо – довољно мотивисани?*

– Увек ћу више веровати човеку, него машини, зато наше стратешко опредељење и јесте улагање у струку и знање. Преболели смо тежак период, а да нисмо роптали. Никома нисмо били нелојална конкуренција. Убеђен сам да смо утакмицу добили и да у потенцијал којим сада располаже ВМА треба улагати. Сигуран сам де ће се то вишеструко вратити, не само у материјалном смислу већ и у сваком другом – где добра референца злата вреди.

Урадили смо прошле године доста на плану мотивације за наше припаднике. И није то само материјална мотивација, мада је она вишеструко боља него прошле године у ово време. Могућност доказивања стручности, едукација у престижним светским центрима – нама из здравства веома много значе. Може и биће боље, а менталитет ВМА за такав пут има јасну и реалну визију.

■ *Годишњице су увек осврт на оно што је било, што јесте и што ће бити. Који су то примарни циљеви које сте дефинисали за време које долази?*

– И даље ћемо упорно улагати у кадар, знање, стручност и стандард запослених. При чему ћемо истрајати на одговарајућем вредновању рада и резултата рада.

Наставићемо са увођењем нових и стандардизацијом многих дијагностичких и терапеутских процедура, у складу са захтевима савремене медицине и добијених ISO сертификата.

Осим функционалне интеграције у систем јавног здравства наше државе, улагаћемо максималне напоре и тражићемо подршку за интеграцију ВМА у наш академски и научноистраживачки простор, а и њено статусно позиционирање у оквиру Универзитета одбране Србије.

Желимо да помогнемо, и већ смо започели са јачањем војног здравства на секундарном и примарном нивоу.

Крајње селективно и рационално приступаћемо технолошкој обнови наше куће.

Веома озбиљно се припремамо да квалитетно извршимо поверен нам задатак медицинског обезбеђења Универзијаде. Очекује нас и санитарска вежба MEDCEUR 2009 у региону Ниша, где ћемо уз учешће више држава демонстрирати оспособљеност за мултинационалну и војно-цивилну медицинску сарадњу.

■ *Леп и занимљив начин да се „оджиге“ историји јесте и израда специјалне спомен-монографије о свим начелницима ВМА, поводом 165 година трајања. Судећи по Вашем искуству и захтевима времена, како данас изгледа водити кућу за коју се све чешће каже да је „храм здравља“, али се, претпостављам, исто тако сусреће са проблемима које треба решавати?*

– Заиста прија када чујете „Кућа здравља“, „Храм медицине и науке“, „Патријаршија српске медицине“..., али је и много болно када се суочите са неправдом и проблемима на које не можете директно да утицате. Умни људи су одавно рекли: „Није мудрост немати проблеме, него умети да их решавате“.

Имамо и ми своје проблеме, носимо се са њима и настојимо да их решavamo унутар куће. Сигурно је да се време које живимо, заједно са свим проблемима нашег друштва, рефлектује и на наше запослене. Нису они дошли из неког другог света, већ живе овде, нечије су комшије, пријатељи, колеге... Енергично реагујемо, и у томе имамо подршку надлежних служби, у свим ситуацијама у којима бива нарушен лик припадника ВМА, превентивно, саветодавно или санкционисањем, где то мора. Корупција је нешто што најснажније осуђујемо, а начелници свих организацијских јединица ВМА добили су конкретне обавезе у том смислу.

■ *Статистика за прошлу годину помиње 550.000 пацијената, хоспитализованих 38.000, више од 20.000 хируршких интервенција ... Изван статистике, а опет ослоњени на њу, шта можете рећи о стању здравства у Србији – данас?*

– Немам мандат да говорим о политици здравља у Србији. Зна се чија је то надлежност, а ми војници знамо то да поштујемо. Ипак, као лекар који овај посао ради већ 28 година, мислим да сви заједно здравство Србије можемо унапредити. Можда и наши примери, где смо упорним радом обучили екипу за трансплантацију бубрега у КЦ Ниш, или десетодневни боравак наших професора на југу Србије, када смо прегледали и оперисали више од 800 људи свих националности – указују на прави пут. При том смо људима кренули у сусрет и показали да ВМА нема само адресу у Црнотравској 17.

Недвосмислено исказујемо спремност да активно партиципиремо у свим оним областима где су проблеми и листе чекања највеће. Наравно, у границама својих могућности.

■ *Сваки човек има свој сопствени систем вредности. Које су то вредности које Вас одређују? Шта је то у шта верујете и шта је то за шта се, увек и изнова – вреди борити?*

– Поштујући прошлост, окренут садашњости, посвећен будућности, у свом раду и стварању човек неминовно доживљава потребу да за тренутак застане и да пажљиво премери дужину и квалитет пређених стаза, да би осмислио свој даљи пут. Васпитаван сам и образован тако да увек тежим највишим вредностима, вероватно зато стално говорим да можемо више и боље. У каријери ме ништа прескочило није и можда ме је баш такав след догађаја ојачао. Имао сам среће да учим од великих стручњака и великих људи. То ми је и данас светионик који ме инспирише и доје додатну снагу за кораке који нису лаки.

Читава своју личност улажем у визију да тај пут буде праћен оптимизмом, имајући увек у виду реалну вредност и немерљиву националну димензију наше и ваше ВМА. Ето, зато сам себи више пута говорио „устан и бори се“.

Драгана МАРКОВИЋ
Снимио Д. БАНДА

Приоритетни задаци

Министар одбране Драган Шутановац нагласио је да су у односу на прошлу годину сви сегменти оперативне способности Копнене војске побољшани, али да још није достигнут жељени ниво због разлога који нису у области система одбране – почевши од финансија до проблема нагомиланих током година

Снимак Р. ПОПОВИЋ

НАСТАВАК РЕФОРМСКИХ ПРОЦЕСА

У првом обраћању медијима након постављења на дужност начелника Генералштаба ВС генерал-потпуковник Милоје Милетић је нагласио:

– Данас смо имали прилику да на анализи оперативних способности Копнене војске за 2008. годину дефинишемо и тежишне задатке Војске, односно, да имплементирамо планове и задатке који су већ дефинисани програмским документима за ову годину. Тежишне задатке Војске Србије у 2009. години можемо условно поделити у две групе, на оне који проистичу из дефинисаних мисија Војске и другу групу задатака везану за наставак реформских процеса у Војсци.

У делу реформских задатака наше тежиште је на развоју капацитета интероперабилности Војске и у том смислу тежићемо осавремењивању система обуке, техничкој модернизацији и поступној професионализацији. У реализацији тих задатака наше снаге углавном можемо усмерити на осавремењивање система обуке, док ће техничка модернизација и професионализација зависити од могућности финансирања. С развојем капацитета интероперабилности наша Војска ће постати поуздан партнер армијама других земаља и може учествовати у сузбијању свих облика угрожавања безбедности на нашим просторима – нагласио је начелник Генералштаба генерал-потпуковник Милоје Милетић.

Конференција за новинаре одржана је после анализе оперативних способности Копнене војске за 2008. годину, којој су присуствовали министар одбране Драган Шутановац, начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Милоје Милетић и друге најодговорније старешине Војске Србије.

– Анализирајући прошлу годину, данас сам изнео и тежишне задатке које ће у наредном периоду спроводити Министарство одбране. Пре свега мислим на усвајање стратегијских докумената – *Стратегије националне безбедности, Стратегије одбране, Стратегијског прегледа одбране и Доктрине Војске Србије*. Такође желимо да током идућа три месеца усвојимо пројекте *Закона о војној, радној и материјалној обавези и Закона о цивилној служби*, који је већ разматрала Влада Републике Србије и упућени су Скупштини – рекао је министар Шутановац и додао да очекује да се после тога у наредна три месеца заврше пројекти *Закона о цивилној заштити, Закона о агенцијама, Закона о производњи наоружања и војне опреме и Закон о употреби Војске Србије и других снага одбране* у мултинационалним операцијама ван граница Републике Србије.

Један од значајних задатака, како је најавио Шутановац на конференцији одржаној 18. фебруара, биће јачање цивилне и демократске контроле оружаних снага. Он је подсетио да је Европска комисија похвалила наше резултате у том погледу, што је једна од важних ставки приближавања Србије Европској унији.

Шутановац је најавио и организационе промене у Министарству одбране у складу са актуелним изазовима, ризицима и претњама. Он је рекао да ће се наставити процес професионализације и опремање Војске савременим средствима и током ове године. Министар је нагласио да планирани крај пројекта професионализације Војске Србије до краја 2010. године вероватно неће бити остварен због актуелне финансијске ситуације.

– Морам да нагласим – рекао је Шутановац – да ми у Министарству не одустајемо од тог пројекта. За 2.400 места за професионалне војнике имали смо више од 5.000 кандидата, што говори да се поверење у Војску Србије враћа.

Министар је рекао да се питање ангажовања наших јединица у мировним операцијама разматра у систему одбране, али да коначну одлуку о томе доноси Парламент. Он је за половину године најавио отварање наше канцеларије при НАТО у Бриселу, што би нам омогућило потпун ангажман у Партнерству за мир.

Шутановац је нагласио да ће се и даље радити на унапређењу материјалног положаја припадника Војске, не само када је реч о платама него и стамбеном збрињавању. Министар је најавио да ће се током наредне године решити око 1.000 стамбених захтева, што је за око три пута више од броја људи који годишње улазе у систем одбране, а имају право на стамбена потраживања. Он је додао да је лане решено око 1.400 стамбених питања.

– Реформишемо и систем војног образовања. Од ове године имамо усавршавање за официре на четири нивоа, а уводимо високи курс безбедности и одбране. Такав курс посто-

НЕ ДУГУЈЕМО НИС-У

Министар Шутановац је на конференцији за штампу изразио велико незадовољство због непрофесионалног написа у *Политици* о наводном дуговању Министарства одбране према НИС-у.

– Неприхватљиво је да се по старим манирима оптужује Министарство одбране и Војска Србије за велика дуговања према НИС-у, а да при том новинарка није контактирала ни са ким из Министарства и информисала се да ли су те тврдње тачне. Систем одбране је озбиљан систем, постоји Управа за односе с јавношћу, и ко год је хтео да пита могао је да добије одговор за један дан. Није тачно да нас као систем одбране забрињава промена власничке структуре НИС-а, јер ми смо у прошлој години испунили апсолутно све обавезе према том испоручиоцу. У овом тренутку имамо обавезе из јануара ове године, али то су обавезе на месечном нивоу и њих испуњавамо сваког месеца – рекао је министар.

Коментаришући саопштење Центра за евроатлантске студије о постављењу генерал-потпуковника Младена Ђирковића на место заменика начелника ГШ ВС, министар одбране Драган Шутановац је рекао:

– Ми смо демократски развијена земља и уколико желимо да поштујемо евроатлантске вредности морамо да поштујемо оно што се зове судска власт. У Србији нико не може да осуђује, осим суда. Мислим да поменута изјава нема утемељење у реалности. Не знам који су мотиви, али против генерала Ђирковића се не води никакав поступак и нико не може да даје себи за право да пресуђује другим људима и одлучује о људским судбинама. О питању забране уласка у ЕУ могу да кажем да је генерал Ђирковић учествовао у рату 1999. године и да се по ланцу командовања налази на тој листи, али не мислим да је то нешто што на било који начин треба да угрози његову каријеру. Уосталом, генерал Ђирковић је неколико пута путовао у земље ЕУ заједно са мном.

Одговарајући на новинарско питање о исплати пензија бившим припадницима ЈНА и ВЈ, којима је исплата припадности престала када су напустили Црну Гору и доселили се у Србију, министар је рекао да се сваки случај разматра појединачно. То је, како је рекао „осетљиво питање“, али треба испитати да ли је неко од тих људи изабрао да живи у Црној Гори, јер су у датом тренутку тамошње војне пензије биле веће, а одлуку променио када се у Србији стање поправило. Они би требало да захтевају заштиту права пред међународним судом у Стразбуру, јер им је на основу спорног закона Црне Горе прекинута исплата пензија због промене пребивалишта, објаснио је министар Шутановац на конференцији за новинаре у Нишу.

јао је и раније и похађали су га и људи из других министарстава, односно државни службеници – рекао је министар.

Према његовим речима, током године наставиће се са реализацијом *Мастер-плана*, односно са продајом вишка непокретности. Шутановац је рекао да је то питање донекле измештено из Министарства одбране, али да ће оно помоћи да се проблем реши што је могуће ефикасније.

Министар је најавио да ће се до половине идуће године решити питање вишкова убојних средстава и оних која нису на прописан начин складиштена, да би се избегла дешавања као она од пре неколико година у Параћину.

Шутановац је најавио и коначан завршетак базе *Цепотина*. Он је нагласио да је посао могао да буде завршен и до краја прошле године, али да у том случају квалитет не би био на одговарајућем нивоу. – Очекујем да са првим лепим данима та база буде у функцији Копнене војске и 4. бригаде – рекао је министар.

Министар одбране том приликом поновио је намеру да се изгради нови објекат у коме би се објединило Министарство и управни део Војске Србије, односно Генералштаб.

Шутановац је најавио и неколико значајних догађаја промотивног карактера за ову годину, издвојивши вежбу „Дипломац“, промоцију потпоручника, велики међународни аеромитинг и интервидовску вежбу „Пештер 2009“, те међународну вежбу у области војног здравства, која ће бити веома важна за унапређене интероперабилности наших оружаних снага. ■

А. ПЕТРОВИЋ
З. МИЛАДИНОВИЋ

Новопромовисани генерали Оружаних снага САД у посети Србији

Упознавање са реформом

Министар одбране Драган Шутановац одржао је предавање слушаоцима програма обуке високих официра Оружаних снага САД – CAPSTONE и предочи им правце реформе система одбране

У двадесеточлавној америчкој делегацији, коју предводи адмирал у пензији Херолд Геман, налазе се 16 новопромовисаних бригадних генерала различитих видова, родова и служби и високи цивилни службеници, који се усавршавају на Националном универзитету одбране САД.

Министар Шутановац је 23. фебруара у Дому гарде у Топчидеру укратко предочио генералима и високим државним службеницима, који ће у будућности заузимати највише положаје у Министарству одбране и ОС САД, безбедносну ситуацију у региону. Он се посебно осврнуо на ситуацију на Косову и Метохији, насталу после самопроглашења независности те покрајине, али и на професионалну сарадњу са Кфором. Министар Шутановац је указао и на будуће правце реформе система одбране.

Америчке високе офицере примио је и начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић. Он је том приликом изразио очекивање да ће гости

након сусрета са представницима Министарства одбране и Војске Србије стећи уверење да и мале војске могу бити добро обучене, ефикасне и професионалне, да успешно спроводе реформе и трансформацију, прилагођавајући се светским стандардима, односно да могу бити поуздан партнер у борби против свих безбедносних изазова и претњи. Генерал Милетић је истакао добру билатералну војну сарадњу са земљама региона и шире, посебно са Оружаним снагама САД.

У оквиру посете амерички официри су са званичницима Министарства одбране Србије учествовали у раду *округлог стола* посвећеног политици одбране и стратегији. ■

С. ЂОКИЋ

Слика Д. БАНДА

Министар Драган Шутановац
и директор „Крушика“
Јован Давидовић

Освајање НОВИХ ТЕХНОЛОГИЈА

„Крушик“ је поново постао име које се препознаје у свету. У плановима развоја је обнављање технологије ковања, побољшање услова рада, али и личног стандарда сваког запосленог.

У естимајући радницима Холдинг корпорације „Крушик“ 70. годишњицу постојања те компаније, министар одбране Драган Шутановац изразио је задовољство што су обећања које су држава, Министарство одбране и Југоимпорт – СДПР дали пре годину дана, у потпуности испуњена. Он је нагласио да се ваљевској фабрици данас враћа углед који је некада имала.

– Као и већина фабрика наменске индустрије, „Крушик“ је пролазио кроз своје златне периоде и периоде тешкоћа. Наша наменска индустрија, генерално, била је знатно оштећена током бомбардовања 1999. године, али, очигледно је да су људи овде смогли снаге да обнове рад фабрике и да у протеклој години чак усвајају нове технологије – нагласио је министар Шутановац.

Он је рекао да без усвајања нових технологија и унапређења производње нема опстанка на тржишту. „У овом послу производи морају да се мењају и усавршавају, а то је Крушик управо урадио током прошле године и ја им на томе честитам.“

Шутановац је рекао да ће Министарство и СДПР учинити напоре да током године добијемо производе који ће бити конкурентни, што би требало да још више подигне ниво извоза. Према његовим речима, неречно је очекивати да се ове године постигне повећање извоза од 150 посто, као 2008. године. Министар је рекао да ипак очекује да „Крушик“, али и остале фабрике наменске индустрије, извозом допринесу смањењу спољнотрговинског дефицита Србије у условима велике економске кризе.

– Држава мора више да помогне како би се производи наменске индустрије лакше нашли на светком тржишту, јер тешко да постоји индустријска грана која је више окренута извозу – подвукао је Шутановац.

ПОВОЉНИ КРЕДИТИ

Обраћајући се новинарима после свечаности, министар Шутановац рекао је да „Крушик“ има будућност и визију усмерену ка развоју. Он је нагласио да је тренутна финансијска ситуација веома тешка, али да се нада да ће се у будућности поправити услови пословање целе одбрамбене индустрије. Министар је рекао да, нажалост, нису све фабрике окренуте начину пословања као „Крушик“ нити реструктурисању и модернизацији производње.

Министар је нагласио да сматра да држава треба да одобри повољне кредите фабрикама наменске индустрије које су извозно оријентисане и додао да је циљ да родници задрже радна места али на основу производње, а не као што је то био случај раније година и за време бивше СФРЈ на основу субвенција.

Шутановац је најавио да ће бити на челу мешовитог српско-ирачког комитета који ће се бавити промовисањем наше одбрамбене индустрије. Такође, додао је да је разговарао и са представницима Либије с циљем да се наша одбрамбена индустрија пробије и на то тржиште.

Одговарајући на питање о сугестијама крагујевачких оружара о помоћи за реализацију појединих уговора, министар је рекао да је производ наменске индустрије политички производ који треба и мора да има извозне дозволе, те да није реално да се цела држава и наменска индустрија нађу под санкцијама због непоштовања процедуре.

Шутановац је рекао да ће се наоружање и опрема за Војску Србије набављати искључиво према захтевима Генералштаба и да је недопустиво да се у магацинима налази велика количина убојних средстава која морају да се униште, за шта је неопходно платити.

Директор Холдинг компаније „Крушик“ Јован Давидовић рекао је да се поноси што је на челу фабрике у којој је током 70 година постојања радило више од 40.000 запослених. Он је нагласио да је фабрика прошла кроз веома тежак период, али да данас има око 1.500 запослених. Успели су да фабрику подмладе и да запосле стотине младих и стручних људи који данас представљају њену будућност. Давидовић је рекао да је у 2008. години производња повећана за 150 посто у односу на 2007, а да све то не би било могуће без помоћи државе.

– „Крушик“ је поново постао име које се препознаје у свету и са којим се сарадња преноси са генерације на генерацију. После година неизвесности пред нама је нови период у развоју „Крушика“, период у коме треба да обновимо технологију ковања, да побољшамо услове рада, али и лични стандард сваког запосленог. Пред нама су велики производни и развојни изазови што нас радује али и обавезује – рекао је Давидовић.

Свечаној академији која је приређена поводом обележавања јубилеја, присуствовао је и директор јавног предузећа Југоимпорт – СДПР Стеван Никчевић, руководиоци осталих фабрика наменске индустрије Србије, представници Министарства одбране и Војске Србије, локалне самоуправе, верских заједница и бројни гости.

Поводом јубилеја, генералном директору ваљевске фабрике уручено је признање Привредне коморе Србије и регионалне Привредне коморе Ваљево. Потом је Давидовић уручио захвалнице сарадницима и пословним партнерима – министру одбране Драгану Шутановцу за вишегодишњу успешну сарадњу са Министарством одбране, Југоимпорту – СДПР, Војнотехничком институту, Техничком опитном центру, Српској банци АД Београд, Компанији „Слобода“ Чачак, „Милан Благојевић – Наменска“ Лучани, Техничком ремонтном заводу Крагујевац, Самосталном синдикату металац Србије и поштом генералу Буки Љиљаку. У име награђених захвалио је генерални директор Југоимпорта – СДПР Стеван Никчевић. ■

А. ПЕТРОВИЋ
М. ШВЕДИЋ

Обележен Дан Службе информатике

У Дому Гарде у Топчидеру свечано је обележен Дан Службе информатике Војске Србије – 21. фебруар, установљен у знак сећања на време када је, пре 36 година, формирана прва војна организацијска целина, у чијој надлежности је била обрада података.

Пригодној свечаности присуствовали су представници Министарства одбране и Војске Србије, али и фирме у области телекомуникација и информатике.

Обраћајући се гостима, начелник Управе за телекомуникације и информатику Генералштаба

Генерал-мајор
Радивој Вукобратовић

ВС генерал-мајор Радивој Вукобратовић је нагласио да о значају информатике најбоље сведочи карактер времена о коме живимо.

– Ово је информатичко доба, време Интернета, аутоматизације свих процеса, кодификације готово свих збивања око нас. Значај и искуства информатике у систему одбране посебно се огледа у захтевима које добијамо од руковођења и командовања за изналажење нових, квалитетнијих решења и потпунију информатичку подршку свих процеса у систему одбране. Ти захтеви су истовремено и најбољи показатељ поверења које систем одбране има у Службу информатике. То нам, наравно, импонује, осећамо изузетну дозу одговорности и обавезе да свим задацима одговоримо на најбољи начин. Поред захтева које нам испоставља, руковођење и командовање показује и изузетно разумевање за темпо реализације наших задатака. То се најбоље види према одређивању реалних рокова за извршавање задатака, али и избор приоритета у Војсци, међу којима су, у самом врху и оправдани захтеви припадника Службе информатике за набавку савремене рачунарске опреме и технологије – истакао је генерал Вукобратовић. ■

Д. Г.

Завршен пети курс обуке корисника програма Присма

Пети курс преквалификације корисника програма Присма завршен је 12. фебруара, а на свечаности у Техничкој школи „Нови Београд“ додељени су сертификати најбољим полазницима.

У име Министарства одбране, начелник Управе за кадрове Сектора за људске ресурсе пуковник Слађан Ђорђевић изразио је захвалност земљама Нордијске иницијативе за финансијску подршку у спровођењу Програма и Привредној комори Београда за реализацију курсева. Пуковник Ђорђевић подсетио је на успех овог пројекта у коме је око 83 одсто полазника започело нову каријеру.

Амбасадор Краљевине Данске, Мете Кјуел Ниелсен указала је да су полазници прошли три месеца тешког али корисног рада, чиме су побољшали своје вештине и стекли бољу позицију на тржишту рада.

Најбољи полазник у петом циклусу је Горана Бајац, која је похађала курс из вођења пословних књига.

Програм подршке у промени каријере професионалних припадника Војске Србије спроводи Дирекција за промену каријере Присма Сектора за људске ресурсе Министарства одбране. Програм се финансира из донација Нордијске иницијативе, док Привредна комора Београда реализује курсеве обуке – преквалификације ангажовањем Техничке школе „Нови Београд“. ■

М. И.

Делегација Министарства одбране у посети Словачкој

Помоћник министра одбране за материјалне ресурсе Илија Пилиповић, са сарадницима, боравио је у посети Министарству одбране и фабрикама наменске производње Словачке Републике.

Током сусрета са државним секретаром Министарства одбране Словачке Данијелом Духоњем обострано је оцењено да је билатерална сарадња традиционално веома добра. Такође, исказана је и да је потреба да се она конкретизује у областима истраживања и развоја, производње и испитивања средстава наоружања и војне опреме, стандардизације и кодификације.

Српска делегација сагледала је производне, ремонтне и испитне капацитете Словачке и представила могућности Војнотехничког института, Техничког опитног центра и наших фабрика наменске индустрије. ■

Анализа учешћа санитетског тима у мисији у Конгу

У Центру за мировне операције Здружене оперативне команде ПШ ВС обављена је анализа учешћа санитетског тима Министарства одбране и Војске Србије за медицинску евакуацију ваздушним путем (АМЕТ-11) у мировној мисији у ДР Конгу. Чланови тима, пуковник др Ђорђе Манчић, мајор др Божидар Јаковљевић и санитетски техничари Ђорђе Кукрић, Бојан Јовановић, Бојан Ђинђић и Александар Милић, били су ангажовани у мисији од 12. јула 2008. до 20. фебруара 2009. године.

Том приликом, оцењено је да су припадници српског контингента све постављене задатке обављали професионално, достојно презентујући Републику Србију и Војску Србије. Поред пожртвованог ангажовања на свакодневним задацима, чланови тима АМЕТ-11 исказали су несебичност и хуманост у акцијама пружања помоћи локалним домовима за незбринуту децу. Мировна мисија УН у ДР Конгу (MONUC) успостављена је у новембру 1999. године у складу са главњима 6 и 7 Повеље ОУН, а на основу Резолуције СБ УН 1279. Реч је о мировној мисији у којој МО и ВС учествују са два лекара и четири медицинска техничара који образују два тима за медицинску евакуацију ваздушним путем и налазе се у Киншаси. ■ Б. К.

Међународна војна сарадња

Начелник Управе за међународну војну сарадњу Милорад Перић и изасланик одбране Босне и Херцеговине у Београду пуковник Иван Тањић потписали су 17. фебруара у Министарству одбране Републике Србије *План билатералне војне сарадње за 2009. годину*.

Република Србија и Босна и Херцеговина имају развијену билатералну војну сарадњу, у којој преовладава војнообразовна, војно-економска и сарадња у области војног здравства.

Делегација Министарства одбране, коју је предводио начелник Управе за међународну војну сарадњу Милорад Перић, боравила је у посети Генералштабу Националне одбране Републике Грчке.

Током сусрета са генералним директором за политику одбране и међународну војну сарадњу Министарства одбране Грчке Димитријем Хронопулусом, обострано је оцењено да је билатерална сарадња веома добра. Грчка страна је спремна да пружи подршку реформли система одбране и унапређењу сарадње, која ће убрзати интеграције Србије и Војске Србије у међународне институције.

Начелник Управе за међународну војну сарадњу Милорад Перић и директор Дирекције за међународну сарадњу Републике Грчке бригадни генерал Андреас Бланос потписали су *План билатералне војне сарадње за 2009. годину*. Са Републиком Грчком приоритетне области сарадње су школовање и обука, учешће на заједничким вежбама специјалних снага, као и учешће представника МО и ВС на вежбама у Републици Грчкој у својству посматрача.

Начелник Управе за међународну војну сарадњу Милорад Перић и заменик начелника Одељења за политику одбране и планирања Генералштаба одбране Италије контраадмирал Вани Ноцоли потписали су 11. фебруара *План билатералне војне сарадње за 2009. годину*.

Билатерална војна сарадња између Србије и Италије одвија се успешно и у континуитету. Приоритетне области сарадње у наредном периоду су наставак заједничке обуке припадника специјалних јединица, сарадња у области војног образовања и војно економска сарадња.

Ове године реализоваће се и активности у оквиру донације Италије у виду опреме за разминурање аеродрома „Цар Константин“ у Нишу, као и обуке наших тимова за отклањање неексплодираних убојних средстава.

Начелник Управе за међународну војну сарадњу Милорад Перић и начелник Одељења за билатералу Управе за стратегију Штаба одбране Белгије Фабиен Мотманс потписали су 12. фебруара *План билатералне војне сарадње за 2009. годину*.

Констатовано је да је билатерална војна сарадња Србије и Белгије на задовољавајућем нивоу као и да постоји простор за њено даље унапређење. Током разговора разматрани су и конкретни облици наставка војне сарадње. ■

Састанак проширеног колегијума команданта Команде за обуку

У Четвртог центру за обуку у Ваљеву одржан је састанак проширеног колегијума команданта Команде за обуку, коме су присуствовали генерал-потпуковник Љубиша Диковић, новопостављени командант Команде за обуку генерал-мајор Александар Живковић, са члановима колегијума, главни подофицир Генералштаба ВС – заставник прве класе Зоран Лаштро, команданти центара за обуку и главни подофицири поменutih команди и јединица.

У оквиру те активности команда Четвртог центра извела је две показне вежбе, током којих је командант Центра пуковник Драгослав Сладаковић указао на значај поштовања распореда дневног времена као предуслова успешне обуке.

У касарни „Војвода Живојин Мишић“ одржани су и састанци главних подофицира и референата заштите ресурса на нивоу Команде за обуку. ■ А. П.

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

Лутерови снови

Свог новог председника Барака Обаму, Американци су претпоставили Христу. То су резултати неке естрадне анкете, после које је Обама на првом месту ранг-листе историјске изузетности, а највећи хришћански проповедник и мученик му гледа у леђа.

Све је, дакле, релативно, па и историја и њено тумачење, безгрешно зачеће, распећа и патње. Исус Христ је већ више од два века на граници расколничке митологије, онај који и даље хода прикован за крст Понтија Пилата, па се и вино у небеса, доказујући бесмртност само судњом патњом.

Нови амерички председник, Барак Обама добро зна ко је његов Кунта Кинте, а први је Афроамериканец који се на велико врата уселио у Белу кућу. Није пророк и нема апостоле. Вера његова небитна је за свет, али за Америку која викенде проводи у црквама јесте.

Обожаване којим је окружен Обама давно је превазишло љубав Американаца према Џону Фицџералду Кенедију, кога су његови поданици безгранично завољели тек после атентата у Даласу. Пре тога, он је био најмлађи амерички председнику у историји (43 године). Ратни ветеран из Другог светског рата (маринац), син пребогатих родитеља и муж лепе и гламурозне Жаклине Бувије Оназис.

Пре своје ужасне смрти обавио је бар два противречна посла, која су донела помирење са бившим непријатељима и хладни рат са бившим савезницима. Средином 62. у Западном Берлину, пред више од 300.000 људи одржао је ватрени, надахнут говор о пријатељству Немаца и Американаца, а његова последња реченица: *Ish bin jetct ein Berliner!* (Ја сам сада Берлинац), дочекана је невиђеним овацијама.

За то време још су се осећали рецидиви кубанске кризе и сазнање да је свет замало избегао термонуклеарни меч између Москве и Вашингтона. Неко је је био паметији и попустио у последњи час. Још се поуздано не зна је ли то био Хрушчов или Кенеди. Али свеједно! Нико тада није ни помислио да се мери са Исусом, мада су обојица били суверени господари смака света. Што Христ ниједном није себи дао за право, бар колико се зна.

Шта је то што је Барака Обаму већ у првом месецу његовог новог посла произвело у божански ранг? Можда сазнање да је Америка, бар симболично, и то на највишем месту победила најтврђе расистичке атавизме. И што је Обама остварио пророчанску реченицу великог Мартина Лутера Кинга, упућену црнцима и свима који су га слушали: „Повешћу вас тамо где вас воде ваши снови. То је мој сан!”

Обама је више пута рекао како је Лутер његов учитељ мудрости и хуманизма, али нови председник ће, за разлику од поетичних снова великог црначког вође, имати највећу империју на леђима и ратове на све стране. Одлучио је да затвори мучилиште у Гватанаму, мада има још таквих васпитних установа које је саградио Буш млађи.

Биће тешко Бараку Обама да остане међу божанствима, и да буде брутални император попут својих претходника. Али то му је у опису посла. Бар четири ће бити посебно ризична: рат у Ираку, рат у Авганистану, смиривање иранског нуклеарног процеса и кампања око европског „антиракетног штита”.

Излаз из Ирака биће тежи од упада. „Лако је до Багдада, али како из Багдада!” Тако је један амерички генерал образложио непостојећу излазну стратегију.

Американци напросто нису разумели културу владања и културу уопште на Блиском истоку. Њихов план за „рушење диктатора”, то јест Садама Хусеина, сам по себи је пропао, иако је Садам давно обешен. Обама је обећао повлачење својих војника из тог губилишта за три године. Ако успе, сигурно ће имати и други мандат. Ако не – можда ће га ипак добити. Има толико места у свету одакле може повући своје снаге.

У односу према тероризму, нови председник се не разликује од онога који је отишао на фарму. Узео је Авганистан за своје ратно тежиште. Ал каида, са недостижним Осамом бин Ладеном на челу, и даље јенајвећи амерички комплекс. Обамина сан је да га достигне и стане тероризму за врат. А то, наравно, није извесно, пошто је насиље упорно попут амброзије: што га оштријим мачем сечеш, оно ниче још жилавије и има га све више.

Обама ће покушати да преговара са Ахмадинежадом. Ако је могуће, да се ствар реши мирним путем, без „селективног удара по нуклеарним постројењима”. Та формулација није Обамина, али јесте израелска. Јерусалим би већ гађао Иран, само да је Буш био вољан да Израелцима стави на располагање одговарајуће пројектиле, оне који пробијају у само срце ствари. Буш због неког разлога то није допустио. Ваљда да не оде у историју прекривен само ратним мрљама.

Многи мисле да ће се Обама опирати интервенцији против Ирана, све до „последњег часа”, односно док програм за производњу пројектила не дође у неповратну фазу. Тада ће Израел свакако ударити, јер вођа Ирана не пропушта прилику да наговести „уништење ционистичке државе!”

Већ десетог дана на председничком месту, Барак Обама је искрено рекао да „просто не зна шта да ради са антиракетним штитом” у Европи. Ако одустане, изгубиће део престижа код нових чланица НАТОа, које ваљда треба сачувати од њихове бивше матице Русије. Ако настави, довешће себе у крупан конфликт са Москвом.

Експерти кажу да ниједан штит није непробојан, и да ће ускоро постати застарело, као и Мажино линија у своје време. И Медведев и Путин већ су упутили, скоро истоветну поруку Обама: „Антиракетни штит нанесе би велику штету односима Русије и Америке!”

Јасно да јасније не може бити.

У ноћи избора, Србија је помно пратила резултате, и навијала за Обаму. И овде је тај човек постао суперзвезда, као и свуда. Остварио је и свој и Лутеров сан.

Колико се сећам, у једној изјави је рекао да је Србија важна за њега. После тога је послао поруку снажне личне подршке Хашиму Тачију и послу који ради. То би могло да значи како се амерички председници мењају, али Америка не.

Обама је некако успео да избегне да се у његовом тиму нађу Ричард Холбрук и овде омрзнута Медлин Олбрајт. Али не и Хилари Клинтон, жена председника САД, онога који је бомбардовао Србију и носи у својој биографији неизбрисиву хипотеку ратног злочинца.

Тада је прва дама била ратни лобиста, спасавајући тако свога мужа од бизарне еротске епизоде са нижом службеницом Беле куће.

Џон Кенеди је бар волео Мерилин Монро и друге лепотице свога доба. Барак Обама је тек претекао Христа, али око њега нису само анђели и апостоли. ■

Аутор је коментатор листа „Политика”

Барак Обама је више пута рекао како је Лутер његов учитељ мудрости и хуманизма, али нови председник ће, за разлику од поетичних снова великог црначког вође, имати највећу империју на леђима и ратове на све стране

Испит обучености

Војници децембарске партије, на интервидовском полигону *Пасуљанске ливаде*, извели су завршна гађања на тенку М-84. Резултати најбоље говоре колико вреде и шта су научили...

нег, ниска температура, мраз... Слика фебруарских дана. Уз то, слаба видљивост. Обука се одвија у свим временским условима током целе године. Можемо их назвати „отежаним“, али то неће изменити суштину задатка нити циљеве обуке. Напротив, план и програм подразумевају извођење гађања током зиме. Међутим, постоји старо војничко правило које каже да се на терену покаже највише онда када је најтеже.

Пасуљанске ливаде су добро познати амбијент, полигон где се полажу најозбиљнији испити обучености, прецизности, воље, мотивације... Терен који је, сам по себи, велика инспирација за војнике и старешине. То је већ традиција...

Овај пут, на ватрену линију изашле су нишаније децембарске класе војника из Центра за обуку Пожаревац. Очигледно добро припремљени за оно што их очекује. Сасвим сигурно, гађали су мете из противавионских митраљеза 12,7 мм. Војници су пре тога прошли 14 врста гађања, а испит на *Пасуљанам* представља крај практичне обуке. Предстоји им провера знања, после чега добијају сертификат за нишаније на тенку М-84.

Пукovníк Винко Марковски, командант Центра за обуку у Пожаревцу, нагласио је да је ова класа имала врло сложену и интензивну шестонедељну обуку, која је изискивала непрекидно ангажовање војника и старешина.

– Изузетно сам задовољан резултатима. Укупна оцена школских гађања је одлична, чиме су „децембарци“ показали да су једна од најбоље оспособљених генерација нишанија у Центру – истакао је пукovníк Марковски.

Програмска гађања војници Центра у Пожаревцу извели су истог дана и на полигону *Пескови*. Проверу оспособљености и обучености имали су припадници различитих специјалности, попут снајпериста, нишанија митраљеза, извиђача и професионалних војника.

Паралелно са обуком рочних војника, одвијала се и обука око сто кандидата за професионалне војнике.

– У Центру се интензивно ради, уз пуно ангажовање свих припадника, и с обзиром на искуство које су стекли инструктори и старешине, мислим да се са сваком новом партијом дограђујемо и побољшавамо рад – нагласио је пукovníк Марковски. ■

М. ИВАНОВИЋ
Снимио Ј. МАРЈАНОВ

**Делегација
Министарства
одбране
и Војске Србије
на изложби
„Аеро Индија 2009.“**

Смотра ваздухопловства

У десет затворених хала и на отвореном, своје производе изложиле су 53 земље, међу којима и сви најпознатији произвођачи ваздухопловног наоружања и војне опреме у свету

Од 11. до 15. фебруара у индијском граду Бангалор одржана је изложба наоружања и војне, претежно ваздухопловне опреме, „Аеро Индија 2009“. На позив домаћина, у име Министарства одбране и Војске Србије, том догађају присуствовали су и заменик команданта ВиПВО бригадни генерал Небојша Ђукановић и пуковник Ранко Живак, помоћник за подршку у Здруженој оперативној команди Генералштаба ВС.

Десетак дана после напорног путовања, богатог утисцима не само о достигнућима ваздухопловне индустрије једне велике и моћне земље, већ и о самој Индији у којој, нема никакве сумње, велику пажњу поклањају управо развоју тог, најмодернијег и технолошки најзахтевнијег, вида војске, генерал Ђукановић истиче да је тај „сајам“ модерног наоружања и војне опреме још једном показао колико је осавремењивање ваздухопловства значајно за развој и модернизацију војске уопште.

– За пет дана, колико смо боравили као гости Министарства одбране Индије, могли смо да се уверимо у значајне резултате индијске „наменске индустрије“, односно њихове производње наоружања

Велико интересовање

Поред индијских компанија, на изложби ваздухопловног наоружања и војне опреме „Аеро Индија 2009.“ учествовали су сви најпознатији произвођачи. Своје производе, ваздухопловне моторе, наоружање, опрему, беспилотне летелице... приказали су представници Русије (Авионска холдинг компанија *Сухој*, Росвертол Плц. МиГ Корпорација), Израела (*Рафаел*, *Елбит Систем*), Шведске (*Грипен*), Француске (*Dasault* авијација, *Талес*), Велике Британије (*Ролс Ројс*), Италије (*Финмеханика*), Бразила (*Ембраер*), САД (*Компанија Боинг*, *Нортроп Груман Корпорација*, *Ханивел*, *Бел* хеликоптер, *Локид Мартин Корпорација*).

– Веома упечатљиви били су и производи њихове космичке индустрије. Оно што је видљиво на сваком кораку јесте да држава поклања велику пажњу развоју наоружања и војне опреме и опремању војске најмодернијом технологијом, укључујући и свемирску. То је оно што фасцинира. Индија је свесна да не сме да изгуби корак у развоју војске и њеном опремању и све чини не само да то спречи, већ и да је унапреди – закључио је генерал Ђукановић. ■

Д. ГЛИШИЋ

Студија Института за стратегијска истраживања

Матуранти о професији официр

Књига „Матуранти о професији официр“ аутора доц. др Јованке Шарановић, потпуковника мр Срђана Миленковића и дипломираних психолога Аните Ђорђевић и Татјане Вишацки представљена је 11. фебруара на Војној академији.

Промоцију је отворио директор Института за стратегијска истраживања Сектора за политику одбране генерал-потпуковник мр Милан Зарић.

Захваливши свима који су помогли истраживање на коме почива књига, начелник Војне академије генерал-мајор мр Видосав Ковачевић рекао је да Војна академија више нема проблема са одзивом на конкурс за упис, те да из године у годину расте број пријављених и да се на њу уписују најбољи. Томе је свакако допринела чињеница да је цела држава стала иза Војске.

– Војна академија је постала позната и призната у јавности. Она ће у наредном периоду постати део цивилног школства и њене дипломе ће важити и у цивилству. Проучили смо како раде стране академије и оно што је најбоље и применљиво, применили смо код нас – рекао је између осталог генерал Ковачевић, истичући да је позив официра тежак и одговоран, али они који су у њему препознали своје вредности, могу да савладају све препреке.

Публикација, коју је објавио Институт за стратегијска истраживања, представља резултат емпиријског истраживања под називом „Ставови средњошколске омладине о школовању на Војној академији“.

У оквиру истраживања, анкетирано је 2.527 ученика завршних разреда у 67 средњих школа на територији Србије. По мишљењу једног од рецензента, проф. др Десимира Пајевића, реч је о веома систематизованој и теоријски утемељеној научно-стручној студији којом је истражено више психолошких и социодемографских карактеристика популације младих и утврђено у којој мери те одлике утичу на опредељење за војну професију. Резултати истраживања су у потпуности употребљиви у оквиру система одбране и шире. ■

С. БОКИЋ

Изложба ратног сликара и фотографа Драгољуба Павловића

Солунски фронт у објективу

Поводом обележавања Дана Војске Србије, у галерији Клуба ваздухопловства у Земуну 12. фебруара отворена је изложба фотографија „Солунски фронт у објективу ратног сликара и фотографа Драгољуба Павловића“.

Изложбу је отворио командант Ваздухопловства и противваздухопловне одбране генерал-мајор Драган Катанић, а о Драгољубу Павловићу и његовом раду говорила је ауторка изложбе Драгана Лазаревић-Илић, виши кустос Народног музеја из Ваљева.

„Захваљујући настојањима Врховне команде српске војске да се за време балканских ратова и Првог светског рата забележе пресудни историјски тренуци, данас располажемо великим бројем цртежа, слика и фотографија, те српско фотографско стваралаштво с почетка прошлог века карактеришу управо документарне слике историјских превирања, људских страдања и ратних операција“, рекла је на отварању Драгана Лазаревић-Илић.

Она је подсетила и на биографију Драгољуба Павловића, рођеног 1875. у Београду, школованог у Москви и Минхену, који је до краја живота остао веран ратној фотографији. Био је председник српског уметничког удружења „Лада“ и председник удружења ликовних уметника Краљевине СХС.

Фотографије са Солунског фронта, представљене на овој изложби, приказују позицију српских снага на потезу од Дунавске дивизије, чији је штаб Павловић пратио, али и живот у позадини ратних дешавања.

Поред фотографија, посетиоци могу видети и дневник Драгољуба Павловића, лична документа и остале документе и предмете који се односе на ангажовање ратних сликара и фотографа у Првом светском рату. ■

Т. Л. ЗЕЧЕВИЋ

Рањиви простор

Суочена са порастом угрожавања безбедности у кибернетичком простору, информационо освешћена Србија покушава да се одупре и унапреди безбедност у тој области

релазак из индустријског у информационо доба збуњује невероватним променама до којих доводи. Информациона технологија битно мења економију, тржиште и индустрију, вредности и понашања људи, мења начин и поимање живота.

– Те велике промене, нажалост, не могу да се одвијају без нежељених последица. Свесни смо озбиљне чињенице и императивне потребе да се предузму одговарајуће акције, како би се те потенцијалне опасности ставиле под човеков надзор и контролу. Стога је Академија за дипломатију и безбедност, заједно са Друштвом за информатику Србије, Агенцијом ЗИПА и фирмом НОРТЕЛ СЕ, организовала научно-стручни скуп на тему *Информациона безбедност 2009* – рекао је руководилац Центра за стратешке студије Академије за дипломатију и безбедност Бранко Крга.

Скуп је, половином фебруара у Београду, окупио стручњаке из области информационе заштите, како би размотрили стање информационе безбедности у Србији, и шире, односно како би разменили сазнања и искуства везана за ту област.

Према речима Николе Марковића, председника Друштва за информатику Србије, информационо безбедност огледава се као сигурност рачунара од отказа, вируса и прилуштивања, као безбедна и ненадзирана комуникација преко Интернета, сигурна корпоративна мрежа, неометана куповина, плаћање, уживање у сопственој приватности, заштити личних података и слично.

Информациона безбедност је процес сталног одржавања сигурности корисника и информационих система, при чему ни најновија опрема, премда веома поуздана, не гарантује стопостотну сигурност. Због непрекидних нових претњи, безбедност се мора стално унапређивати и одржавати. Уколико се то не ради, штете могу бити огромне. Само је у САД 2006. године тако направљена штета износила готово двеста милијарди долара.

У раду *Развој свести о информационој безбедности*, Марковић указује на податак да је 35,7 посто предузећа у Србији имало у 2007. години проблеме са рачунарским вирусима и црвима, који су резултирали губитком информација или радног времена. Србија се, дакле, суочава са порастом угрожавања информационе безбедности, при чему је развој свести о потреби да се развије информационо безбедност, према Марковићу, један од основних предуслова за коришћење свих расположивих потенцијала за заштиту.

За информациону безбедност занимљиво је и поље мобилног рачунарства. Наиме, савремене компаније, према речима Борка Ковачевића из Microsoft-а (*Управљање и безбедност мобилних мрежа у великим предузећима*), потпуно су обузете трком за успешним мобилним пословањем, које подразумевају рачунарство и приступ компанијским ресурсима и апликацијама на било ком месту и у сваком тренутку. Верује се да ће ускоро више од 50 посто запослених у земљама Западне Европе бити опремљено *notebook* рачунарима, док ће њих 90 посто имати уређаје који омогућавају бечично умрежавање, што ће компанијске податке

угрозити три пута више него данас. Све ће то изазвати екстремну потребу да се подаци заштите.

Злоупотребе приликом електронског система плаћања такође су у порасту. У великој Британији је, примера ради, у 2007. години финансијска штета изазвана на тај начин износила 535,2 милиона фунти, што је за 25 посто више него претходне године. Дејан Симић, који је изложио рад *PCI стандарди – стандарди заштите у индустрији платних картица*, истакао је да су због непостојања општеприхваћеног стандарда за заштиту података у електронским системима плаћања, брендови као што су MasterCard Worldwide, Visa, American Express, Discover Financial Service, креирали PCI стандарде. У наредном периоду очекују се даље модификације тих стандарда и прилагођавање новим претњама које ће настајати у савременим електронским системима плаћања.

Међународно право није могло остати по страни од глобалних збивања у области информационе технологије. Оно, по речима мр Душана Васића са Академије за дипломатију и безбедност

У 2007. години 35,7 посто предузећа у Србији суочило се са проблемима које су изазвали рачунарски вируси и црви, што је довело до губитка информација или радног времена.

Учестало обарање сајтова појединих државних органа било би смањено да руководства и веб-дизајнери примењују јаке пасворде, њихове повремене измене, да користе проверене софтвере и друге облике заштите.

*Верује се да ће ускоро више од 50 посто запослених у земљама Западне Европе бити опремљено *notebook* рачунарима, док ће њих 90 посто имати уређаје који омогућају бежично умрежавање, што ће компанијске податке угрозити три пута више него данас.*

(Међународноправни аспекти информационе безбедности), мора понудити детаљније и комплексније одговоре који се односе на дефинисање информационе безбедности, правила за њено очување и јачање, а пре свега њеног нормативног позиционирања као саставног дела укупне међународне безбедности.

Кибернетички простор извориште је нових претњи за националну безбедност, како то у свом раду тврди проф. др Слободан Петровић. Он је скренуо пажњу на то да информациона технологија већ сада веома утиче на националну безбедност, а да ће још више у скорој будућности. Данас се развијају веома суптилни начини и софтверски апарати којима се релативно лако и са несаледивим последицама, могу угрозити национални интереси неке државе. То подразумева потребу *реновирања* органа и служби безбедности у организационом, кадровском и стручном смислу, како би своја знања прилагодили потребама новог времена.

Да је порука др Петровића у пракси већ збиљно схваћена, показало је излагање мр Милана Парошког из Скупштине Војводине, који је приказао заштиту и системско одржавање рачунарско-комуникационог система Извршног већа АП Војводине.

На скупу је разматран сет значајних питања, као што је политика безбедности, стање информационе безбедности, информациона култура, организационе и техничке мере заштите, заштита на Интернету, заштита софтвера, детекција упада, злоупотребе личних података, итд. Поред доприноса процени ситуације, разматране су мере да се стање унапреди и иницира израда националне стратегије информационе безбедности.

– Мислим да ће се предложити и ратификовање конвенције о кибернетичком криминалу, те да ће овај скуп охрабрити домаћи научни и образовни рад у области информационих технологија и развоја домаћих решења за заштиту информација, истакао је проф. др Андреја Савић са Академије за дипломатију и безбедност. Он је указао и на потребу да надлежни државни органи у сарадњи са научним и образовним институцијама, унапреде информациону безбедност у Србији. ■

Снежана ЂОКИЋ

Конституисан Оперативни тим за 25. летњу Универзијаду

У Управи за школство Сектора за људске 17. фебруара конституисан је Оперативни тим за Универзијаду, којим руководи пуковник мр Бранко Бошковић, начелник Центара Војне академије и Министарства одбране, а чине га представници организационих целина Министарства одбране и Војске Србије које суделују у припреми најзначајнијег спортског догађаја у 2009. години.

Задатак Оперативног тима биће да у сарадњи са предузећем „Универзијада Београд 2009“, представницима осталих министарстава и институција у Републици Србији координира, планира организује и контролише рад у систему одбране на припреми 25. летње Универзијаде.

На отварању првог састанка Оперативног тима, пуковник Бошковић нагласио је да се пред њима налази озбиљан посао чији је циљ не само промоција система одбране, него и читаве државе. Он је подсетио да је приликом организације Универзијаде 1987. године тадашња ЈНА уложила знатна средства и људство, а сви детаљи плана ангажовања војске били су познати чак девет месеци пре почетка такмичења.

– Сада имамо далеко мање времена, а величина спортског догађаја је знатно већа у поређењу са оним од пре 22 године. Многи пројекти су започети, а неки захтеви за додатно ангажовање ресурса система одбране су извесни. Дакле, очекују нас велики напори до краја јула – рекао је Бошковић. ■

А. П.

Припрема међународне вежбе MEDCEUR 2009

У Генералштабу Војске Србије одржана је тродневна главна конференција за припрему међународне војномедицинске вежбе MEDCEUR 2009 у Нишу, септембра ове године. Циљ вежбе је заједничко деловање војски земаља Партнерства за мир у условима масовних несрећа у мултинационалном окружењу и увежбавање медицинског збрињавања.

Том приликом учествоваће припадници оружаних снага 13 земаља Партнерства за мир и НАТО. Организатори тог догађаја су Војска Србија и Европска команда оружаних снага САД.

Сваке године вежба се одржава у некој од земаља чланица Партнерства за мир. Припадници Војске Србије протекле две године били су посматрачи, а ове и учесници и домаћини. ■ А. А.

ШНО у посети 250. бригади ПВО

У оквиру планираних посета јединицама Војске Србије, слушаоци 52. класе Генералштабног усавршавања Школе националне одбране посетили су 24. фебруара команду 250. ракетне бригаде ПВО у касарни „Бањица“.

Командант јединице бригадни генерал др Миодраг Гордић упознао је госте са наменом и задацима бригаде, обуком и планирањем операција. ■

М. В.

Компанија „Слобода“ на Сајму брендова у Београду

Шездесет година квалитета

На Сајму брендова, организованом од 12. до 14. фебруара, свој производни и развојни програм представила је „Слобода“ из Чачка. Компанија, која је прошле године прославила шездесет година пословања, приказала је развојне задатке који су реализовани у претходном периоду.

Јединствена манифестација у Југоисточној Европи посвећена брендингу, информисању о трендовима, повезивању и промоцији брендова, под слоганом „Изузетност почиње овде“, окупила је на учеснике из маркетиншке сфере Србије и региона, и представила део глобалних тенденција у брендирању.

Запажену презентацију имала је и компанија „Слобода“ из Чачка, која већ 60 година успешно производи апарате и опрему из цивилног и војног програма. Сајам брендова показао се као право место за представљање развојне перспективе предузећа. После година стагнације, враћен је реноме фирме цењене у земљи и у свету.

Генерални директор Радомир Љујић подсетио је на чињеницу да је фабрика до 1998. године била бренд, веома позната у цивилној и војној производњи и у земљи и у свету. У години бомбардовања уништено је 82 посто капацитета. Компанија је морала да поново ствара име и утицај, али и услове за повратак на тржиште.

После 1999. године, „Слобода“ брзо развија своје потенцијале и 95 посто капацитета војног програма фабрике почиње да се извози, од чега су 90 посто нови производи. Прошла година била је веома успешна, са порастом извоза од 175 посто, а бизнис план за 2009. годину предвиђа дуплирање производње и извоза војне опреме.

— Са стимулативним мерама владе у реалном сектору и банкарском кредитном подршком, „Слобода“ ће имати предуслове да развија своје пословање и да остане на добром путу — истакao је Љујић.

Модернизација постојећих капацитета и развој нових модела је сте приоритет компаније. Елаборатом о инвестиционим улагањима до 2012. године предвиђено је улагање од 160 милиона динара, само у 2009. години око 50 милиона, док ће за развој нових технологија бити употребљено 640 милиона динара, где је половина тих средстава већ уложена у модернизацију.

Резултат перспективних планова компаније јесу бројна побољшања и рад на новим технологијама. Ради се на развоју специјалне, тенковске, авионске и школске муниције, али и побољшању на сигналној муницији. ■

М. ИВАНОВИЋ

Припадници Четврте бригаде покренули колону завејаних возила

Обилне снежне падавине су 19. и 20. фебруара донеле много тешкоћа грађанима југа Србије, поготово онима који су се тих дана нашли на некој од саобраћајница.

Најтежа ситуација била је на аутопуту Београд–Ниш код Батушиначке петље и Трупалских шума (у непосредној близини Ниша), где се неколико стотина људи у бројним аутомобилима, аутобусима и камионима нашло у вишечасовној блокади због великих снежних сметова. У завејаној колони било је и много мале деце и жена. По неписаном правилу, зимске службе за одржавање путева поново су биле „изненађене“ снегом и вејавицом у фебруару, тако да се сатима нико није појавио да чисти снег.

У колони завејаних возила налазили су се и припадници Четврте бригаде из Врања, који су се враћали са службеног задатка из Београда. Увидевши да помоћ неће брзо доћи, професионални војник десетар Горан Тасић и цивилно лице Срђан Недељковић преузели су иницијативу у своје руке, узели лопате, кренули до чеоног возила и почели да чисте снег. У току интервенције њима се придружио и капетан Сретен Мишић. Они су успели да очисте 150 метара снежног намета и омогуће покретање колоне.

Њихов рад био је пропраћен коментарима завејаних путника: „Ништа без војске“ или „Шта бисмо ми без војника“. Десетар Горан Тасић је затим организовао регулисање саобраћаја. Возачи су слушали припаднике Војске јер су видели да без њих колона не би ни кренула. Било је и предлога да се десетар Горан Тасић предложи за признање у акцији „Најплементијни подвиг године“. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

Војник Мирко Петровић првак Балкана

На атлетском дворанском првенству Балкана одржаном у Атини, војник Мирко Петровић освојио је златну медаљу у трци на 3.000 метара, са временом од осам минута и шест стотинки. Војник Петровић служи редовни рок у спортском војду Војне академије. Успех је тим значајнији јер је Мирко недавно победио у немачком граду Нојкирхену, на војном првенству CISM у кросу.

Постигнути резултати представљају добру увертуру за предстојећи Први светски дворански војни куп у атлетици, који ће се, такође, одржати у главном граду Грчке од 12. до 16. марта ове године. ■

Б. К.

Пише
Бранко КОПУНОВИЋ

Тренутак за истину

Телевизија је чудо. У титравом правоугаонику дефилије читав свет информација, научних спознаја, уметничких надахнућа, лаке забаве, спортских догађаја... Често се позивамо на „епохалну“ дефиницију да је то „прозор у свет“. За телевизију можемо рећи све, најбоље или најгоре, осим да нема утицаја на јавно мњење и човекову свест. Магична привлачност комбинације слике и звука унапред резервише место у човековим чулима и већ по снази те чињенице довољно је присутна код гледалаца.

Нема правила. Чак и у најразвијенијем делу света телевизија се узима „наискап“. Домаћа истраживања кажу да смо сви од реда конзументи садржаја чаробне кутије. У реду, има и танких, равних екрана, што су постали више ствар помодарства и престижа него стварне потребе. Кабловска мрежа је, попут Интернета, развила границе и до места где нема ваљаних путева, али стигла је телевизија! Наравно, то је скупа играчка, окреће велике новце, често бездушно комерцијализована до мере када не бира средства да привуче пажњу. Нећемо се бавити питањем како је то у свету, хајде да погледамо у властито двориште. Имамо канале, програме и борбу за наклоност људи испред екрана. Нуди им се нека врста шведског стола, наизглед укусног обиља, често проблематичног укуса.

Помама разноразних квизова добар је предмет за анализу. Осиромашени свет слаб је на паре, а квизови управо то нуде. Углавном по опробаном систему магарца и шаргарепе. Међутим, када водитељ(ка) обећа суму, онда и дечији квизови уозбиље лица и озноје дланове. Како то већ бива, подоста тога смо (неопрезно) увезли. Дистрибутери и власници телевизија воле да играју на сигурну карту. Ако је нешто „упалило“ широм планете што не би и код нас? Да ли је то прилагођено нашем менталитету, култури, моралу или традицији, мало ко мари. Гледаност изнад свега!

Нагледали смо се свега, од уљудних и занимљивих игара знања до неподношљивих тричарија. Пре неколико година на телевизијску сцену крочио је „Велики брат“, бесмислено такмичење, без правила и критеријума, где је стицана незаслужена популарност а промовисани су досада и беспосличарење као начин живота „у кући“. Када смо код куће, на конкурентској телевизији парови су градили вилу која је припала „победницима“. Успут су се свађали, оговарали, омаловажавали, испадали из игре, плакали, очајавали, праштали и заборављали. Не само да су се поделили међу собом већ су и гледаоци заратили око питања власништва будућег блага. И тако редом...

Најновије „достигнуће“ носи назив „Тренутак истине“. Звучи много озбиљно и обећава „савршен заплет“. Наравно и много новца, ко издржи. Трагање за истином је озбиљан и мукотрпан процес. Уосталом, много пута смо се уверили у проблематичну дефиницију тог појма. Попут историје која траје миленијумима а веште је маказе искроје очас посла. Тако је и са увозним квизом. Гротескна идеја да се лична интима преточи у колективну забаву, није више ни питање укуса, нити морала већ насумично пристајање да (нас) увери како (не) постоје границе универзалног понижавања. Опет је мотив „такмичара“ пусти новац, маскиран са понешто појединачног осећања личне слободе и „транспарентног егзибиционизма“, опет као ствари личног избора. Тако би то изгледало на неким вишим нивоима промишљања, с тим што ваља ослушнути коментаре на улици, у превозу, међу пијачним тезгама, а своде се на просто питање које сугерише констатацију: На шта су све људи спремни због пара?

Иронија је по правилу обавезан зачин у таквој чорби. Њен подсмех прозива податак да нико од досадашњих кандидата није освојио ни динар! Постоји сличност са играма које садрже наизглед лагане а у суштини немогуће препреке које воде до премије. Наводно, главни судија је полиграф, скаламерија која тек покреће индицију у полицијског истражи чији резултат суд може и не мора да узме као валидан доказ. Исто је и у „исповедаоници“ пред водитељком која чита „све тежа“ питања како расте цифра на семафору. А људи на столици спремни су да признају све: преваре, обмане, претње, силу, чак и да су крали храну од болесника!

Наравно, то су довољни разлози да код обичног света изазову радозналост а потом антипатије, згражање, осуду... Али, бележи се гледаност. Каква је поука? Нема је! Ако се бринемо за младе какву ће слику стећи о животу, будућим брачним партнерима, пријатељима, шефовима, људима којима поверавају своје здравље, касно је. Живот их је већ опоменуо на све. Далеко више него у лагоди уљуљканом свету. А и њега има све мање, потресају га кризе разних фела. Уколико, пак, хоћемо да поштедимо старије, патријархално васпитане људе који желе да очувају своју слику моралних скрупула, опет нам је узалудан посао. Ни они не живе под стакленим звоном. То што окрећу главу од којекаквих гадости не значи да не осећају њихово присуство.

Можемо се сложити да је тренутак за истину, али не ону коју нам нуди поменути квиз већ сврсисходну спознају о томе где смо, ко смо и какви смо (заправо)? Онда ћемо лакше наћи пут и биће нам боље. ■

Цена превеликих апетита

Савремени свет пуних осамдесет година није се суочио с таквом кризом као што је била она тридесетих година прошлог века, означена као велика економска криза. У међувремену било је извесних застоја у економском и технолошком развоју капиталистичких земаља, нешто озбиљнији догодио се почетком седамдесетих година, али то су биле углавном краткотрајне рецесије без озбиљнијих последица. Својеврсну економску кризу имали су Совјетски Савез и друге социјалистичке земље, која је углавном и била узрок колапса система који су они „градили“. Економски развој индустријски развијених земаља непрекидно је ишао узлазном линијом. Многи економски аналитичари, не улазећи у суштину економских и друштвених кретања, процењивали су да ће, у основи, тако бити и у 21. веку.

ред крај прошле године САД су неочекивано обнародовале почетак нове финансијске кризе. Администрација председника Буша покушала је да мерама стимулације спречи њено продубљавање и ширење на подручје економије (производња, трговина, транспорт, и др.) и на социјалне сфере (незапосленост, пад животног стандарда, евентуални нереди). Програм, подржан са 750 милијарди долара за помоћ посрнулим финансијским и производним гигантима, није примењен, па је финансијска криза пренета не само на америчку економију него и на привреду многих других земаља. То се најбоље испољило на Светском економском форуму у Давосу (Швајцарска), одржаном крајем јануара 2009, где су бројни државници, угледни привредници и афирмисани економски теоретичари указивали на озбиљност, можда и дуготрајност, не само финансијске него и економске кризе.

Када је реч о зачетку нове економске кризе, онда се мисао неизбежно усмерава на велику економску кризу из тридесетих година прошлог века – на њене узроке и последице, и тражи се извесна аналогија. Међутим, та криза настала је и трајала пуних десет година у другачијим економским и другим међународним условима од садашњих.

■ Сличности и разлике

Можда је прерано говорити о сличностима и разликама између велике економске кризе и садашње. Ипак, неке од сличности и разлика могу се идентификовати или бар назрети. Обе кризе отпочеле су у Сједињеним Америчким Државама, најразвијенијој земљи света у датим временима, и обе су отпочеле у финансијској и прошириле се на економску и социјалну сферу. Великом економском кризом, сем САД, биле су захваћене углавном европске индустријски развијене земље, пре свега Немачка и Велика Британија, које су биле веома оптерећене дуговима према САД, односно кредитима подигнутим ради опоравка од ратних последица.

Земље Азије, Африке и Латинске Америке нису имале развијену индустрију и висок степен запослености становништва. Последице кризе осећале су као тешкоће пласмана примарних производа у индустријски развијене земље и драстичан пад цена тих производа. Савремена економска криза у развоју, међутим, прети готово свим земљама, јер је индустријска производња пренета на многе друге земље и континенте.

Сем САД и већег дела Европе, на међународном тржишту робе и услуга појавили су се играчи из Азије и Латинске Америке. Несразмера између понуде и тражње, као један од главних узрочника економских криза, постаје све већа, а утакмица на међународном тржишту робе и услуга све суровија. Светско тржиште, пре свега америчко, делом и европско, релативно је лако гутало робе „малих азијских тигрова“, али су се на том тржишту појавили и „велики азијски змајеви“, који су масовном појавом својих производа почели да гуше своје главне конкуренте. Набујала аутомобилска, електронска и друга индустрија западних земаља, наиме, све се теже суочава са робом азијских произвођача, као што и они све теже налазе потрошаче за своје робу.

Тако се велика економска криза може, у суштини, означити као бирегионална (америчко-европска), док ће нова економска криза, изгледа, бити глобална. Вредно је, с тим у вези, запазити излагање кинеског премијера у Давосу, у којем је, поред осталог, нагласио да „глобална економска криза има велике последице и по Кину. Због последица те кризе доћи ће

УЗРОЧНИЦИ КРИЗА

Економске кризе настају под дејством поремећаја равнотеже на пољу монетарног и робног тржишта. У стручној економској литератури обично се означавају као кризе реализације, односно настанка хиперпродукције, чији су узроци недовољна тражња, тј. немогућност апсорпције све већих количина новчаног и робног капитала на унутрашњем и на међународном тржишту. У појави нових кризних тенденција ти чиниоци су свакако присутни, али они могу да буду одлучујући тек у евентуалној другој фази развоја садашње кризе, тј. када тржишта северозападном дела глобуса буду још снажније притиснута понудама робе и капитала са Истока.

Појавни облик садашње кризе, међутим, налази се првенствено у неадекватном руковођењу финансијама и снажно израженој потрошачкој еуфорији. Нови председник САД Барак Обама, у својој инаугуралној беседи закључио је да се Америка „налази у средишту кризе“ и додао: „Наша привреда је опасно ослабљена, што је последица грамзивости и неодговорности једног дела становништва, као и нашег колективног пропуста да извршимо прави избор и припремимо нацију за ново доба“.

Америка, у ствари, годинама, па и деценијама, живи на хипотекарним кредитима. Постали су презадужени и грађани, и предузећа, и држава. Повериоци су дошли у незавидан положај, јер дужници нису могли на време да одговоре својим обавезама. Банке су морале да прибегну методама принуде, због чега су, како је рекао председник Обама „изгубљени домови, радна места, бизнис пољубан“.

до пада запослености у кинеским градовима“, рекао је премијер Ђи-абао и напоменуо да ће Кина своју стопу раста бруто друштвеног производа од близу десет одсто годишње морати да снизи на скромнијих шест до седам одсто. Уколико се криза настави и продуби, вероватно ће законити снажно захукталу кинеску производњу, као што ће то чини са јапанском и производњом других земаља Далеког истока и Јужне Азије.

■ Војна потрошња

У истраживању узрока нове економске кризе (и финансијске као њене претходнице), међутим, готово се и не дотиче, или се намерно заобилази, један од њених важних узрочника – војна потрошња. Председник руске владе Владимир Путин, у свом обраћању Светском економском форуму у Давосу нагласио је да „наоружавање није одговор на проблеме које је створила финансијска криза“ и додао да је уверен „да би разумно смањење војних расхода, заједно са напорима за унапређење стабилности и безбедности у свету имало позитивне ефекте“.

Мада се у Путиновом обраћању може запазити и политичка конотација, ипак прекомерна и дугорочна издвајања националних ресурса за војне сврхе могу да имају (или су имала) озбиљне економске и друге последице. Уосталом премијер Путин сигурно има у виду случај Совјетског Савеза, који је деценијама улагао и до једне петине свог националног дохотка у наоружавање, да би на крају посрнуо, а можда и поклекнуо под његовим огромним теретом.

Руководеће елите САД из послехладноратовског периода следиле су, на неки начин, пример Совјетског Савеза – тежњу за остваривањем доминације у свету, с ослонцем на војну силу и њену повремену употребу. То се, поред осталог, може видети и по називима стратегија националне безбедности Клинтонове администрације – Стратегија националне безбедности ширења и ангажовања и из националне војне стратегије – Стратегија постепеног и флексибилног ангажовања.

Стратегија националне безбедности председника Буша од марта 2004. године била је још конкретније. Она, у ствари, захтева „Развој и ширење демократије у свету као врхунски циљ и средство“, те одржавање војне доминације у свету. За остваривање наведених

стратегијских циљева биле су потребне одговарајуће снаге, а за њихово одржавање и одговарајућа средства.

Од почетка 21. века САД непрекидно повећавају редовне војне издатке и финансирају трошкове вођења два регионална рата – у Персијском заливу (Ирак) и Југозападној Азији (Авганистан). Ти издаци у текућој фискалној година (тече од 1. октобра 2008) достигли су приближно ону суму коју је, сада већ бивши председник Буш био наменио за санирање последица финансијске кризе – 750 „стимулативних“ милијарди долара. Реч је, наиме, о редовном војном буџету у износу од 509 милијарди долара, затим о близу 160 додатних милијарди годишње за покривање трошкова вођења ратова у два наведена региона, који се финансирају из посебних фондова, и близу тридесет милијарди које се намењују за финансирање пројеката војне намене у надлежности Министарства за енергију (развој нуклеарних бојевих глава) и Националне управе за васионска истраживања (НАСА) – развој војних сателита.

Могло би се рећи да то и није много за огроман економски и финансијски потенцијал Америке, јер представља „свега“ пет одсто бруто националног дохотка САД, који достиже око 14.000 милијарди долара годишње. Међутим, ако се то остварује из године у годину у једном дуготрајнијем периоду, при чему знатан део одлази изван граници властите територије, онда то не може а да не остави одређене финансијске и економске последице.

Нови амерички председник Барак Обама одржао је консултације са војним врхом, али још није изнео свој став о питању даљег развоја америчке војне силе и њеног финансирања. То ће, вероватно, учинити ускоро (20. фебруара) приликом подношења Конгресу свог економског плана. Нагласио је да ће у току наредне две године САД повући своје снаге из Ирака, али да ће се активније ангажовати у противтерористичком рату у Авганистану. Према томе, сви су изгледи да ће америчка привреда и у наредном периоду подносити прилично велик војни терет, без озбиљнијег сагледавања његових краткорочних и дугорочних последица.

■ Очекивана кретања

Многи индикатори показују да је нова економска криза у свом зачетку веома озбиљна, да може да буде дуготрајна и са великим последицама. Руски председник Путин упоредио ју је са једном „савршеном олујом“, чије се деструктивне силе шире светом. Многи други учесници Светског економског форума указали су на њене могуће далекосежне последице и предлагали методе и средства да се оне спрече. САД, које нису на том форуму биле заступљене на високом нивоу, улажу знатне напоре на плану ограничења деструктивних ефеката кризе, убризгавањем великих количина новца у привредне токове.

Представнички дом Конгреса САД, на пример, за ту сврху одобрио је 918 милијарди „стимулативних“ долара са доста строгом наменом. Тим средствима, наиме, треба да се подрже посрнули финансијски и производни гиганти, помогне сиромашним и беспосленим и унапреде делатности које подстичу унапређење економског и технолошког развоја (здравство, просвета, наука).

Стимулативну програм председника Обаме, међутим, наишао је на противљење опозиционе Републиканске странке и неких веома утицајних фактора, па је неизвесно да ли ће бити остварив. Такве и сличне мере, ипак, предузимају и друге земље, с најавама да ће их

проширити на јавно инвестирање у инфраструктурне и друге пројекте којима се обезбеђује отварање нових радних места и поспешује тражња нове робе и услуга. Треба очекивати да ће с даљим развојем ситуације бити предузимане нове мере како би се спречиле погубне последице растуће кризе.

Треба очекивати, али не и са много оптимизма, да ће се смањити војни расходи у свету, нарочито код великих војних сила, те да ослобођена средства војне и ратне намене буду преусмерена у развојне програме и унапређење социјалне и здравствене заштите.

ЉУДСКИ ФАКТОР

У проценама економског развоја појединих подручја и земаља често се занемарује људски фактор и његова повезаност са новим технологијама. Донедавно, наиме, када је било речи о пренасељеним земљама тзв. трећег света, говорено је углавном о сиромаштву, беди, увозној зависности. Такву перцепцију најпре су побиле неке земље Далеког истока, а њихов пример следе и друге земље тог и других подручја, али у много ширим размерама.

Наиме, огроман људски потенцијал азијских земаља – Кине, Индије, Индонезије, Вијетнама и других, а у мањој мери и земаља Латинске Америке (Бразил), у споју са новим технологијама, вероватно ће допринети да се за релативно кратко време битно промени економска структура савременог света. У тој структури привреде „западних“ земаља вероватно неће имати ону улогу коју су имале у последњих двеста година, а нарочито у другој половини двадесетог и на самом почетку двадесет првог века.

Праведнија расподела новостворене вредности такође треба да прати очекиване економске и друштвене промене, о чему је нови амерички председник изнео неке своје ставове, упућујући оштру критику менаџерској елити њујоршког Вол стрита (приграбила је 18 милијарди долара на име бонуса у компанијама које тону у дуговима).

■ Обликовање новог света

Пут даљих кретања на финансијском и економском пољу, међутим, мора се сагледавати и са становишта промена светског економског поретка. Од индустријске револуције, па даље, све до пред крај двадесетог века, свет је економски био подељен на један релативно мали регион индустријски развијених и огроман простор неразвијених земаља. Први су производили робу вишег степена обраде за себе и за неразвијене, а други су их снабдевали примарним производима и сировинама.

Пред крај двадесетог века, међутим, економска слика света почиње да се мења. Трансфер савремених технологија са Запада (конкретније из САД) на Исток (у Јапан и друге земље Југоисточне Азије) послужио је као основа за стварање нових центара економске моћи. Економски успон Јапана следиле су тзв. мали азијски тигрови, који су са својим производима почели да преплављују међународно тржиште. Нешто касније, али не и са мање ентузијазма, придружили су им се и велики „кинески змајеви“ (Кина, Индија) са масовним понудама потрошних и трајних добара. Тако је данас прилично јасно видљиво постојање два јака центра економске моћи – један на Западу и други на Истоку. Западни је на врхунцу свог успона, а источни у процвату. Кинески премијер је изразио забринутост што економска криза има велике последице по његову земљу, али је исто тако рекао да ће Кина у овој години остварити раст бруто друштвеног производа по стопама од 6,7 одсто и нагласио да ће наставити и убудуће да се развија брзим темпом. Њу ће, вероватно, следити и Индија, а не може се занемарити ни Русија са огромним природним ресурсима.

Обликовање новог економског поретка не састоји се само у регруписавању постојећих и настајању нових центара економске, односно материјалне моћи. Оснивач и председник Светског економског форума Клаус Шваб, у свом обраћању Форуму у Давосу нагласио је да је дошао „тренутак за обликовање новог света“ (не само у материјалном него и друштвеном смислу). Председник Обама у инаугуралном говору рекао је „да су изазови са којима се суочавамо створени. Они су озбиљни и много их је. Неће бити лако превазићи их у кратком периоду“.

Извесно је да после ове кризе свет неће бити исти као што је био пре ње. Међутим, од битног значаја је да виђени и непредвиђени изазови у превазилажењу кризе и обликовању новог светског економског поретка буду савладавани удруженим напорима свих центара моћи и утицаја и да се избегну велики унутрашњи немири и међународни спорови. ■

Др Тодор МИРКОВИЋ

Бивше совјетске републике формирају заједничке снаге

Лидери седам бивших совјетских република чланица Организације споразума о колективној безбедности (ОДКБ) договорили су се у Москви да формирају „заједничке оружане снаге“ које ће бити стациониране у Русији. Споразум је потписан на самиту лидера седам земаља ОДКБ-а, Русије, Јерменије, Белорусије, Казахстана, Киргистана, Таџикистана и Узбекистана.

„Договорили смо се да је неопходно формирати јединствене снаге“, рекао је руски председник Дмитриј Медведев, оцењујући да ће тиме бити омогућено оперативно реаговање на претње. Те снаге имаће „заједничку команду и биће стално стациониране на руској територији“, најавио је саветник руског председника Сергеј Приходко. Састанак у Москви одржан је дан након што је председник Киргистана Курманбек Бакијев саопштио одлуку о затварању америчке ваздушне базе, кључне за подршку војним операцијама у Авганистану.

Бакијев је то саопштио након што је Русија пристала да Киргистану обезбеди позајмицу од две милијарде долара и 150 милиона долара финансијске помоћи. ■

Америка спремна да сарађује с Русијом око ракета

Сједињене Америчке Државе спремне су за нове облике сарадње са Русијом о ракетној одбрани. „Што се тиче администрације председника Барака Обаме, Сједињене Државе су отворене за могућност новог облика сарадње у области ракетне одбране“, рекао је амерички државни подсекретар Вилијем Бернс.

Ова изјава америчког подсекретара је најпомирљивија до сада када је реч о плану за постављање одбрамбеног ракетног штита у Пољској и Чешкој, коме се Москва жестоко противи.

Москва сматра да амерички план за постављање ракетног штита представља претњу за њену безбедност и најавила је да ће предузети узвратне мере ако га САД наставе. Вашингтон каже да је циљ штита да спречи ракете из, како они зову, „отпадничких држава“, а посебно Ирана.

„Вашингтон је отворен за могућност сарадње, са Русијом и са партнерима НАТОа, у вези са новом конфигурацијом ракетне одбране која би користила ресурсе које свако од нас има“, рекао је Бернс током недавне посете Москви. ■

Наручено оружје у вредности од 20 милијарди долара

Русија је добила наруџбе за продају оружја у вредности од 20 милијарди долара, изјавио је Николај Димићук, директор посебних програма *Рособоронекспорта*, руске агенције за извоз оружја.

Од нарученог оружја, 50 одсто је из области авијације, а остало је за потребе копнене војске, ваздушну одбрану и морнарицу.

Индија и Кина су главни купци руског оружја, додао је Димићук. Према његовим речима, *Рособоронекспорт* је потписао важан уговор о испоруци оклопних возила једној арапској земљи, али и уговор о испоруци појединачних делова једној европској земљи.

Димићук је одбио да наведе о којим је земљама реч, наводећи да уговори још нису ступили на снагу. Он је рекао да су чланице НАТОа, укључујући Грчку и Турску, такође заинтересоване за куповину руског оружја. Москва и Атина су 2008. године потписале међувладин споразум о продаји 420 оклопних возила Грчкој. Турска је такође заинтересована за оклопна возила, покретне системе ракетних лансера и противоклопне системе. ■

Реорганизација иранских ваздухопловних снага

Ирански врховни верски лидер Ајатолах Али Хамнеи наложио је реорганизацију иранских ваздухопловних снага с циљем јачања одбрамбених способности земље.

Бригадни генерал Ахмад Мигани рекао је на конференцији за новинаре да је ајатолах Хамнеи наложио да се ваздухопловне снаге поделе на ваздухопловне и ваздушно-одбрамбене снаге и да ће то

„раздвајање ваздухопловних снага на два дела“ учинити да Исламска Република у оквиру својих војних снага има копнене, ваздухопловне, ваздушно-одбрамбене снаге и морнарицу.

Циљ такве одлуке је јачање ударне и ваздушно-одбрамбене способности земље, навео је Мигани не наводећи више детаља о томе. ■

Француска неће изгубити суверенитет

Француска неће изгубити суверенитет ако потврди своју намеру да се поново укључи у војну команду НАТОа, изјавио је у Паризу генерални секретар Алијансе Јап де Хоп Схефер.

Говорећи о приближавању Француске и НАТОа последњих година, Схефер је рекао француским парламентарцима да та земља због тога „није изгубила ништа од свог суверенитета, као што неће изгубити ни уколико потпуно заузме своје место унутар Северноатлантског савеза“. Схефер се обратио члановима комисије за одбрану и спољне послове Скупштине Француске.

По ступању на дужност председника, у лето 2007. године, Саркози је најавио повратак Француске у командне структуре НАТОа, из којих је изашла 1966. године, иако је задржала чланство у војном савезу. Он је изјавио да је дошао тренутак да се објасни Французима да таква одлука неће значити губитак суверенитета земље.

Потпуни повратак Француске у НАТО треба да буде најављен до предстојећег самита Алијансе, који ће бити одржан у априлу, у Стразбуру. ■

Пише
Александар РАДИЋ

Американци одлазе из Киргизије

Парламент Киргизије је, са само једним гласом против, подржао одлуку да се ускрати дозвола за коришћење базе Манас за потребе америчке оружане силе. Према указу председника Киргизије Курманбека Бакијева, од 20. фебруара, припадници америчког контингента треба да се повуку у року од 180 дана.

У претходним годинама месечно је кроз Манас пролазило око 15.000 људи и 500 тона материјала. Американци су очекивали да ће остати без базе Манас и зато су током претходних месеци преговарали о алтернативним каналима за дотур материјала до Авганистана. Истог дана када је Бакијев потписао поменути указ, Таџикистан и Узбекистан дали су дозволе за пролазак терета за потребе НАТОа. Ваздушни коридор преко Таџикистана отворен је још 6. фебруара. Кроз те нове канале од сада ће пролазити попуне људством и разним потрепштинама за борбене јединице НАТОа.

Процена је да ће се седмично превозити 50–200 контејнера терета који ће до Узбекистана долазити авионима, а даље путевима. Американци су већ инвестирали у националну инфраструктуру Авганистана са намером да се побољша квалитет комуникација дуж 1.344 километра дуге таџикистанско-авганистанске границе. Наменски терети превозиће се директно из база НАТОа, а друге потрепштине полазиће у ешелонима из Риге, преко руске железничке мреже, до централне Азије.

Американци су брзо амортизовали последице одласка из Манаса када је реч о логистици, али политички значај тек ће се показати. Наиме, Американци су лако добили подршку за рат против тероризма 2001. године и децембра те године дошли су у базу Манас. Када се показало да осим сузбијања активности Талибана, Американци желе да остваре стално присуство у централноазијским државама, прилике су се промениле.

Русија се у почетку није отворено противила уласку САД и НАТО у регион, али са јачањем нових стратешких погледа усмерених на обнову утицаја у историјским границама из времена царизма и СС-СР-а, одуке да се штите национални интереси одnose се и на државе у централној Азији.

Обе силе потрудиле су се да придобију лидере држава региона за себе и у томе, за сада, чини се да су више урадили Руси. Указ Бакијева подудара се са руском понудом једнократне помоћи од 150 милиона и кредита у вредности од две милијарде долара Киргизији. Бакијев је у Москви после потписивања папира везаних за финансијски аранжман и политичко савезништво рекао да Американци треба да иду из Манаса.

Званично, Американци нису плаћали довољан износ за коришћење инфраструктуре у Киргизији. У Вашингтону су се надали да ће више новца променити одлуку Киргизије, али став законодавне власти те државе био је потврда политичке мотивисаности потеза. Киргизија се одлучила за развој блиских веза са Русијом и за дистанцирање од САД. У целини, руски контингент нема велики значај у уско безбедносном смислу, колико у политич-

кој потврди савезничких односа две државе. Председник Бакијев се прошле године јасно одредио за руску страну, изјаснио се против ширења НАТОа на истоку и подржао активну руску улогу у регионалној политичкој сцени, укључујући подршку војној интервенцији против Грузије.

Од конкретне подршке, још 2003. године Русија је добила право да користи базу Кант на тридесетак километара удаљености од америчке базе Манас. То се годинама сматрало као пример могућности одржавања баланса интереса и моћи две силе. Американци одлазе, али Руси остају и чак ће у складу са буџетским могућностима повећати број авиона у бази Кант. Према првобитном договору Русија има право да користи базу 15 година.

Руска офанзива у централној Азији, после убедљиве победе у Киргизији, наставиће се уз нове аранжмане о политичко-безбедносној сарадњи са државама тог региона. Једна од полуга развоја биће наставак рада на увезивању система противваздушне одбране у јединствени систем са ослонцем на РВ Русије. Полазну основу за развој ПВО представља документ из 1995. године о формирању Обједињеног система ПВО држава Заједнице независних држава. Најдаље у повезивању отишао је Казахстан, одмах уз Белорусију која од почетка фебруара има потпуно интегрисани систем ПВО са Русијом.

Казахстан већ размењује податке из система ваздушног осматрања и јављања, а током ове године намерава да набави из Русије десет дивизиона ракетног система ПВО С-300. У сваком дивизиону биће четири самоходна лансирна возила. Реч је о техници из руских вишкова, која ће пре примопредаје проћи генерални ремонт. Казахстан намерава да постепено увеже систем ПВО са руским по узору на Белорусију. На сличан начин биће интегрисан систем ПВО Јерменије која се сматра важном предстражом руских интереса на Кавказу. Конечни циљ је да се што више држава бившег СССР-а, посебно централноазијских и кавкаских, нађу поново под једним одбрамбеним кишобраном, бар када је о систему ПВО реч.

Киргизија ће бити део тог пројекта и зато ће Русија тамо да пребаци додатне ловачке авионе који ће чувати небо те државе.

Прво ће се формирати здружени системи за три региона: источноевропски, кавкаски и централноазијски и у наредној фази створиће се јединствени систем ПВО са пуном разменом информација. Примењиваће се унифицирана правила борбеног дежурства и користиће се руска техника. Сада су већ у току преговори око израде нормативних докумената за приоритетни централноазијски регион. ■

На овогодишњој церемонији уручења награда „Златни орао“, које додељује Руска академија филмске уметности и науке, 23. јануара 2009. у Москви, „Златни орао“ за најбољи неиграни филм припао је делу „Пропаст империје – византијска лекција“ аутора архимандрита Тихона – филмској причи која никога не оставља равнодушним

Пропаст империје - Византијска лекција

Б ољи познаваоци руске културне и медијске сцене сигурно ће се сложити да је један од најзначајнијих догађаја на том пољу било појављивање неиграног филма „Пропаст империје – византијска лекција“, аутора архимандрита Тихона, настојатеља Сретењског манастира у Москви, исто као и присуство тог филма на јавној сцени Русије током целе протекле године.

С обзиром да је један од копродукената филма утицајна телевизијска станица „Телеканал Русија“ (други су: Продуцентски центар „Мастерскоја“ и Сретењски манастир у Москви), филм су током 2008. године могли видети милиони гледалаца.

Очигледно су, и руска држава, и Руска православна црква врло заинтересоване за што масовнију презентацију и промоцију тог значајног и сложеног пројеката, што је углавном и остварено.

Недавно је тај филм приказан и на нашој телевизији, а појавило се и ДВД издање синхронизовано на српски језик у постпродукцији Краљевског реда витезова и под покровитељством Њ.К.В. кнегиње Линде Карађорђевић, а са благословом Руске православне цркве.

Многи људи од утицаја на јавни и друштвени живот Русије истакли су да је појављивање тог филма – догађај. Свакако да такве оцене и ексклузивност завређују и нашу пажњу.

СКЛАПАЊЕ МОЗАИКА

Аутор (сценариста и наратор) филма – архимандрит Тихон (Шевнуков) завршио је Факултет за сценарио на московском ВГИК-у, потом је провео девет година у чувеном Псковско-печерском манастиру (западна Русија према Белорусији) у послушању код старца Јована, где је примио и монашки постриг. Сада је игуман Сретењског манастира у Москви.

У једном од разговора за медије отац Тихон се присећа да је идеја за овај филм настала на једном од поклоничких путовања и током боравка у Истамбулу, некадашњем Константинопољу. Чувени град основао је император Константин Велики 325. године на месту античког града Византа на Босфору. Током владавине императора Јустинијана (482–565) подигнут је највећи хришћански храм на Истоку – Света Софија или Црква божанске мудрости. Источно римско царство, колевка православља, империја са трајањем од 1.200 година, држава чије богатство нису били само златни новци већ и највећа просвећеност тога доба, наука и култура – изазивала је завист и похлепу околних варвара.

Постојало је велико, сјајно и моћно царство, и нестало је... Судбина и слом те и такве славне империје велика је

тема и изазов чак и за једног црквеног великодостојника са дипломом ВГИК-а.

Тему и драмски оквир понудила је сама историја. Филм је, у суштини, један огромни мозаик, чији се садржај попуњава низом, што крупнијих, што ситнијих коцкица разних боја и облика које морају наћи своје место и смисао. До тих коцкица је требало доћи. Филм је у суштини велики ромејски – константинопољски мозаик по идеји оца Тихона и реализацији тима сарадника.

Прича о Ромејима почиње негде на северу Русије. У порти једног малог манастира у типичном зимском пејзажу. Добра основа и нит водиља филма је сажет и ефектан текст који зналачки приповеда сам аутор, а почиње реченицом: „1453. године пала је Византијска империја, сада ћемо видети како је до тога дошло...?“

И тако вођени сликом и речју наратора постепено откривамо како и зашто је са мапе Европе пре шест векова ишчезла једна од најмоћнијих и најдугувечнијих империја која се пружала од Гибралтара до Еуфрата – Византија. Наратор се појављује на местима која су била кључна и која сведоче о судбини и историји Византије: Истамбул (Константинопољ), Рим, Венеција, Ђенова, Босфор, тврђаве, тргови и музеји. Са тих места аутор нас филмском магијом враћа и одводи у прошлост.

Та прошлост дочарана је врло ефектно и сугестивно низом визуелних садржаја које чине: документарна грађа и снимци остатака материјалне културе, врло обимна и успела тродимензионална анимација (радило ју је девет аниматора),

стилизовани инсерти из играних филмова, затим игране сцене и секвенце – реконструкције појединих збивања и неколико комбинованих играно

-анимираних секвенци. Сви ти поступци и садржаји нуде једну врло богату (сигурно и врло скупу) визуелну форму, обogaћену музиком, шумовима и суптилном нарацијом. Филм који траје 70 минута добија облик и значење документарног, иако то заправо није, већ су у њему заступљене практично све познате врсте и поступци „прављења“ филма. Зато је он једноставно класификован као неиграни, могло би се рећи универзални облик којем се тежи. Оваква визуелна форма у многоме подсећа на познате документарне програме и садржаје канала Би-Би-Си и Хистори, али и са обележјима руске документаристичке школе.

ПАРАЛЕЛЕ

Филм „Пропаст империје – византијска лекција“ и његов аутор подсећају и на друге цивилизације и империје и њихове судбине: Римску, Кинеску, Османлијску, Аустроугарску, Британску, Руску ... Али ово је Византијска лекција. Основна теза и идеја је: величина, богатство и сјај једног друштва рабају код других завист и похлепу, а унутрашње противуречности и слабости га разарају и убрзавају његов пад. То филмско дело садржи и историјске поуке и упозорења. Један руски историчар је рекао да је тај филм „огледало посредством кога гледалац

Након двомесечне опсаде, млади султан Мехмед II (имао је само 21 годину) заузео је Константинопољ (Цариград).

Последњи византијски император Константин XI Палеолог, напуштен од свих, ускликнуо је: „Има ли кога од хришћана да ми одруби главу!?“ Није било никога.

Убио га је турски војник с леђа на градској тврђави.

Тачно 555 година од када је пао Константинопољ и са мапе Европе ишчезла Византија – колевка Православља, која је Србима и већини Словена пренела писменост, веру и православну културу, навршило се 29. маја 2008. године.

открива себе“. И, заиста, филм садржи неколико историјских часова, лекција или питања на која аутор одговара анализирајући успон и пад Византије. Седам је кључних: наследници и наслеђивање власти, економија, политика, национализам, миграције, сепаратизам, одрицање и губитак вере! Анализом и одговорима на та кључна питања долазимо до закључка како и зашто је Византија изгубила своју снагу

и смисао постојања. Шта је било пресудно: корупција, друштвено раслојавање, недовољно финансирање војске и одбране, слабљење централне власти и одвајање провинција, ривалство духовне и световне власти? Сваки од тих чинилаца, мање или више, поручује аутор филма.

У филму постоје и јасна упозорења елити одговорној за судбину државе и народа.

У руској јавности филм је изазвао велике полемике и јавну расправу баш због бројних историјских паралела, сличности и алузија на Русију нашег доба. Многи, нарочито либерални кругови, филм су видели као наручену пропагандну лекцију. Међутим, критичари радије дају примедбе на детаље, избегавајући шири историјски дискурс и разговоре о њему.

Без обзира на све алузије и историјске паралеле и поуке, та тема и историјска лекција су филмским језиком добро и ефектно испричане и заокружене. То је још једна доказ моћи и утицаја филмског медија. У њему се могу наћи и препознати и мале државе и заједнице, а готову империје.

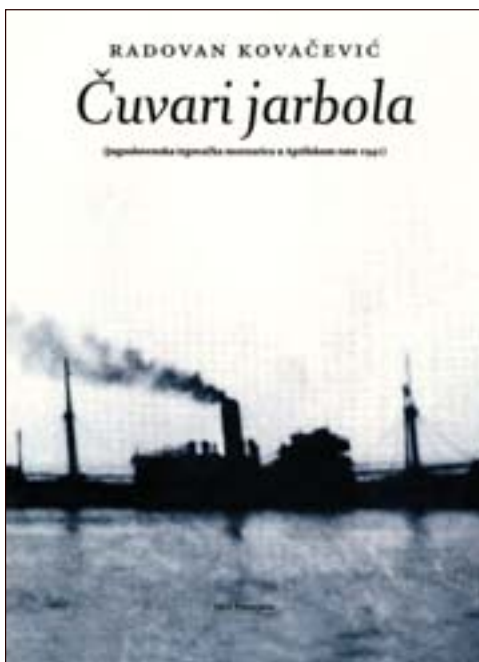
Зато ову историјску причу и лекцију треба видети, чути и памтити. ■

Милун ВУЧЕНИЋ

Нове књиге

БРОДОВИ У ВИХОРУ РАТА

Радован Ковачевић: *Чувари јарбола*, Загреб 2008.

Топличанин по рођењу, каријерни официр Ратне морнарице по професионалном опредељењу, верник писане речи у мисији мењања света набоље и заточеник војног и цивилног новинарства, дугогодишњи и успешни дописник „Политике“ из Сплита и годинама уредник тог листа у Београду. Још публициста којем се у задње две године, његовим талентом и трудом, посрећило: прошле године је, са Момиром Марјановићем, објавио књигу записа страних путописаца о Балкану „Ружи ратова“, а ове године о оном светском путнику, просветитељу и Карађорђевој министру просвете Доситеју Обрадовићу. Томе, ево, додаје књигу „Чувари јарбола“, са ближом одредницом „Југословенска трговачка морнарица у Априлском рату 1941“, коју је, уочи овогодишњег Међународног сајма књига у Београду, издало Српско културно друштво „Просвјета“ из Загреба.

ТО НАШЕ БРОДОВЉЕ

Ковачевић је деценијама прилежно радио на рукопису, копајући по архивама, разговарајући са чудом преживелим актерима и сведоцима, обилазећи лучке капетаније и бродоградилшта, па га је, на основу препорука рецензента публицисте Иве Ференце из Сплита и проф. др Јосипа Луетића из Дубровника, предочио издавачима. Али, морало је да прође још 20 година да се „намакне“ новац за штампање књиге. Тако смо добили обимно (427 страница текста илустрованог стотинама аутентичних фотографија) и целовито, аргументовано и уверљиво, веома занимљиво срочено штиво о драматичној ратној судбини стотинак бродова наше трговачке морнарице, од којих је више од 70, носивости око 1.000 бруто регистарских тона потопљено у лукама и на морским пространима,

све од руке фашиста. То наше бродовље било је део силне светске армаде од стотинак хиљада његове сабраће која су запала у вихоре Другог светског рата и још бар 8.000 изграђених за време те апокалипсе, подједнако катастрофалне на копну, мору и у ваздуху.

Кад се рукопису осмехнула судбина, пред сам његов улазак у издавачки план „Просвјета“, ранијим рецензентима се, на предлог издавача, придружио са својом оценом и др Љубодраг Димић, професор Београдског универзитета, познати и признати стручњак за новију историју овог поднебља. Два Далматинца и одлучна зналца ове тематике, Ференца и Луетић, оценила су да је Ковачевић, на основу помног вишегодишњег истраживања, „написао драгоцену и занимљиво штиво са много детаља, од којих је већина потпуно непозната у нашој литератури – о значају и улози, као и о судбини југословенског поморства и његових бројних сукоба, акција и догађаја у Другом светском рату, који су се одвијали на светским пространима и скоро на свим морима и океанима, у највећим лукама“. Све је то, веле, „утемељено на грађи до сада готово потпуно непознатој, па је писац, овим рукописом обогатио нашу и светску поморску историју“.

СА ДОЊЕГ СПРАТА ИСТОРИЈЕ

А њихов београдски колега, др Димић, томе додаје да је ово „историја мало или недовољно позната“, што је „прича о капетанима и поморцима, малим и обичним људима којима су, најчешће, намењени доњи спратови историје“. Аутор те људе „трајно враћа у колективну свест савременика“, а у поглављима „Лисабонске замке“, „Ратна фијеста у Рио де Жанеиру“, „Побуна на пароброду Босиљка“, „У шангајском паклу“, „Њугат или крвави чардаш“... сведочи да се, „ни један брод југословенске трговачке флоте није добровољно приклонио силама Осовине“. О чудној судбини бродова сведочи и прича како се пароброд „Томислав“ кроз сто замки пробио до Шангаја, па су га ту, запалог у пакао вишемиллионске џунгле, заробили Италијани – уз помоћ Јапанаца. У књизи ће читалац, „уз мноштво релевантних историјских података“ о нашим поморцима у вртлозима Другог светског рата, о бродовима на нишану Хитлерових подморница и у савезничким конвојима крцатим неопходним ратним потребама за фронтове антифашистичке коалиције – наћи „романсирани стил писања, уз коришћење дијалога, што ће привући оне који бирају књиге динамичног и драматичног садржаја“. Таква је ово позив професора Димића на читање овог уверљивог и узбудљивог сведочења о „Чуварима јарбола“ – на самом дну ратног пакла. ■

Иван МАТОВИЋ

Војноиздавачки завод у Лебану ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЈЕДИНСТВЕНЕ КЊИГЕ

У Дому културе у Лебану недавно је одржана промоција књиге „Службе безбедности – Колико знање страних језика доприноси борби против тероризма?“ аутора Марка Јорданова, специјалисте за одбрану од тероризма. О јединственој књизи код нас и у иностранству и о феномену познавања страних језика, као једном од кључних сегмената у борби против тероризма, говорили су рецензенти, проф. др Милан Мијалковски са Факултета безбедности Универзитета у Београду, професор Владимир Павловић, лектор, потпуковник мр Александар Буквић, начелник Војноиздавачког завода, Славица Ђерић-Магазиновић, уредник у Војноиздавачком заводу, и аутор књиге Марко Јорданов. Након промоције, проф. др Милан Мијалковски одржао је предавање на тему „Тероризам јуче, данас, сутра“. Поред стотинак посетилаца из Лебана и околине, промоцији су присуствовали и припадници Четврте бригаде Копнене војске, представници Министарства унутрашњих послова, Жандармерије и Безбедносно-информативне агенције.

Скривена реалност Косова

ПУТЕВИ И РАСКРШЋА КРИЗЕ

Садржај занимљиве књиге Симише Љепојевића са називом „Скривена реалност Косова“ указује на чињеницу да је Космет од локалног балканског сепаратистичког сукоба постао изузетно важан међународни проблем, који симболизује дефинитивни крај међународног поретка у коме је свет живео последњих педесет година.

Многи у свету, а ни у Србији, утисак је, нису свесни до које мере је Косметска криза велики и озбиљан међународни проблем.

Поводом Косова први пут су се велике светске силе директно и јавно политички сукобиле и тај сукоб још није превазиђен. Исто тако остаје нејасно како је до свега тога дошло и зашто је баш Косово, а не ратови у Ираку или Авганистану, довело до потпуног распада међународног поретка. Постоје многе околности које сугеришу разнолика питања, али ни даље нема јасног одговора.

После једностраног проглашења независности Косова и њеног признавања код већине западних земаља, Косово је још далеко од одрживог решења. Косовска прича није завршена и по свему судећи је још далеко од краја. У том светлу Косово је и симбол немоћи Запада у постојећим међународним односима.

Књига Симише Љепојевића указује на неке од околности због којих је тако како јесте и покушава да осветли путеве којима би се могла кретати косметска будућност.

Извесно је, међутим, да ће косовска будућност зависити, пре свега, од међународних околности и од саме косовске реалности, коју изнад свега чине економске прилике. Ни једно, ни друго не нуди охрабрења.

Мноштво података, ексклузивних чињеница и анализа садашњости и будућности српске покрајине привлачи читаоца да се брзо прочита све што најновија књига дугогодишњег дописника из Лондона нуди, али и човека који је био специјални извештач из Приштине и Тиране, а уз то велики познавалац политичких, дипломатски и обавештајних извора на Западу. ■

Н. А.

Књига пуковника др Бранка Бабића

О ЦИВИЛНОЈ СЛУЖБИ

Након књиге „Развој приговора савести и цивилне службе у Републици Србији“, као резултат дугогодишњег рада на проблематици војне обавезе и значајних истраживања, посебно сегмента цивилног служења војног рока, недавно је из штампе изашла и друга књига пуковника др Бранка Бабића под називом „Ко, како, када и зашто у цивилну службу?“.

У четири целине, којима су обухваћени војна обавеза као законска обавеза, приговор савести и цивилна служба, упутства за пролазак кроз процедуру за цивилну службу и образци за рад организација и установа са упутствима за попуњавање и вођење, аутор на стручан

али и приступачан начин даје одговоре свим субјектима цивилног служења војног рока на многа актуелна питања, разјашњавајући евентуалне нејасноће.

По речима рецензента професора др Милоја Цветковића и професора др Момчила Сакана, аутор књиге се проблематиком служења војног рока у цивилној служби бави од њене прве практичне примене (2003. године) и једини је на подручју Републике Србије, који је, током истраживања у оквиру реализације докторске дисертације, дошао до одређених научних сазнања и закључака.

Књига пуковника др Бабића користиће, пре свега, одговорним лицима и институцијама који раде са војницима на служењу војног рока у цивилној служби али и свим регрутним обавезницима који су чули за цивилну службу а немају довољно информација о њој. ■

Б. М. ПОПАДИЋ

ЧАСОПИСИ

Ревизија за БЕЗБЕДНОСТ

У фебруарском броју стручног часописа о корупцији и организованом криминалу *Ревизија за безбедност* можете прочитати занимљиве текстове о актуелним економским и политичким аспектима сузбијања корупције и прања новца, реформи заштите тајних података у Србији, о начинима борбе против организованог криминала у Европској унији и на Западном Балкану. Анализира се антикорупцијска агенција у контексту системске корупције и проблематика „фрејминга“ у борби против организованог криминала. Часопис представља посебан програм Европске уније за спречавање и борбу против криминала за период 2007–2013. године. ■

Војносанитетски преглед

Часопис лекара и фармацеута Војске Србије, чији је издавач Управа за здравство Сектора за материјалне ресурсе Министарства одбране Србије, у новом броју разматра стручне теме о утицају кашњења у постављању дијагнозе код пацијената са колоректалним карциномом, о плодовој води и зрелости фетуса, мултипла циновским цистама бубрега, атрофији предњег режња хипофизе. Анализира се утицај и ефекат примене медикамената попут флумазенила, теофилина и ампицилина. *Војносанитетски преглед* доноси и процену квалитета здравствене неге у третману акутног постоперативног бола, а стручна лица нам говоре о првим искуствима лекара са оригиналном методом код инкопатибилних трансплантација бубрега. У рубрици историја медицине, часопис говори о два века уролошке ендоскопије. ■

У функцији државних интереса?

Пише
Ненад НЕШОВИЋ

Спрега терориста и државе највидљивија је онда када терористичке организације попримају улогу „ударне песнице“ у остваривању државних, или националних интереса. У таквим случајевима обавештајне, безбедносне и сличне државне институције постају логистичка база терориста који, на тлу друге државе и тобож на своју руку, сеју страх и терор.

Известни стручњаци за тероризам недвосмислено су утврдили да су се Срби у БиХ борили против терориста Ал каиде. Шесторица припадника те злогласне организације, који су учествовала у нападу на САД, према публикованим информацијама, обучавани су у камповима у Босни! Према њиховим изјавама, да Клинтонова администрација није подржала радикалне исламисте у БиХ, били би избегнути напади на Њујорк и Вашингтон 11. септембра 2001. и Мадрид 11. марта 2004. године. Експерти задужени за праћење терористичких организација у Конгресу САД располажу подацима да је терористичка мрежа на Балкану створена почетком деведесетих заједничким радом појединих исламских обавештајних служби и група данас познатих као Ал каида. Грегори Копли и Јозеф Бодански, стручњаци америчког Конгреса, већ више година упозоравају на бујање терористичких група на Балкану. Управо они тврде да су чак шесторица припадника Ал каиде који су учествовали у нападима на САД 11. септембра, обучавани у камповима муслиманске владе у БиХ. Њихов предводник је био Мухамед Ата. Шпански истражитељи су открили да су се терористичке ћелије у Шпанији још 2001. године састале с Мухамедом Атом, руководиоцем напада од 11. септембра.

■ Мали у служби великих

Ата је обуку прошао у војном кампу у месту Бакутић код Маглаја. Откривен је и идентитет шестог терористе који је учествовао у нападима на Њујорк и Вашингтон. Његово име је Халид Шеик Мухамед и био је припадник хуманитарне организације „Египатска помоћ“. Он је две године провео у Босни ратујући против Срба. Како напомињу Копли и Бодански, све је више доказа да су радикални исламски званичници у Босни и Херцеговини активно сарађивали с организацијом Осаме бин Ладена у припремању терористичких напада на САД 11. септембра 2001. године.

Подаци које су амерички стручњаци изнели нису прикупљени тек недавно, тако да не можемо рећи да обавештајне службе нису знале са ким и како ступају у пословне односе и аранжмане. С обзиром на то да је тадашњом делатношћу исламских терориста у БиХ безбедност била угрожена само на локалном и регионалном нивоу, обавештајци нису предузимали никакве акције према терористима, јер нису угрожавали безбедност велике силе, али су праћењем њихових веза, активности, финансија и слично, могли доби (и долазили су) до осталих организација у терористичком систему Ал каиде.

По принципу да је „мала риба мамац за велику“, односно народној пословици „клин се клином избија“, обавештајне службе великих и водећих земаља света имају аранжмане са мањим регионалним и периферним терористичким организацијама, преко којих остварују продор или надзор над осталим, а у овом случају над глобалном терористичком организацијом Ал каида. Таква делатност обавештајне службе је високоризична, с обзиром на „превртљивост“ терориста, што се у овом случају и показало у нападу на „близнакиње“ у Њујорку.

Поред политичких, медијских, финансијско-логистичких и војних делатности, значајан део терористичких организација чини обавештајно-безбедносна компонента. Њена улога и организованост сличне су обавештајно-безбедносним системима држава. Основни задатак обавештајне службе неке терористичке организације јесте да прикупи вољане податке о потенцијалној непосредној жртви напада и правремено их учини доступним руководећем терористичком тиму. Такође, та служба има обавезу да после изведеног акта насиља истражи обим и ниво изазваног страха код посредне мете и учествује у формулисању и планирању претећих порука, гласина, дезинформација и сличних ефеката.

Највећи део времена терористичке организације троше на прикупљање података о наредном циљу, најефикаснијим средствима за извршење и мерама сопствене контраобавештајне заштите.

— ■ **Обавештајна служба терориста**

Поред „сировог“ прикупљања података и анализа, обавештајне службе терористичких организација имају значајну улогу у „дисциплиновању“ чланства, регрутовању нових чланова, њиховој провери, али и на стварању ослонаца у легалним организацијама и системима, као што су медији, политичке организације, финансијске институције, полиција, војска, и слично. Ту свакако не треба заборавити и стварање ослонаца у обавештајно-безбедносним структурама противника.

Примери таквог организовања обавештајно-безбедносне службе терористичке организације видљиви су и на моделу терористичке организације ОВК, која у свом раду ужива недвосмислену подршку суседне Албаније, односно њених обавештајних служби.

Национална информативна служба (ШИК) наследила је Сигурими, али је неопходно нагласити да су у њој извршене корените промене, не само њеног статуса и извршних овлашћења него и кадровске. За веома кратко време постојећи припадници Сигуримија замењени су новим људима који се до тада нису бавили овом де-

латношћу (претежно учитељски кадар) и које последњих година обучавају и усмеравају страни инструктори. Национална информативна служба је основана обједињавањем Дирекције државне безбедности Сигурими и Дирекције обавештајне службе, која је реорганизацијом обавештајно безбедносног система Албаније из 1991. године, издвојена из састава Министарства унутрашњих послова и постала аутономна служба.

Национална информативна служба представља аутономно-централну обавештајно-безбедносну установу која је непосредно потчињена председнику Републике. Задужена је за планирање, организовање, прикупљање, анализу и процењивање обавештајних сазнања политичке, економске и војне природе о страним државама за које је заинтересовано државно руководство Албаније. Истовремено контраобавештајно штити територију Албаније

од продора страних обавештајних служби. Седиште централне службе је у Тирани, а на њеном челу су директор, заменик и извршни директор.

— ■ **Велика Албанија**

С обзиром на то да је наследница Сигуримија, за националну информативну службу се може рећи да у свом раду највише примењује класични агентурни метод, посебно према Србији. Поред реализације задатака прикупљања обавештајних сазнања о чињеницама политичке, економске, војне и друге природе у Србији, та служба спроводи и читав сплет субверзивних дејстава према Косову и Метохији. Осим Србије, ШИК обавештајно истражује и остале државе из свог непосредног окружења, посебно Црну Гору, Македонију и Грчку.

Албанија је у последњих двадесетак година имала веома значајну улогу у спровођењу обавештајног и другог субверзивног деловања према нашој земљи, а њено руководство никада није крило територијалне и друге претензије према

територији Србије и Црне Горе. На основу расположивих података и показатеља, руководство Албаније реализацију циља, стварање „Велике Албаније“ планира да реализацију етапно, у више фаза, међу којима су стварање независног Косова, признавање Албанаца као конститутивног народа у Македонији и стварање аутономије у западном делу Македоније, припајање делова територије јужног дела централне Србије и источне Црне Горе независном Косову, стварање културне аутономије за албанско становништво у Грчкој и обједињавање свих територија на којима живи албанско становништво и стварање „Велике Албаније“.

У реализацији својих циљева и планова својих налогодаваца, који је подржавају у неким европским и светским институцијама, руководство Албаније је предузимало, а и даље предузима, низ субверзивних активности на територији наше земље. У функцији остварења традиционалних тежњи успоставило је функционалну спрегу између албанске обавештајне службе, лидера албанског сецесионистичког покрета на Косову и Метохији, југу Србије, у Црној Гори и албанске емиграције, ради координисаног деловања на паравојном организовању Албанаца. За реализацију тог циља, свеобухватну подршку у виду инструкција и стручних савета добијали су од војних и полицијских стручњака појединих земаља.

Организацијску структуру тзв. ОВК на Косову и Метохији у почетку су чинила два дела: *војни* и *цивилни* део. *Војни* део је био организован у групе с конспиративним именима. Они су искључиво

коришћени за извођење терористичких аката против припадника МУП-а Србије и цивила Срба, Црногораца, „непослушних“ Албанаца и припадника других етничких група. Самозвани главни штаб „ОВК“ налазио се у иностранству (Албанија), а његово истурено командно место било је у селу Горњи Преказ, у општини Србица. Главни штаб је командовао терористичким групама и припремама за оснивање месних терористичких састава посредством штабова на нивоу појединих општина на Косову и Метохији (Дечани, Ђаковица, Пећ, Глоговац, Србица, Малишево, Клина, Косовска Митровица, Подујево, Приштина и Призрен).

Цивилни део „ОВК“ био је много бројнији. Сачињавала су га лица која су обављала задатке као осматрачи, извиђачи, курири, јатаци, донатори, узбуњивачи, мобилизатори, пропагатори, и слично. Они су се слободно кретали и услов да постану чланови цивилног дела „ОВК“, осим потпуне оданости сепаратистичком програму, био је да нису компромитовани код полиције.

Финансирање „ОВК“ било је у ингеренцији „Владе републике Косово у егзилу“, преко фонда „Домовина зове“ (Вендлидја дерет), који је годишње обезбеђивао око петсто милиона евра. „Влада републике Косово у егзилу“ усмеравала је рад „министарства одбране и генералштаба ОВК“, чији су се делови налазили на Западу, у Албанији и на Косову и Метохији. У иностранству су деловали и политички представници „ОВК“, задужени за њену пропагандну промоцију, врбовање и довођење добровољаца из западних земаља у логоре за војну обуку у Албанији.

До почетка оружане побуне албански екстремисти спроводе разноврсне усклађене противзаконите активности, међу којима је најизраженији тероризам. Сурово физичко насиље изводе над унапред изабраним лицима, руководећи се проценом да ће њиховим злостављањем, киднаповањем, повређивањем, премлаћивањем или убиством изазвати највећи могући страх код припадника колективитета из којег потичу жртве напада.

Агресија на СРЈ и жестоко бомбардовање НАТОа, у пролеће 1999. године, према појединим ауторима, резултат су заједничког деловања Запада и „ОВК“, која је послужила као провокатор кризе. План се одвијао у четири етапе.

У првој етапи, од фебруара до октобра 1998. године, организоване су бројне терористичке акције албанских сепаратиста, а у другој, од октобра 1998. године до марта 1999. године, нагласак је био на обавештајним активностима. Трећа етапа је трајала од 24. марта до 10. јуна 1999. године и заснивала се на ваздушним ударима снага НАТОа, док је у последњој, четвртој етапи агресија настављена коришћењем тероризма и психолошко-пропагандних дејстава посредством медија.

Током свих тих фаза или етапа штаб терористичке „ОВК“, саопштењима која је пуштао у оптицај да би преузео одговорност за по-

ДОСЛЕДНА ПОЛИТИКА

Настојања косметских Албанаца да на Балкану формирају јединствену државу потичу још из 1878. године, када је на састанку истакнутих албанских првака у Призрену донета одлука о уједињењу свих територија на којима живе Албанци (Албанија, Косово и Метохија, део Црне Горе, Рашко-полимска област, западна Македонија и северозападни део Грчке) у једну државу.

Према „стратегiji“ албанских сепаратиста, која је обликована још шездесетих година 20. века, њихов циљ је требало да се оствари у три етапе: оснивање сепаратистичких организација, омасовљење „покрета“ и предузимање оружане акције. Због процене да су исцрпљена политичка средства борбе за отцепљење, активирана је тзв. трећа фаза борбе, што је само убрзало и повећало обим деловања „ОВК“.

Зоне одговорности јединица Косовског заштитног корпуса

смислу довољно је погледати зоне одговорности јединица Косовског заштитног корпуса (КЗК). Неко би рекао да то ништа не доказује и да је у питању само „случајност“, али ако се погледа из угла геополитичких циљева и интереса, видимо и због чега се неке земље толико брижно ангажују у решавању проблема на Балкану. Довољно је само подсетити на контролу и експлоатацију рудних богатстава, контролу саобраћајног коридора 10 и тако даље.

А како је дошло до оваквог распореда земаља и њихових војних ефектива на простору Косова и Метохије? Током деведесетих година прошлог века, у процесу развијања СФРЈ, простор КиМ је био у другом плану, све до завршетка формирања нових држава Словеније, Хрватске и Босне и Херцеговине. Подсећамо да је у том периоду албански сепаратистички покрет радио на организацији терористичких састава, обезбеђењу подршке у водећим земљама Запада, уз упоредо формирање „критичне масе“ на територији КиМ, која би могла да у датом тренутку спроведе планиране акције.

Лицемерна, агресивна и добро усаглашена инострана политичко-дипломатска кампања албанског покрета, спроводила се тако да су се изјашњавали против отцепљења Космета од СРЈ, док су у исто време подржавали албанске екстремисте и терористе. Упоредо са тим систематски су притискали званичне органе власти Србије и СРЈ да безусловно испуне њихове ултимативне захтеве.

Њихово залагање било је усмерено у два правца: на пружање подршке терористичким бандама албанских сепаратиста на Косову и Метохији и на насилно свргавање тадашњег режима СРЈ. Познато је да су поједини западни званичници крајем деведесетих година, још пре агресије на СРЈ, више пута изјављивали да су се ретали, па чак и остваривали званичне контакте, са „Ослободилачком војском Косова – ОВК“.

Република Албанија се максимално експонирала у подршци албанским екстремистима на Космету. У периоду од септембра 1991. године до 25. јула 1994. Влада Албаније је 31 пут јавно подржала терористичке и друге противуставне делатности албанских екстремиста против СР Југославије. ■

(Наставак у следећем броју)

Рукоположење у Хиландару

У Светој српској царској лаври Немањића, на дан Срећења Господњег, који је и Дан Војске Србије, у чин јерођакона рукоположен је некадашњи официр, отац Доситеј Хиландарац.

По древном светогорском обичају, уочи Срећења у Хиландару служено је свеноћно бденије у којем је учествовао и епископ жички Хризостом уз бројно свештенство и монаштво и многе госте.

У јутарњим часовима почела је Света литургија на којој је, након читања писмене сагласности духовника и игумана Свете хиландарске обитељи, отац Мојсија, епископ Хризостом рукоположио оца Доситеја у чин јерођакона.

Имајући у виду да су рукополагања на Светој Гори веома ретка и да се бирају само најдостојнији, а сагласност за то потребна је од Свештеног сабора, као највишег управног органа манастира, и од васељенског патријарха, под чијом се духовном надлежношћу налази и Света Гора, овај чин рукоположења оца Доситеја добија још већи значај. У прилог томе говори и чињеница да је последње рукоположење на Хиландару било пре готово пет година.

Отац Доситеј један је од најобразованијих монаха српског манастира на Светој Гори. Пре монашења завршио је Војну академију, а затим је, као монах, дипломирао на Богословском факултету у Београду. На Богословском факултету у Солуну припрема одбрану магистарске тезе. ■

Снимко Драган ТАНАСИЈЕВИЋ

Епископ жички Хризостом и јерођакон Доситеј Хиландарац

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

1–15. март

Православни

2. март – Свети великомученик Теодор Тирон**7. март** – Свети мученик Евгенији; Свети Теодор омоговински – Теодорова субота**9. март** – Прво и друго обретање главе светог Јована Крститеља

Римокатолички

1. март – Прва недеља Коризме

Јеврејски

10. март – Пурим

Исламски

9. март – Рођење Божијег посланика Мухамеда

СВЕТИ ТЕОДОР ТИРОН

Тирон значи војник, регрут. Свети Теодор Тирон имао је ту несрећу да у време његовог ступања у строј мармариторског пука, у граду Амасији, отпочне свирепи прогон хришћана под озлоглашеним царевима Максимијаном и Максимином. Младић који је тек постао војник није крио огорчење због страха нанетих хришћанима. По цену да буде жестоко кажњен оштро се противио бруталним поступцима царевих јуришника.

Тако је доспео пред немилосрдног судију који је наредио да га утамниче, а ћелију запечате. На тај начин хтео је да га умори глађу како би скончао у тешким мукама. Међутим, у пустој тамници јавио му се сам Христос и храбрио свога мученика речима: „Не бој се Теодоре, ја сам са тобом, не узимај више земаљске хране и пића, јер ћеш бити у другом животу, вечном и непролазном самном на небесима”.

Тада се у тамници храброг војника појавило мноштво анђела који су својим сјајем и белином осветлили таму, док су престрашени стражари посматрали чудесан приказ. Одмах потом, свети Теодор изведен је напоље и мучен, а онда осуђен на смрт. Све то је стоички подносио, чак и час када су га бацили у огањ. Своју чисту душу предао је Господу 306. године.

Свети великомученик Теодор остао је појам војничке части, правдољубивости, оданости вери и истрајној борби за хришћанство.

Његове мошти налазе се у манастиру Ново Хопово на Фрушкој гори. ■

ПУРИМ

Више од две хиљаде година Јевреји славе Пурим или Естерин празник. Пурим је карика у дугом ланцу прича о прогонству Јевреја у дијаспори. Његово празновање уносило је светло и ведрину, помагало им да одрже веру у коначно ослобођење.

Празник се проводи у гозби и весељу, размени дарова. Поклања се сиротињи а у синагогама се читају посебне молитве и Мегилат Естер. ■

РАЗМИШЉАЊА О СТВАРИМА ОБИЧНИМ

Шта је то оптимизам

Ево шта је, као вода, ваздух и огањ, неопходно савремено-ме човечанству: здрав, стваралачки оптимизам. Ми стојимо на прагу нове епохе, нама су потребне нове стваралачке идеје: морамо, одмах, гледати дубоко и далеко; морамо желети истинито и при том желети јаком вољом; и напакон – морамо веровати да ће нам поћи за руком обновити будућност. Морамо приступити решењу предстојећих задатака са достојанством и спокојем и, истовремено, у великој, стваралачкој усредсређености, јер од успеха наших радова зависи даљи развитак светске историје у свим областима живота. Од нас се захтевају огромни напори, јер реч је и о религијској, културној, социјалној и политичкој обнови.

И ради тога нам је неопходан духовни, истинити оптимизам.

Али у животу се сусреће и неистинити, лажни оптимизам. Недовољно је имати „добре намере”, мало је „не предвиђати ништа лоше”. Лакомислен веселац је увек „добронамеран”, а кратковиди и наивни људи уопште не предвиђају ништа. Мало је веровати у своје сопствене снаге и умети успокојавати друге људе; вера једино у себе може да наштети стваралачком процесу, а оптимизам се не своди на „спокојство” ма по коју цену: оптимизам се људима не даје од рођења и од здравља, он се стиче у духовном сазревању. Оптимист не предвиђа успех и срећу у свим приликама, ход историје може у будућности да обећа не само успон, већ пад, и оптимиста не може на то затварати очи. Тим пре и више, међутим, он остаје оптимист.

Дакле, постоје лажни и духовно-истинити оптимизам.

Лажни „оптимист” чува бодрост духа зато што је он човек расположења и предаје се својим личним, чисто субјективним стањима. Његов „оптимизам” нема конкретне основе. Живи сам од себе, изван дубоких токова историје, изван великих светских догађаја. Он је „оптимист” само зато што влада здравим, уравнотеженим организмом и не страда од душевне дисхармоније. Његов „оптимизам” тиче се њега самога и, можда, његових личних послова. Али на плану великих догађаја види мало, а можда чак, не види и ништа; ако нешто и види, онда види мутно и оцењује погрешно. Пред лицем духовних проблема он је површан и лакомислен. Не види ни њихову дубину, ни њихов размах, и зато лако прихвата празну очитост за истинску реалност. Ево зашто не види ни зрака, ни знамења Божијих. И зато је његов „оптимизам” физиолошки објашњив и душевно мотивисан, али конкретно и метафизички неоснован; одговорности за њега он нема. Његов „оптимизам” је испољавање личне маштовитости или, чак, заноса, он може да доведе до суштинских неспоразума; његова убеђена глагољања имају тежину не већу од цврчања цврчка.

Сасвим друкчије се збива у души правог оптимисте. Пре свега његов оптимизам се не односи на свакодневицу, са свим њеним сплеткама, ћорсокацима и безначајним ситницама, са свом њеном суровошћу и порочношћу: свакодневни живот може да се навали на нас још страшније од бремена, лишавања и страдања, али то нимало не утиче на његов оптимизам, јер он гледа на те муке као на припремне степенце ка избављењу. Он има у виду духовну проблематику човечанства, судбину света, и зна да ту судбину води и одређује сам Бог, и да се она зато показује као велика и жива стваралачка драма. Ево истинског и најдубљег извора његовог оптимизма. Он зна да свет пре-

бива у Руци Божијој, и труди се да тачно постигне стваралачку активност те Руке; и не само да је схвати, већ да добровољно постави себе у положај слободног делатника, на располагању те високе и благе Руке („да буде воља Твоја“). Он жели да „сарађује“ на Божијем Делу и плану, он се труди да служи и води, да послуша и извршава, он жељкује то што одговара вољи Божијој, Његовој замисли, Његовој идеји... Он види да у свету нараста и плете се извесно Божије ткање, живо ткање Царства Божијег, одраније је усхићен тим ткањем и радује се при помисли да ће и њему поћи за руком да се удене у њ као жива нит.

То значи да се његов оптимизам односи не толико на људска дела колико на Божије дело. Верује у блештаву будућност, у ближење Царства, јер га остварује Бог. Његов главни задатак састоји се у томе да тачно постигне њему самоме назначено место и да верно испуни оно што је њему самоме назначено за служење.

Сазнавши своје место у замисли Божијој и налазећи своје верно служење, он се труди да најбоље оствари своје призивање – да испуни свој „оптимизам“, и ако зна шта чини, тада на њега силази спокојна животна радост и духовни оптимизам. Верује у своје призивање и у своје Дело. Себе види као нит у Божијој Руци; зна да се та нит расплиће у Божију тканину света, и осећа преко тога своју богочуваност. Са молитвом иде у сусрет неизбежним опасностима живота и спокојно „наступа на Аспиду и на Василиска“, „на маја и шкорпиона“ – остајући неповредив; и зато проповеда, заједно са Сократом, да се Божијему слуги никакво зло не може десити...

То значи да прави оптимист никада не прецењује своје личне снаге. Он није више него једна од земних нити у Руци великога Творца живота, и та земна нит може да буде сваког трена прекинута. Али док живи на земљи, она жели да јача и да верно служи. Таквог човека покреће воља према верности и победи. И тамо где песимист потпуно клоне вољом и изгуби се пред лицем догађаја, где се лажни оптимист предаје својим тежњама и не бори се са потешкоћама – тамо се прави оптимист носи са сваким задатком. Трезвено и оштро прати догађаје, не предајући се страху, не преувеличавајући опасност, и што истинитије сагледа стварност, тим боље разуме каква снага воље и каква подршка се захтевају од њега. Он је – слободан човек који зна своје вредности и снагу, предан Делу којему служи, и храни унутрашњу струју своје животне воље из Божанственога извора. Воља и јест дивна и тајанствена сила која увек може да постане још моћнијом и пробитачнијом но што се наоко чини. Воља правога оптимисте је дар снаге или вештина самоснажења, жива бесконачност напора – тако давно и безнадежно тражен „перпетуум мобиле духа“.

Истински оптимиста сагледава савремени му ход историје, промишља његову суштину и смисао у плану Божијем и црпи своју снагу из бесконачног изворника воље, предане Богу и Богом вођене. Он непоколебљиво верује у победу, у победу самога Дела, чак иако се та победа привремено чини „његовим личним поразом“, јер његова победа је победа оног Божијег дела којему он служи на земљи. А када га постигне мучење или несигурност, тада молитвено позива последњи источник своје воље и свога живота – Бога.

И тада све што му је неопходно бива послано, и он наставља своје служење. ■

Иван А. ИЉИЊ

Из књиге „Појућа срца“, издавач Светигора, Цетинје 1998.

ДОГОДИЛО СЕ...

1. март 1945.

Одлуком Врховног команданта Јосипа Броза, Народноослободилачка војска и Партизански одреди Југославије су реорганизовани у Југословенску армију, а морнарица Народноослободилачке војске Југославије је реорганизована у Југословенску морнарицу. Врховни штаб је преименован у Генералштаб Југословенске армије.

ријом Србије. Уредба је донета ради спречавања летова аустроугарских авиона који су од краја 1912. године без дозволе надлетали и вршили извиђање области уз границу и долином Мораве.

2. март 1844.

Донет је акт о устројству Централне војне болнице. На тај начин су ударени темељи Главне војне болнице. Почев од 24. августа 1994. године дан оснивања Централне војне болнице обележава се као Дан Војномедицинске академије.

2. март 1878.

Склопљен мировни уговор у Сан Стефану којим је окончан рат између Русије и Турске. Уговором је Србија призната за независну државу и добила је извесно територијално проширење у правцу Новог Пазара и Митровице, али не и та насеља.

3. март 1913.

Међу првим државама у свету, Краљевина Србија је донела законски документ под називом „Уредба о саобраћају справама које се крећу по ваздуху“. Уредбом се регулишу основна права и обавезе домаћих и страних власника ваздухоплова и ограничава и контролише њихов лет над терито-

9. март 1971.

Одржана Трећа конференција ЦК КП Србије на којој је истакнута демократска и друштвена димензија „заједнице српског народа и народности које живе у њој“. Рад Конференције карактерисала је атмосфера напетости због расправа које су вођене око уставно-правног решења положаја аутономних покрајина као конститутивним елементима федерације.

12. март 1856.

У Кумодражу код Београда рођен је војвода Степа Степановић. У Балканским ратовима командовао је Другом армијом. На почетку Првог светског рата заступао је одсутног начелника штаба Врховне команде Радомира Путника. Командовао је Другом армијом у Церској бици, у бици на Дрини, Колубарској бици. На Солунском фронту 1918. године Друга армија Степе Степановића је 17. септембра у садејству са 1. армијом пробила непријатељски утврђени фронт и избила на бугарску границу чиме је знатно допринела капитулацији Бугарске.

ДРЖАВНИ ПРАЗНИЦИ

На предлог Министарског савета, краљ Милан је 14. марта 1884. године донео решење о начину прослављања народних празника и државних светковина. Тога дана су краљ, краљица, председник Министарског савета и представници највеће државне власти примали честитања од државних и општинских органа и власти. Као међусобно једнаке власти сматране су пуковске трупне и пуковске окружне команде, окружна начелства и окружни судови.

Нова уредба о честитању државних празника донета је 23. фебруара 1907. године. У делу који се односи на честитање у војним установама и јединицама, прописано је да команданти дивизија и месни команданти примају поздрав и честитање официра и војних власти.

Уредбом о прослављању државних празника и народних светковина од 10. јуна 1914. године обједињени су постојећи прописи. Највиши политички представник краљевске власти у округу више није био дивизијски командант, већ окружни начелник.

Припремио Миљан МИЛКИЋ

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
УПРАВА ЗА КАДРОВЕ
расписује

КОНКУРС

за пријем кандидата из грађанства за студенте Војне академије

У школској 2009/2010. години примаће се кандидати и кандидаткиње (у даљем тексту: кандидати) из грађанства за студенте Војне академије за:

– студијски програм Менаџмент у одбрани за родове пешадија и оклопне јединице,

– студијски програм Војноелектронско инжењерство за службу телекомуникације, информатичку службу и техничку службу (специјалности: радарски системи и ракетни системи),

– студијски програм Војнохемијско инжењерство за атомско-биолошко-хемијску службу и техничку службу (специјалност: убојна средства),

– студијски програм Војномашинско инжењерство за техничку службу (специјалности: наоружање и борбена моторна возила),

– студијски програм Војно ваздухопловство за род авијација и

– студијски програм Логистика за финансијску службу.

Садржаји студијских програма за прву и другу годину студија су исти, док ће се род, служба, односно специјалности у оквиру студијског програма, одређивати по завршетку друге године студија.

УСЛОВИ КОНКУРСА:

Кандидати треба да испуњавају опште и посебне услове конкурса.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

– да су држављани Републике Србије;

– да су здравствено способни за школовање, што утврђује надлежна војнолекарска комисија;

– да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора и

– да нису ожењени – удате.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

– да су рођени 1988. године или касније;

– да су завршили или похађају четворогодишњу средњу школу.

Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса за пријем за студенте Војне академије полажу квалификациони испит и подлежу провери физичке и здравствене способности.

Кандидати за студенте Смера авијације морају да испуне и допунске услове прописане посебним програмом здравствене селекције кандидата за тај смер.

ШКОЛОВАЊЕ, ПРАВА И ОБАВЕЗЕ СТУДЕНАТА:

Школовање на Војној академији је облика основних студија и траје четири године. После завршетка школовања, студенти стижу високо образовање и стручно звање које је прописано акредитованим студијским програмима. Након успешно завршеног школовања на Војној академији примају се у професионалну војну службу и производе у чин потпоручника одговарајућег рода – службе.

За време школовања студенти Војне академије имају статус војног лица, у складу са *Законом о Војсци Србије*. За време школовања студенти станују у интернату, а све трошкове школовања сноси Министарство одбране Републике Србије.

Међусобне обавезе лица примљених на школовање и Министарства одбране Републике Србије регулишу се уговором.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА:

Кандидати из грађанства подносе пријаву команди војног одсека (одељка) на територији сталног места боравка, а војници – команди војног одсека на чијој се територији налазе на одслужењу војног рока. Образац пријаве добија се приликом пријављивања у војном одсеку (одељку).

КАНДИДАТИ УЗ ПРИЈАВУ ПРИЛАЖУ:

– оверену фотокопију уверења о држављанству Републике Србије (не старије од шест месеци);

– оверену фотокопију извода из матичне књиге рођених (не старије од шест месеци);

– потврду надлежног органа да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора;

– оверене фотокопије сведочанства свих разреда и фотокопију дипломе средње школе (за кандидате који су завршили четворогодишње школовање), односно, сведочанства завршених разреда и оверен препис оцена са полугодишта четвртог разреда (за кандидате којима је школовање у току);

– изјаву да нису ожењени – удате, односно да не живе у ванбрачној заједници и да немају деце.

Фотокопије докумената тражених по конкурс кандидата може, уз давање на увид њиховог оригинала, бесплатно да овери у команди војног одсека (одељка) на територији сталног места боравка.

Конкурс је отворен од дана објављивања до 31. марта 2009. године.

Кандидати који конкуришу за студенте Војне академије моћи ће у командама војних одсека (одељка) где су конкурисали да добију обавештење о резултатима конкурса почевши од 20. јуна 2009. године.

Кандидатима који не испуњавају услове конкурса неће се примати документа.

Кандидатима који нису изабрани документа неће бити враћена.

Остала обавештења у вези са конкурсом могу се добити у командама војних одсека, у Одсеку за питања студената и слушалаца Војне академије (телефони: 011/3603-194 и 011/3603-189) или на Интернет презентацији Војне академије www.va.mod.gov.rs.

Најлепши осмомартовски поклон

КЊИГЕ ЗА ДУШУ И ЉУБАВ

Жени с љубављу	250,00 динара
Најлепше љубавне песме наших песника	250,00 динара
Најлепше љубавне песме страних песника	250,00 динара
Најлепша љубавна писма	250,00 динара
Сто најлепших песама за децу	300,00 динара
Комплет (5 књига)	1.000,00 динара (попуст = 300,00 динара)

У наведене цене урачунати су поштарина и пригодан поклон.

Плаћање поузећем. Поручбине телефонима: 011/2460-426; 064/14-26-528; 063/315-232; од 8 до 20 часова.

Поручиоцима из Београда (два и више комплекта) књиге можемо доставити истог дана на назначену адресу.

Читатељкама „Одбране“ честитамо Дан жена – 8. март!

NAFTNA INDUSTRIJA SRBIJE
PETROL

dopunjujemo se...

www.petrol.nis.yu

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА

ПРВО ИЗДАЊЕ

Ниђифор – Крамер
Цеље, 1921.

1.e4 e5 2.Сф3 Сц6 3.Лв5 Сф6

У првом издању своје сјајне књиге „Игра милиона“ (1952), због које су многи заволели шах, а многи га из ње и учили, мајстор Драгослав Андрић је под насловом *Девет партија које су обишле земљину куглу* објавио и ову са поднасловом „Гром из ведрa неба“ двојице мање познатих мајстора. Књига је доживела близу 30 издања, а на партију је ретко ко обратио пажњу. Сам по себи наслов заслужује да се партија погледа, тим пре што победник није сада одиграо „књишки“ потез за Шпанску партију 3. ...а6

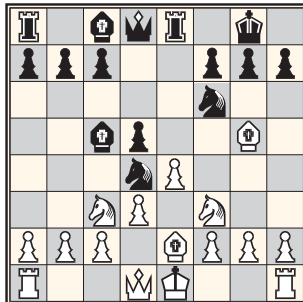
4.Сц3 Лц5 5.Схе5 Сд4

После 5...Лхф2+ 6.Кф2 Се5 7.д4 Се4+ 8.Кг1 бели би био бољи.

6.Ле2 0-0 7.д3 д5 8.Лг5?

Постоји правило, познато „поткованијим“ играчима, да коње не треба „везивати“ пре рокаде. Бели се полакоими да задржи пешака.

8...Те8 9.Сф3

Бели: Ке1, Дд1, Та1, Тх1, Ле2, Лг5, Сц3, Сф3, а2, б2, ц2, д3, е4, ф2, г2, х2

Црни: Кг8, Дд8, Та8, Те8, Лц8, Лц5, Сд4, Сф6, а7, б7, ц7, д5, ф7, г7, х7

9...Се4!

То је тај „гром из ведрa неба“.

10. Се4 дхе4!

Дама је била неприкосновена због 10...Сф3+ па на гхф Лхф2 12.Кф1 Лх3 мат!

11.Лхд8 ехф3 12.Лх4

Не 11.гхф због мата у два потеза, а на 12.0-0 фхе.

12...фхг2! 13.Кд2 гхх1Д 14.Дх1 Тхе2+

Црни је већ материјално надмоћан.

15.Кд1 Лг4 16.Дх67 Тхц2+ 17.Ке1 Тхе8+ 18.Кф1 Лх3+ 19.Кр1 Се2+ 20.Кх1 Сц1! 21.ф4 Т7е2 22.Д68+ Лф8 23.Лг3 Тд2 24.Дха7

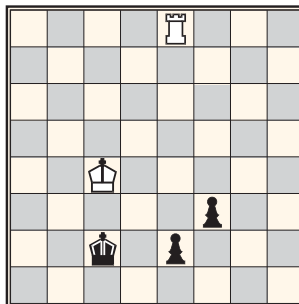
Слаба утеха.

24...Тд1+ 25.Дг1 Лг2

0:1

ЗАВРШНИЦА

Кајдански,
1914.

Бели: Кц4, Те8

Црни: Кц2, е2, ф3

Бели на потезу.

1.Те3! Кд2 2.Тд3! Кц2

На 2...Ке1 3.Тф3 реми.

На 2...Кц1 3.Тц3 реми.

3.Тц3 К62

На 3...К61 4.Т63! реми.

4.Т63 Ка1

На 4...Ка2 5.Те3 К61

На 5...Ка1? 6.Кд3!+-

6.Т63

(Са 6.Кд3 реми).

6...Кц1 7.Тц3 реми.

5.Та3! К62 6.Т63 Кц1 7.Тц3 реми.

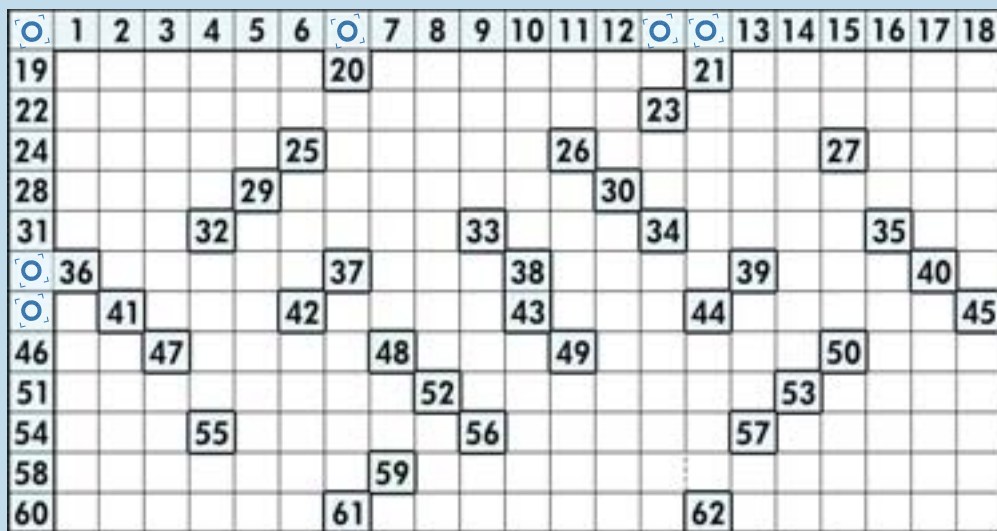
ЦИТАТИ

Учио сам руски у војној школи у Данској. Иначе знам доста и српскохрватских речи, па редовно прелиставам ваше новине јер читам ћирилицу. Недавно сам видео на првој страни наслов „Стоп за цене“. Прочитао сам текст, али мислим да цене нико не може да заустави. Оне скачу у целом свету... Иначе, до лудила ме доводи чињеница да многи глупаци у свету имају велику маф.

(Бент Ларсен у разговору с Браниславом Ракићем вођеним 2001. године.)

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: каменица, Пинасава, Би, Академски паролети, рај, откивак, терасе, одлука, Ростан, катарман, ујас, ини, ц, Парипо, Алонза, и, ИМР, вериги, Станковић, логаритам, голени, нек, а, онакв, Пизаро, к, трс, Сирк, негитари, пророк, какаду, лекари, приново, еки

ВОДОРАВНО:

19. С једне стране груба памучна – ланена тканина, 20. Прибор за отварање боца, 21. Холивудска глумица, Мишел, 22. Механичар за ваздухоплове, 23. Креолске жене и девојке, 24. Огањ, 25. Сипња, задуха, 26. Старешина зидара, 27. Омладински рукометни клуб (скр.), 28. Холандска ТВ, 29. Клириншки систем (у економији), 30. Самовладар, 31. Већа глинена посуда, 32. Италијанско женско име, 33. Индустриско-рударски комбинат (скр.), 34. Место у Италији, 35. Символ нобелијума, 36. Начин, метода, 37. Женско или мушко име одмила, 38. Мушко име, Будимир одмила, 39. Бодља, 41. Брз трк коња, 42. Мушко име, 43. Овамо, на ову страну, 44. Страно мушко име, 46. Хектар (скр.), 47. Пољски фудбалски клуб, 48. Туристичка организација Шапца (скр.), 49. Прастановник Потисја, 50. Узвик жалости, 51. Одржање у животу, 52. Зглавкар са много ножица, 53. Име бившег издавача и књижара Кона, 54. Звук трубе, 55. Заковица, 56. Метално ојачање (мн.), 57. Назив за староримски златник, 58. Грчки народни плес, 59. Београдски хиподром, 60. Девојчица (шатр.), 61. Име глумице Дијаз, 62. Основа старинског кретања.

УСПРАВНО:

1. Српски писац, Милорад, 2. Свети пророк, син Асафатов (ђакон), 3. Насеље на домак Београда, 4. НБА кошаркаш Кит ван, 5. Име глумице Томпсон, 6. Показна заменица, ове, 7. Презиме по имену Васил, 8. Најбоља врста угља, 9. Страно мушко име, Димитри, 10. Становници Ике (близу Опатије), 11. Ауто-ознака Чачка, 12. Шериф Вајат, 13. Материјали добијени фритовањем, 14. Справа за летење која се држи потиском, 15. Јужна област (скр.), 16. Црна трака као знак жалости, 17. Део ТВ апарата, 18. Управник универзитета, 20. Телефоники позив, ало, 21. Део школског намештаја, 23. Исти самогласници, 25. У које време, када, 26. Избoчино на леђима, 27. Име филозофа Маркса, 29. Настанак, 30. Град у БЈР Македонији, 32. Женин отац, 33. Старозаветни пророк, 34. Некада култни музичар, 35. Равњач, либела, 36. Лука у Русији, на далеком истоку, 37. Прибор за рад (мн.), 39. Превлака на Малаки, 40. Народ, 41. Пролећни месец, 42. Женско име, 43. Место у Словенији (железара), 44. Презиме по аги, 45. „Споља гадаца, а унутра ...“, 47. Индијска женска народна ношња, 48. Упишите: к, н, 49. Иловча жута од гвожђа оксида, 50. Ташт, охол, 52. Мушко име, александар одмила, 53. Бања у Белгији, 55. Ауто-ознака Туниса, 56. Символ америцијума, 57. Интелект, памет.

Арсенал 1 и 2
650,00

АРСЕНАЛ МАГАЗИНА ОДБРАНА:

- Десет специјалних прилога.
- Преглед најновијих достигнућа војне технике у свету и код нас.
- О савременом оружју: оклопним борбеним возилима, хаубицама, авионима, хеликоптерима, беспилотним летелицама, сателитима, бродовима, подморницама,
- Из пера познавалаца, конструктора, испитивача, новинара.
- Развој, техничке карактеристике, борбена употреба, али и историја.
- Опремање армија света.

НАРУЏБЕНИЦА

НЦ „ОДБРАНА”, Браће Југовића 19, 11000 Београд

Тел: 3241-995, телефакс: 011/3241-363

Жиро-рачун : 840 - 49849 - 58

Наручујем (заокружити)

1) „Арсенал 1” _____ примерака по цени од 350,00 динара по примерку

2) „Арсенал 2” _____ примерака по цени од 400,00 динара по примерку

3) Комплет „Арсенал 1” и „Арсенал 2” _____ ком. по цени од 650,00 динара по комплекту.

Целокупни износ увећан за износ поштарине од 130,00 дин. уплатити на жиро рачун 840-49849-58. Доказ о уплати и наруџбеницу послати на адресу НЦ „Одбрана”

Купац _____

Улица и број: _____

Место _____ телефон _____

Потпис наручиоца _____

ONLINE BOOKING · · · www.jat.com · · · · ·

→ www.jat.com

→ rezervacija karata

→ odredi destinaciju i vreme polaska

→ rezerviši kartu

→ kupi kartu

..... **Jat Airways** · · ·

Званични авио превозник
Олимпијског тима Србије
Jat Airways Official Carrier
of Serbian Olympic Team

ШПИЈУНАЖА И КОНТРАШПИЈУНАЖА (1804 – 2004)

БЕЗБЕДНОСТ

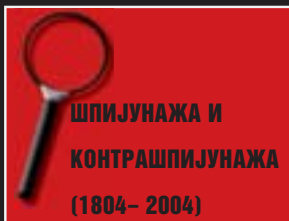
ЈАВНА И ТАЈНА

Суштину доношења Закона о Безбедносно-информативној агенцији представља издвајање органа државне безбедности из Министарства унутрашњих послова и њихово стављање под контролу законодавне и извршне власти. Овим је, први пут од институционализовања 1831. године, посебна служба за послове државне безбедности Србије постала аутономна организација, изван оквира одређеног министарства. С друге стране, почев од 1944. године, било је то пето преименовање, али и трећа промена статуса поменуте службе.

Наиме, Озна (1944–1946) била је војна служба у саставу Министарства народне одбране, Удба је од 1946. до 1952. године била војна служба у саставу Министарства унутрашњих послова, Удба је од 1952. до 1966. године била цивилна служба у саставу истог Министарства, док су СДБ (1966–1992) односно РДБ (1992–2002) биле цивилне службе у саставу Министарства унутрашњих послова. Најзад, од 28. октобра 2002. БИА је цивилна служба у статусу посебне организације. О историјату безбедносних служби, њиховој организацији, задацима, степенима самосталности и намени, уз неколико примера, говори и овај специјални прилог.

Аутор прилога
др Милан МИЛОШЕВИЋ

Паја Јовановић
Други српски
устанак

Очување устанничког полета

У времену познатом као ратни период Српске револуције, који обухвата године Првог и Другог српског устанка и Хаџи Проданове буне (1804-1815), није било специјализованих органа државне безбедности у оквиру полиције нити у другим сегментима државне управе, што значи да у формално-организационом смислу није било уређених обавештајних служби ни посебне политичке полиције

Према очуваним документима и другим изворима, постојала је респектабилна (контра)обавештајна и пропагандно-агитаторска делатност, која је умногоме допринела динамичном ширењу ослободилачко-револуционарних идеја устанка.

С тим у вези, у документима се могу наћи и текстови чија садржина указује на коришћење тајнописа. Писма су писана „на лимун“ и „растопљеним“ барутом, а преношене су скривене у оделу, коњском седлу и зобници, посудама (фучијама) за пекмез, бурадима с течном шћу, гулама, па чак и у издубљеном свештеничком штапу. Курири (књиганоше) ишли су по „хајдучки“, тј. прерушавали су се у слепе и богаље, у турска одела, у трговце, калуђере и обичне сељаци.

Пошто је опасност по устанике била константна, од самог почетка максимална пажња усмеравана је на различите видове субверзије, посебно на спречавање атентата на Карађорђа и на друге вође устанка. Наиме, још 1804. године под Београдом је једва спречен атентат на Војводу, који је покушао да изведе један турски дезертер по налогу Бећир-паше. Током 1807. године извршене су озбиљне припреме за нови атентат, овога пута у француско-турској организацији, али се од саме акције одустало. Најзад, према тадашњим аустријским и турским обавештајним изворима, сличне припреме за атентат предузимале су 1807. и 1808. године и поједине српске старешине (Младен Миловановић), мада су, по свему судећи, такви извештаји резултат политичких интрига.

Оштро кажњавање издајника

У спречавању атентата и сличним безбедносним активностима, као што су сузбијање политички мотивисане хајдучије, наруша-

вања примирја и самовлашћа, гушење побуна и завера, елиминисање колаборације, капитуланства и зачетака грађанских нередних устаничке власти првенствено су се ослањале на војводске момке и бећаре („голаће“).

Бећари су били придошлице из различитих крајева и сиромашни сељаци из Србије, који су за плату ратовали са Турцима и сузбијали хајдучију. Они су, по потреби, коришћени и за елиминисање народног отпора, на пример за гушење побуна у Ресави и Смедереву до којих је дошло услед противљења најављеном успостављању регуларне војске.

Насупрот томе, момци су служили као телесна гарда Војводе и појединих војвода, који су их издржавали, али су неретко коришћени и као претња у међусобним разрачунавањима војвода, односно Карађорђа са војводама. Занимљиво је да су 1805. године сви Карађорђеви момци демонстративно напустили „службу“ због незадовољства приманјима, што значи да је овај први „штрајк полицајаца“ у Србији био социјално мотивисан.

Устаничке вође су се енергично обрачунавале са свима који су на било који начин подржавали сламање устанка. Један кнез који је служио као путовођа трупама дахије Кучук-Алије био је касније ухваћен код Београда и исечен на комаде. Неки Србин који је Турцима објашњавао конфигурацију терена у боју код села Лештана, 30. априла 1804, убијен је одмах после хватања. Карађорђе је ухватио неког сељака који је носио турска писма и наредио да му се сломају ноге и руке.

Пошто је као врховни господар у земљи, у знатној мери обављао и судску власт, Карађорђе је често изрицао и најтеже казне (вешање, спаљивање, „мртву шибу“) за шпијунажу, велеиздају и одметништво, односно строге телесне казне (100 батина) и затвор за оне „који народ буне или друге на буну навраћају“. Тако је 23. јула 1813. издао запо-

вест војводи Јови Поречком да „старца кога је ухватио са турскијем књигама шпијунити људе и збегове предавати, да га обеси или сажеже пред народом да с' народ угледи". Најзад, иако су у пракси ретко примењиване, у Карађорђевој законнику биле су прописане изузетно оштре санкције и за остале облике непријатељске пропаганде, укључујући тзв. вербални деликт („који ... зло о правитељству и држави Србској говори ... тај подлеже каштиги како издатељ отечества и шпијон“).

Ригорозне мере су предузимане и према дефетистима који су ширили гласине да је турска сила неизмерна, те јој се не може одолети, а султан неће да сече сиротињу рају него само бунтовнике старешине, који су народ узбунили да би му се наметнули за господара. Неки су спроводили пропаганду у смислу да народ сам треба да побије старешине па ће му се све опростити. Нарочито су се 1813. намножили агенти ове врсте. Када се Карађорђе разболео од тифуса, агенти су разгласили да је умро. Знајући колико су установе поштовали средњевековне реликвије Стефана Првовенчаног, агенти су про-

нели вест да „ћивот Првовенчаног шкрипи, што значи

Карашорђево печат да ће Србија пропасти". На Дрини су агенти, такође се ослањајући на традицију и веровање у судбину, говорили да се појавио Вук Бранковић и да опет мора да пропадне српска држава. Колебљивци су 1813. пропагирани да „Турчин ништа неће сиромашу, него да само војводу главу сече, а зашто би народ гинуо да спашава војводе?".

Већ устројена и организована уставничка власт у Србији настојала је да спречи и све друге облике субверзивне делатности. Због тога је Правитељствујући савет издао 1808. године наредбу да се из Београда и других градова Србије превентивно протерају сва „празноодајуха" лица која би евентуално могла да се баве шпијунажом у корист непријатеља Србије, док су према Уредби из 1809. године полицијске и судске власти имале да „особито пазе на зле људе као на аидуке, шпионе и проче". Да би спречили једну од првих побуна становништва против српске власти, Карађорђеви и Младенови момци ухватили су неколицину трговаца и бећара осумњичених да су коловође противљења општој обавези одласка на војну вежбу. Трговци су козњени тако што су били принуђени да улицама београд-

ске чаршије вуку кола, при чему их су на свакој раскрсници батинали, док су два бећара стрељана.

Контраобавештајни рад

Зачеци контраобавештајне функције у овом периоду превасходно су били усмерени према непријатељској војнообавештајној делатности, и то не само на фронтovima већ и у позадини. Наиме, знало се да на ослобођену територију Србије долази много избеглица из свих суседних области, и да међу њима има и оних који су подмиђени или принуђени да ухоче за рачун Турака. Међу њима је било Цинцара, Грка и других, али је највише било Срба из Босне или „од Ниша и Видина" чије су породице биле под надзором турских власти и које су најчешће чекале окупне санкције ако би одбили да шпијунирају (набијање на колац, сеча жена и деце и слично).

Власти су на фронтovima врло енергично гониле турске шпијуне и зато они нису представљали неку већу опасност. С друге стране, Србија је била обавештајно интересантна за многе тадашње европске земље, што доказују многобројни примери стране шпијунаже. Тако су француска и руска, па и енглеска обавештајна служба показивале велико интересовање за простор Балкана и Србије, али је у томе најагилнија и најуспешнија била аустријска служба.

Користећи конфиђенте двеју паралелних мрежа (Ратног савета и Главног генералштаба) и друге изворе, Аустрија је била прецизно информисана о свим догађајима у Србији. На пример, познато је да су аустријски шпијун били градоначелник Београда Петар Ичко, командант Српског козачког пука Петар Никић, Карађорђево секретар Стеван Јефтић, Младенов писар Никола Делигеоргијевић, професор Велике школе Михаило Поповић, земунски трговац Никола Урошевић, цариник Карло Белошевић и многи други.

Ипак, најзначајнијим и најуспешнијим међу бројним аустријским конфиђентима у Србији тога доба сматран је Иван Савић Југовић. Југовићева конфиђентска служба, за коју је примао и новчану награду, трајала је од новембра 1807. године до марта 1813. године. Како је уживао максимално поверење Карађорђа, као градоначелник Београда, први секретар Совјета и професор Велике школе, имао је практично неограничен приступ државним тајнама. Његов значај за аустријску обавештајну службу још је више порастао када је, после смрти Доситеја Обрадовића, постао министар просвете („попечитељ просвештенија"). Од момента доласка у Србију Југовић је био у тајној служби самог команданта славонско-сремске границе барона Симбшена. Међутим, када је га је Карађорђе с пролећа 1810. године послао у Беч, придобијен је од аустријских власти да у будуће тајно изве-

штава и аустријске граничарске власти. Том приликом су га обучили и за шифровање, а неки од његових шифрованих извештаја сачувани су у бечким архивима. Пошто је 1812. године отпуштен из Совјета и када је схватио да сваког момента може да буде откривен, крајем фебруара 1813. године послао је поруку у Земун, одакле су му 6. марта омогућили бекство по плану који је две године раније одобрио барон Симбшен.

Стране обавештајне службе

Конечно, аустријска обавештајна служба вешто се користила приликама за „јавну" шпијунажу (службене посете тумача и изасланика Београду) и методима за које нису били потребни сарадници у Србији. Такви методи су били: испитивање лица која се задржавају у контумашу и испитивање аустријских дезертера повратника из Србије и аустријских по-

Везе са Аустријом

Од самог почетка аустријско-турског рата познатијег као Кочина крајина (1788–1791), Лазар Илић из Јабучја је заједно са Алексом Ненадовићем учествовао у организовању српских четника, који су самостално освојили Ваљево (28. фебруара 1788) и Чочак, и сузбили упаде турских чета из Босне. Са преласком аустријске војске у Србију ове јединице прикључују се српским добровољцима у аустријској војсци (фрајкорима), а Илић добија чин аустријског поручника.

Након потписивања Свиштовског мира, враћа се у Србију и постаје сеоски кнез у свом Јабучју, подређен доскорашњем саборцу Алекси Ненадовићу, као кнезу Посавско-тамнавске кнежевине и првом међу кнезовима Ваљевске нахије. Истовремено, Илић и Ненадовић не прекидају везе са аустријском војном командом. По завршетку рата посебним указом задржавају официрске чинове и добијају аустријску пензију. Поред тога, они за команду Славонске границе обављају важне обавештајне задатке.

Аустријски документи из 1792. и 1793. откривају да су Лазар Илић и Алекса Ненадовић у више наврата били прекорени због своје слабе активности на обавештајном плану, што су они правдали великим кнежевским обавезама. Једном приликом им је чак било забрањено и одузимање чинова и пензија, али је интервенцијом самог цара то спречено уз образложење да су они чинове и пензије добили не због обавештајних већ због ратних заслуга, али им је истовремено наложено да морају активније да обављају своје нове задатке или пак да пређу у Аустрију.

даника у парлаторији и растелима, отварање писама из Србије и за Србију која су ишла преко Земунa, осматрање на граници, прикупљање уходских вести из Босне, Херцеговине и Далмације о догађајима у Србији и турским намерама и слични. Међутим, како је устаничка власт била упућена на помоћ Беча, скоро да ништа није предузимано против аустријских ухода, као ни против руских.

Руска обавештајна служба деловала је у устаничкој Србији сасвим нормално, будући да су велике наде полагане у покровитељство и конкретну помоћ царске Русије. Због тога према руској служби нису предузимане никакве самозаштитне мере, чак су им нуђене информације о свему што их занима. Најзад, ову делатност олакшавало је и то што је Русија, за разлику од Аустрије, имала званичне дипломатске представнике у Србији (Родофинкин, Небода). Иначе, обавештајца Главне команде руске армије поручник Бејновкрешчев послан је већ почетком 1806. године у Србију да, уз помоћ мита, придобије српске устаничке правце на руску страну. Такође, секретар Совјета Стефан Живковић Телемах је као руски конфидент избачен из Совјета, након што се Родофинкин претерано умешао у унутрашње односе Србије.

Појава Француске обавештајне службе на терену Србије стоји у вези са оснивањем Илирских провинција (1809–1815). Французи су несумњиво били и противници српског устанка, посебно због веза Србије са Русијом и бојазни да би устаници могли подбунити Босну. Радом Француске обавештајне службе у Србији је руководио травнички конзул Пјер Давид, који је преко својих ухода прикупљао информације о догађајима у Србији и, сасвим извесно, размењивао те податке са Турцима. Неко време тај посао обављао је и командант Меријаж, који је имао мрежу својих агената током његове мисије у Видину (1807–1809). Он је српско питање пратио најпре у Бечу, где се налазио у француском посланству. Преко потплаћеног чиновника Министарства иностраних послова Аустрије дознавао је намере бечког двора према Србији. У Видину је имао задатак да саветима помогне Турцима против Руса и да омета сједињавање српске и руске војске. Информације о Србији прикупљали су и француски конзули у Букурешту, Дубровнику, Приштини и још неким местима.

Офанзивна пропаганда

Офанзивни обавештајни и агитаторско-пропагандни рад српских устаника такође је био заступљен и широко распрострањен. Наиме, без обавештајно-извиђачке функције није се ни могло успешно командовати ни садејствовати са савезничким руским трупама, ни је било могуће прикупљати важна обаве-

штења, добровољце и материјалну помоћ из иностранства. При томе, знатна већина конфидентата обавештајно је родила у корист Србије из национално-патриотских побуда (тзв. политичка агентура), мада је било и Турака и других који су шпијунирали за новац. Сазнања су прикупљана и из тзв. легалних извора, као што су испитивање избеглица, дезертера и, нарочито, ратних заробљеника, затим обавештајна сарадња (тј. уступање информација од Русије) и слично. Извиђање и курирска служба обављани су коњицом и уз помоћ хајдучко-јатачких позиција и месног становништва које је најбоље познавало терен (села, чобани, свештеници).

Главни провац обавештајног деловања био је управљен на обавештајни рад у турској војсци и њеној позадини, и то према оним крајевима под турском влашћу из којих је претила непосредна опасност (Источна Босна, Санџак, Арнаутлук, Ниш, Видин). Сазнања о војним и политичким приликама у овим областима прикупљана су индиректно преко Аустрије, Русије и Влашке, али и непосредно: врбовањем агената на терену и убацивањем већ створене агентуре у те крајеве, саслушањем избеглица и заробљеника, насилним извиђањем, итд. Комбинација ових метода давала је добре резултате. Тако је забележено да су српске уходе 1804. године достављале устаницима тачне датуме сваког хајдучког испада из Београда, а 1806. преко Срема су стизале вести о босанским припремама. Током 1813. године за устанике је радио чак и писар који је турској армији састављао фирилска писма.

Обавештајна активност према Аустрији била је секундарног значаја и углавном везана за испоруке хране, наоружања и војне опреме (која је најчешће тајно набављана). У мањем обиму ова делатност везивала се и за прикупљање сазнања о аустријским намерама према Србији, Русији и Турској, затим на подстицање дезертерства Срба из аустријских пограничних трупа, али и на агитаторско – пропагандну делатност у корист српског ослободилачког покрета. У сваком случају устаници су имали бројне симпатизере и „пријатеље“ (тј. агенте) међу словенским становништвом у Срему и Банату, али и Славонији и Далмацији. Земун је несумњиво био епицентар аустријске шпијунаже према Србији, али и устаничке шпијунаже према Аустрији (посредно и према Турској).

Специфичну област обавештајног рада представља и конспиративно пропагирање идеја и заговарање ширења устаничког покрета. Познато је да су „српске уходе“ ишле да дижу народ на устанак нарочито у Босну, а у једном периоду (1807. године) и у Бугарску. У Аустрији су превасходно радили на придобијању што више емиграната и војних дезертера међу Србима са Војне границе (од којих су многи постали инструктори „егзецира“ устаничке војске). Аустријске власти су их

Интересовање за Доситеја Обрадовића

Када је у Србији букнуо устанак, Доситеј Обрадовић налазио се у Трсту у нади да ће га имућни српски трговци који су се овде колонизирали помагати у његовом књижевном раду. Захваљујући динамичности њиховог занимања и развијеним пословним везама са Земуну, ови трговци били су нарочито подесни за обавештајну службу. Преко њих је Доситеј сазнао прве вести о устанку и одмах је пожелео да се прикључи овом значајном народном покрету.

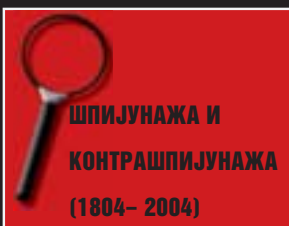
Средином јуна 1806. године кренуо је из Трста ка Срему. У Србију није одмах прешао, већ се неко време задржао у Сремским Карловцима, манастиру Крушедолу и Земуну. Аустријске власти биле су затвориле границе, а граничне јединице и многобројни анонимни извештачи будно су пазили на све везе са Србијом. Видевши да под овим условима неће лако прећи границу, Доситеј се упутио у Банат одакле је тајно прешао у Смедерево, где се састао са Карађорђевићем.

Према томе како је у Београду примљен и по положају који је одмах заузео у политичком животу устаника, Аустрија је схватила велики значај овог просветитеља за српски устанак. Од тада се његово име налазило готово у свим обавештајним извештајима који су из Београда преко Земунa стизали у Аустрију. Нарочита пажња аустријске тајне службе, па и самог цара, била је скренута на Доситеја поводом вести до којих је дошло Врховно полицијско звање преко трговца који су долазили из Србије – да је српски Совјет издао наредбу да сви они који су били аустријски поданици напусте Србију и врате се у Аустрију.

У Бечу су посумњали да се иза ове наредбе крије стварна намера Срба да употребе ове људе „да заведу друге верне поданике“. Прочитавши овај извештај цар се још више заинтересовао за Доситеја. „Сматрам да не би било некорисно“, писао је он 22. априла 1808. године, „да будем информисан о животном току и приликама тога човека, који сада, као сенатор Ђорђа Петровића, игра у Србији значајну улогу...“

Ове речи биле су сигнал тајној служби да своје монарху још више осветли Доситејеву личност, у чему она није жалила труда.

директно оптуживале за избијање одређених политичких немира (нпр. за Тицанову буну у Срему 1807. године), а урађена је и аграрна реформа како би се спречило изједначавање интереса Срба граничара са тежњима устаника у Србији. ■

Кнез Михаило
Обреновић

Војна и полицијска функција

Средином 19. века започиње процес институционализовања обавештајних и безбедносних активности у Кнежевини Србији. Уредбом из 1831. године у оквиру тадашње београдске полиције установљена је функција „тајне полиције за политичке послове“. Сматра се да је то био први покушај да се створе органи државне безбедности, односно да се поред војне, формира и цивилна обавештајна служба.

У време првих владавина кнеза Милоша и Михаила Обреновића и власти уставобранитеља, односно Александра Карађорђевића, обавештајна делатност интензивно се одвијала на спољашњем, а још више унутрашњем плану. Познато је, на пример, да је одмах након тзв. Ђакове буне 1825. године кнез Милош прибегло стварању тајне полиције (мреже доушника) да га народно незадовољство не би поново изненадило. Активност политичке полиције била је још израженија, а огледала се

традиционално у надзору над свима који су задирали у интегритет режима и делатност његових органа власти, и репресији над извршиоцима политичких кривичних дела – укључујући деликте пропаганде и узнемиравања јавности (нарушавања „тишине и рехатлука“ у држави) и слично.

Средином 19. века започиње и процес институционализовања обавештајних и безбедносних активности у Кнежевини Србији. Тако је Уредбом из 1831. године у оквиру тадашње београдске полиције уста-

Кнез Милош
Обреновић

новљена функција „тајне полиције за политичке послове“, која је имала за задатак „тајна умишленија искушавати и мотрити да не би обшченародни мир нарушавала“ и то како „београдски житеља, тако и са стране а особито из Цесарије долазећих људи“. Сматра се да је то био први покушај да се створе органи државне безбедности, односно да се поред војне, формира и цивилна обавештајна служба.

Задаци војне обавештајне службе

Чињенице говоре да је у Србији 19. века цивилна обавештајна служба по правилу била далеко мањег значаја од војне. До овога је дошло у првом реду због неразвијености тадашњих органа државне управе и дугогодишњег преплитања полицијских и војних

органа и служби („внутрена војска“). Тако је, на пример, *Законом о устројству војске* из 1864. године било прописано да се народна војска подвргава надзору полиције – окружних начелника, док је и само формирање стајаће војске било мотивисано разлозима очувања унутрашње безбедности („обдржавање полиције и чување доброг поретка и мира земље“).

Такође, познато је да је Србија *Законом о дужности војних команданата, исправничества и срезки старешина* од 1836. године по-

Милошеви доушници

Одмах након Ђакове буне из 1825. године, кнез Милош прибегло је стварању тајне полиције (мреже доушника) да га народно незадовољство не би поново изненадило. Уредбом из 1831. године, у оквиру тадашње београдске полиције установљена је и функција „тајне полиције за политичке послове“, која је имала за задатак „тајна умишленија искушавати и мотрити да не би обшченародни мир нарушавала“ и то како „београдски житеља, тако и са стране а особито из Цесарије долазећих људи“.

Очигледно је да се кнез у „програмској оријентацији“ своје (контра)обавештајне службе сасвим адекватно постављао и према Аустрији. О томе сведочи и следећа *Заповест о предузимању мера против шпијуна*, коју је издао 1837. године:

Нашем конзулу у Пантелејмону Х. Стоилу у Београду

Познато вам је да се у Земуну пре зна шта се овде ради него што се у Србији то знаде. Да би се ово зло шпионство предупредило, препоручујемо вам да ви, како сте на том месту, добро настоите да пронађете који су то што такве шпионлуке воде. К тому намеравају слободно ће вам бити свако писмо приватно, а ту се разумевају сва писма која нису ни од какве власти наше, отворити и видети шта у њима пише, па ако нађете какве новине у њима – јавите нам. Ако ли буде само приватна посла, а ви наново запечатите и пропустите.

У прочем вообште мотрите на сваки који би се могао показати подозривим и видите шта ради, с ким и каква сношенија има; како му драго и како боље знате настојте да се похватају ти шпиони што онуда шпионирају. Ступите у овом у споразуменије с Милом, па и он нека на то мотри.

Б, Но. 2868
У Крагујевцу, 20 јула 1837.
ДАБ - КК ВИИ, 1110

дељена на четири војне области са војним командантима на челу. Ти команданти били су носиоци и чисто полицијских овлашћења, посебно у домену политичке полиције – као „врховни чувари јавног безбедности и поретка“ и по томе „главни полицајци у себи повереној команди“. Војним законом од 1839. године било је предвиђено да регуларна војска („гарнизонско војводство“) буде под Главним штабом гарнизона који је био у саставу Министарства унутрашњих послова.

Преплитање цивилних и војних безбедносних институција било је још израженије код војне и полицијске жандармерије и других оружаних формација безбедности које су егзистирале у другој половини 19. века. Посебно су карактеристични Чувари јавне безбедности, тј. наоружани коњаници, који су као мобилна формација непосредно потчињена министру унутрашњих дела, номинално имали задатак да чувају границе, „утамањују“ хајдуке и штите „имовну безбедност“ свуда где је то потребно. У пракси, ова крстарећа војно-полицијска одељења била су задужена за сузбијање нереда и манифестација превасходно у функцији очувања тадашње актуелне (напредњачке) власти, због чега је за њих и био одомаћен назив који недвосмислено указује на непопуларност у народу („сејмени“).

Преплитање војне и полицијске функције је настављено је и касније. Тако је, на пример, кнез Милан на предлог министра војног, Наређењем Ђ. Но. 112 од 12. јуна 1877, при корпусним и бригадним штабовима активне војске устројио полицијска одељења задужена за „вршење војно полицијске службе на маршу и битки“. Ови први војни полицајци учествовали су, између осталог, у гушењу побуне 2. лепеничког и дела Јасеничког батаљона Крагујевачке бригаде прве класе Народне војске, која је избила 7. децембра 1877. године. Војна полиција функционисала је све до 1884. године, када су њени прерогативи пренети на државну полицијску жандармерију.

Улога органа јавне безбедности

С друге стране, основни разлог за дуготрајно одсуство институционалних форми цивилне (контра)обавештајне службе лежи у чињеници да су послове заштите уставног поретка у Србији традиционално обављали органи јавне безбедности. О томе недвосмислено сведоче, на пример, Правила за полицајце и полицију Кнежевине Србије из 1835. године. У њима је прописана дужност припадника полиције „да мотри, да се не чине какви састанци или договори, у којима би се радило што противу Правитељства, или противу друге које власти, или воопште противу обштег благостања. О оваковим

договорима, ако се само начује, полиција дужна је одма оне, који би то чинили, уапсити и властима надлежној пријавити, која ће своје мјере у томе знати предузети“.

Истоветан закључак проистиче и из акта којим је 1838. године за руководиоца београдске полиције постављен Михаило Теодоровић Герман, са задатком да истражује „право мишљење Београђана и у истом обитавајућих странаца о нама и нашој влади“ и да „свагда дознати старате се шта се по граници цесарској чини и говори“. О овоме је Герман требало да извештава кнеза Милоша најмање два пута месечно, а по потреби и одмах по сазнању.

Да је заштита поретка у Србији друге половине 19. века била поверена органима јавне безбедности закључује се и из ригидности текста закона којим се прописују казне и судски поступак за бунтовништво и издајство против државног поретка од 22. октобра 1843. године. По том закону, „сваки онај који би или сам или у друштву, јавно или тајно, такво дело учинио или предузео, које би било управљено против живота, здравља, слободе, правитељства и прављенија владајућег књаза; или би тежио растројству и поколебању основних народних права и земаљског устава, издајник је и казниће се смрћу“. Ови сами по себи претерано ретрибутивни прописи још су ригорозније примењивани, нарочито за релативно честе покушаје побуне и преврата („предузећа бунтовања“).

У Србији 19. века политичка полиција представљала је репресивни орган режима, независно од тога да ли је био Милошев, Михајлов или Александров. Полиција је требало да се бори против свих покушаја који су долазили споља и угрожавали постојећи поредак и против свих појава које су се у земљи јављале као реакција на постојеће стање. У време огорчених династичких борби, деловање полиције осећало се у свим политичким догађајима: за време прве владе Михајлове када су договарања и припреме Уставобранитеља биле у граду на очиглед власти за време промене династије, и Катанске буне, када је она извршавала казне једном броју политичких криваца, затим 1848. године, када су се слала „обезбеђења од упада из Цесарије“, за време Светоандрејске скупштине и за време бомбардовања Београда. Активности политичке полиције огледају се и у прекидним судовима, који су у Србији постојали до 1888. године.

Иначе, у првој половини 19. века полицијско-безбедносни апарат није уживао нарочити ауторитет међу становништвом. Већа овлашћења, а тиме и ауторитет, почиње да стиче углавном током владе Уставобранитеља. Законом од 2. новембра 1843. полицији је дато право да се свим средстви-

Роварење Турака

Тома Вучић Перишић, у то време један од најистакнутијих личности у „шпијунској служби књажевој“, а касније водећи уставобранитељ и најжустрији књажев противник, у једном документу из 1831. године на следећи начин обавештава књаза Милоша о откривеном „роварењу Турака“ и предузетим мерама контраобавештајне заштите.

Ваша светлост всемилостивејши государју!

Данас дође један Турчин и каза ми да се неколико поглавица турски између ерлија београдски старају подигнути народ наш на бунт противу вас, и како да се овај посао поодавно ради, а да се они надају ова дана да се та буна започне. Кажу да су предводителји те буне Радојко старац из Селевца, Смедеревске нахије и још један с њим коме не зна имена ни места одакле је Данас или сутра каже да ће алај бег послати Марка свог у Селевац и по њему да спрема старцу Радојку бурунтују везирску да он ту буну подигне и на вас удари. А изнео је глас алај бег да ће да шиље реченог Марка у Свилајнац да му покупи главницу и друго којешта што онамо има непокупљено Ја данас спремамо Ђорђа мазулију да иде у Гроцку и онде да чека реченог Марка алај беговог, па да натура једног човека за њим устопце да види куда ће ићи и с ким ће се разговарати, па онда да дође к Ђорђу у Паланку и да му каже шта је видио, а Ђорђе оданде да дође к вама у Крагујевац и да вас о ономе извести, било што или не ...

У Београду 30 марта 1831.

ДАБ - КК ВИИ ,752

Ваше светлости всепкорнејшиј слуга

Тома Вучић-Перишић

ма бори против „непријатеља власти и државе“ (практично, владајућег режима). Такође, „лопечитељ внутрени дела“ Илија Гарашанин, 26. марта 1852, упутио је „свим полицајним властима“ и посебни циркулар, којим се налагало најстроже кажњивање вербалног деликта против представника власти. Упркос тако широком овлашћењу, очигледно је да полиција у овом периоду, а ни деценијама касније, није располагала оперативним и аналитичким кадром и искуством за обавештајни рад, чак ни када је у питању контрола „унутрашњих непријатеља“. На то указују професионални пропусти везани за атентат на кнеза Михајла и

Христо Таторчев
– ВМРО

бројни други примери дилетантског приступа и тортуре над осумњиченима.

Полицијске репресије

Атентат на кнеза Михаила Обреновића извршен је у Кошутњаку 10. јуна 1868. године. Непосредни извршиоци били су Ђока Радовановић (трговац), Коста Радовановић (сапунџија), Станоје Рогоћ (трговац) и Лазар Марић (бивши „председатељ I класе суда окружја пожаревачког“, који је, због убиства супруге, априла 1867. осуђен на 20 година „заточења“). Атентатори су ухапшени већ 11. јуна, а привремено намесништво је истога дана донело решење о проглашењу ванредног стања у целој земљи, током којег је рад судских и полицијских органа очито довео до низа злоупотреба. Без обзира на неправилности и жалбе (нпр. да су жандарми чувари подвргавали оптужене тортури у казаматима београдске тврђаве), државни тужилац је већ 25. јуна Суду вароши Београда поднео тужбу против прве групе окривљених, а смртна казна над њима изведена је на Карабурми, 28. јула. Тада је од рикошетираног зрна погинуо командир стрелачког строја, жандармеријски капетан Васа Мијатовић.

Занимљив је поступак полиције према оптуженима за убиство Миодрага Протића, пензионисаног окружног начелника у Крушевцу, 1900. године. Њихов иследник Миле Пајевић, жандармеријски капетан, „на неколико поновљених тражења“ добио је од Драгослава Кедровића, апотекара, фосфора у течном стању. Крваву кошуљу и прслук убијеног иследник Пајевић посуо је фосфором и

наредио да се кришом стави осумњиченом под јастук, „не би ли овај услед светлуцања фосфора у мраку, нагнан празноверicom и другим осећајима, признао дело“. Затвореници су појени ракијом, наговарани да признају дело,ложена им је пећ у ћелијама до прегрејавања, намерно проузроковано несносно димљење пећи и много чега другог што би их могло принудити да признају оптужбу. Сумњиви су држани у затвору и по четири дана без воде и хлеба.

Једини изузетак од правила да је у Краљевини Србији цивилна обавештајна служба била инфериорнија у односу на војну, био је период од само неколико месеци 1900. године када је примат у целокупној (офанзивној и дефанзивној) обавештајној делатности био поверен Министарству унутрашњих дела. Наиме, *Законом о допуни и измени устројства централне државне управе*, који је ступио на снагу 17. октобра 1899, у овом министарству установљено је већ поменутом Одељење за поверљиве полицијске послове са задатком „да се стара за одржавање унутрашњег државног поретка и опште земаљске безбедности“ (чл. 27а). Иако је укинут већ 8. августа следеће године, овај пропис и данас има одређени значај, будући да се од 2004. године 17. октобар слави као Дан Безбедносно-информативне агенције.

Развој војнообавештајне делатности

Током читавог 19. века обавештајна делатност у Србији била је у ингеренцији Министарства спољних, Министарства унутрашњих дела, Министарства војног, док је Министарски савет представљао неку врсту координационог тела, које је одобравало финансијска средства и обавештајне циљеве. Сагласно томе, српска војнообавештајна служба се институционално образовала у саставу Министарства војног, и то почев од 1856. године, када је реорганизована српска војска. Наиме, до 1876. године Кнежевина Србија није имала Генералштаб, тако да се пословима војне шпијунаже и контрашпијунаже бавило Опште војно одељење Министарства војног. Тако је, на пример, војна контрашпијунажа у редовима Дринске војске 1876. године открила аустроугарску шпијунку Јованку Меркус, која је претходно била инфилтрирана у најуже руководство херцеговачког устанка.

У време коначног ослобођења (1876–1878), и убрзо након тога, у Србији је створена релативно модерна војнообавештајна служба са неофицијелним називом Извештајни одсек. Њени задаци били су: „добављање података о јачини, положају и намери непријатељевој; руковођење достављачке службе и прибирање и састављање

података из новина; надзор над кореспонденцијом, која иде од војске у позадност и одавде к војсци; прибирање карата и статистичких података². Пошто Генералштаб није постојао у време ратних стања и док је постојала Команда активне војске (1876–1878, 1885, 1898–1900 и сл.),

Извештајни одсек био је обавештајно-безбедносни орган те команде. У исто време, у пограничним областима обавештајно су радили жандармеријски официри и офи-

Пропусти у српско-бугарском рату 1885.

Војна обавештајна служба Краљевине Србије у српско-бугарском рату 1885. године, по оцени наших историчара, била је слабо организована. Најбољи доказ за то било је учешће румелијских трупа на бугарској страни, које је деловало као потпуно изненађење, и умишљено бугарско заобилажење српског левог крила на Сливници. Најгоре је било што договарајуће службе и команде нису све то провериле.

Очигледно се у српској војсци није неговала вештина оцењивања гласова и извештаја на основу њихових извора, и предузимање корака само на основу њихове поуздане проверености. Многи жалосни и нежељени догађаји у овом рату у основи су резултат потпуне неактивности обавештајне службе. Како је на бугарској територији уз границу живело шопско становништво, постојали су сви услови да се прибаве драгоцени обавештајни подаци, али је то пропуштено.

Тајна обавештајна служба не само да је испољила слабости у оперативностратегијском смислу, већ ни извијачка служба на фронту, у тактичком смислу, није била на висини. У ствари, подбацило је њено извијање тактичке дубине фронта. Она није била оспособљена да брзо открива бугарске снаге на правцу напада, њихове положаје, утврђења, ширину и дубину фронта, крила, систем ватре и систем одбране. Није се примењивало познато правило да непријатеља треба изучавати дану и ноћу, у припреми борбе, у борби, јуришу и у одбрани. У заповестима за напад на сливнички положај нема задатка за извијачке органе за сваку јединицу, посебно за коњицу. У извијању је нарочито подбацила употреба коњицијских ескадрона, а с обзиром на задатке, скоро да и није третирано као орган оперативностратегијско извијања, што је, у ствари, и било. Њен задатак је требало да буде непрекидно оперативностратегијско извијање и одржавање контаката са бугарским снагама на српском левом крилу.

цири из граничне трупе (Смедерево, Ужице, Ваљево, Зајечар, Рашка).

У раду Извештајног одсека били су присутни и обавештајни и безбедносни садржаји, а у знатној мери и коришћење легалних могућности за обавештајни рад (прикупљање сазнања преко војнодипломатских представника, селекција података из стране штампе и др.). Међутим, та служба није у потпуности задовољила потребе командовања у српско-турским ратовима 1876–1878. године и српско-бугарском рату 1885. године. Чак је, по неким оценама, обавештајна делатност зобележила безначајне резултате, будући да се војна обавештајна служба и на стратегијском и на тактичком нивоу налазила „у адолесцентском раздобљу“.

После српско-бугарског рата реорганизација војне обавештајне службе наметала се као приоритет. С друге стране, *Законом о новом устројству војске од 1883. године* већ су били установљени штабови дивизијских области, који одмах добијају своје органе одговорне за обављање наведених обавештајних послова. Током 1884. године била је донета уредба којом је измењена структура Главног генералштаба тако што је Оперативно одељење добило два одсека – унутрашњи и спољни. Овим променама, тј. формирањем Спољашњег (обавештајног) одсека Оперативног одељења Главног генералштаба коначно је образована српска војнообавештајна служба.

Задаци и предмет интересовања Извештајног одсека Краљевине Србије били

су типични за стратегијску офанзивну војнообавештајну службу. Наиме, у *Уредби о генералштабној струци из 1902. године* наводи се да она изучава „организаацију, формацију, дислокацију, наставу и целокупну убојну спрему, као и да сређује податке о томе; да врши студију суседних држава са гледишта војно-географског, војно-статистичког, војно-административног и фортификацијског; да прати уопште војно развиће страних великих сила у циљу усавршавања наше војске, као и унутрашње политичко-економско стање њихово“. Познато је, такође, да је један од првих начелника те службе постао војвода Радомир Путник (у то време потпуковник), а њен главни задатак било је проучавање земље и војске држава из окружења – Аустроугарске, Турске, Бугарске, Румуније и Грчке.

Функционални део српске војнообавештајне службе била су и војна изасланства која делују од 1891. године, и то најпре у Турској, а затим и у Француској, Русији, Румунији, Енглеској, Црној Гори и осталим европским државама. Као и органи спољних послова, који званично постоје још од конституисања Попечитељства иностраних дела *Законом о устројству Књажевске канцеларије од 1839. године*, ова служба прикупљала је и прослеђивала поверљиве информације из иностранства – али је оригинални дипломатски код са 10.000 јединица („Речник шифара“) састављен тек 1896. године. Осим тога, прва телефонска веза успостављена је 1882. године између Географског

Шпијунажа против Аустроугарске

Попис осуђених за шпијунажу против Аустроугарске у периоду од 1914. до 1918. године сведочи, између осталог, и о значају и снази српских обавештајаца и патриота у Првом светском рату:

1914. године

- У корист Русије: 58, од тога 36 на смрт.
- У корист Црне Горе: 3, од тога 2 на смрт.
- У корист Србије: 36, од тога 28 на смрт.

1915. године

- У корист Русије: 189, од тога 57 на смрт.
- У корист Италије: 11, од тога 1 на смрт.
- У корист Румуније: 1.
- У корист Црне Горе: 1, на смрт.

1916. године

- У корист Русије: 70, од тога 31 на смрт.
- У корист Италије: 4.
- У корист Румуније: 2. (на основу документа који су пронађени у Уреду управе државне безбедности у Букурешту).
- У корист Француске: 1.
- У корист Енглеске: 1.
- У корист Србије: Види шпијунски и велеиздајнички процес у Бањој Луци (Василије Гршић и другови), на којем је било осуђено 95 лица, од тога 16 на смрт вешањем, а остали на казне затвора у трајању од три до 20 година; исто тако шпијунски процес у Сарајеву (Дамјан Ђурица и другови), на којем су три лица осуђена на смрт вешањем, а 16 на казне затвора у трајању од две до 16 година. Међутим, њихова шпијунска делатност односи се на време од 1911. до 1914. године.

1917. године

- У корист Русије: 3, од тога 1 на смрт.
- У корист Италије: 1.
- У корист Румуније: 14, од тога 9 на смрт.
- У корист Србије: 13, од тога 1 на смрт (Други шпијунски процес у Сарајеву).

1918. године

- У корист Русије: 3.
- У корист Румуније: 1.
- У корист Француске или Италије: 2.
- У корист Француске: 2, од тога 1 на смрт.
- У корист Србије: 3, сви на смрт.

Црна рука

Откривање података српске службе

Максимилијан Ронге, шеф војнообавештајне службе Аустроугарске монархије (Евиденциро), у својим мемоарима наводи да „колико су нездраве биле прилике на нашим територијама које су се граничиле са Србијом показала је гомила у Србији заплених аката“. Наиме, српски обавештајни центри благовремено су уништавали своја акта, али у Лозници ипак „није примењена та у тугаливој обавештајној служби нужна мера предострожности“. То је у пролеће 1916. довело на оптужничку клупу у процесу у Бањој Луци, 156, а у јесен пред ратни суд у Сарајеву још 39 лица оптужених.

Такође, обавештајни руководилац капетан Коста Тодоровић, који је у септембру 1914. као мајор и командант четничког одреда код Власенице извршио самоубиство да би избегао заробљавање, водио је тачан дневник са списком агената. То и друга акта омогућили су војном стручњаку и дугогодишњем обавештајном официру у Босни потпуковнику Георгу Сертићу да открије читаву историју српске обавештајне службе и њену повезаност са организацијама „Словенски југ“ и „Народна одбрана“. Знатној већини оптужених, 119, доказана је кривица. Међу најтеже окривљеним, чија је „смртна казна царском милошћу претворена у казну затвора“, налазило се шест свештеника и четири учитеља.

С тим у вези, Ронге разочарано наводи да је „Мојсије Хинковић искористио једно предавање да тај монструозни процес прикаже у светлу мучеништва, на шта се у француском Великом оријенту удружени слободни зидари невиним жртвама аустроугарске тираније изразили братску симпатију и жељу да се брзо ослободе аустроугарског јарма“, иако је, по њему, Француска у својим мерама против велеиздаје и побуне била још строжа.

одељења Министарства војног и оближње жандармеријске касарне у Београду, а у пракси су постепено примењивана и остала технолошка достигнућа тог времена.

Повратак Карађорђевића

За професионални развој обавештајних и контраобавештајних служби у Србији посебно је био значајан период после Мајског преврата 1903. године и

повратка на престо династије Карађорђевића. Тада се интензивира аустроугарска шпијунажа у земљи, нарочито у Београду, што доводи до бројних афера, антисрпске пропаганде и монтираних суђења у Бечу и Загребу („Фридрихов процес“). У исто време интензивира се и сарадња највиших државних органа Србије са руском обавештајном службом на плану заштите унутрашње безбедности. У време балканских ратова заступник шефа Обавештајног одсека у Оперативном одељењу Врховне команде био је Милутин Неђић, док је почетком Првог светског рата на чело те службе постављен Драгутин Димитријевић Апис. Он је за начелника постављен у јулу 1913. године, одмах након балканских ратова и на тој функцији остао је непуне две године.

Српска обавештајна служба, у периоду 1903–1914, испољила је солидну ефикасност у реализацији задатака које је пред њу постављало политичко и војно руководство. Овоме су допринели и гранични официри, који су од 1911. године знатно појачали обавештајни рад према Аустроугарској и Турској и интензивирали националну акцију на том простору. Велики допринос у том смислу дали су повереници „Народне одбране“, која је формирана октобра 1908. као легална полувојна организација, али је убрзо преформирана у културно-пропагандну установу.

Значајни успеси на обавештајном плану у овом периоду и касније, током ослободилачких ратова 1912–1918. године, остварени су, пре свега, применом легалних могућности за обавештајни рад:

Слабости полиције

Полицијско-безбедносни апарат у Србији прве половине 19. века није уживао нарочити ауторитет међу становништвом. Већа овлашћења, а тиме и ауторитет, полиција стиче *Законом* од 2. новембра 1843, којим јој је дато право да се свим средствима бори против „непријатеља власти и државе“ (тј. владајућег режима). Такође, „попечитељ внутрени дела“ Илија Гарашанин, 26. марта 1852, упутио је „свим полицијским властима“ и посебни циркулар којим се налагало најстроже кажњавање вербалног деликта против представника власти.

Упркос тако широких овлашћења, очигледно је да полиција у овом периоду, а ни деценијама касније, није располагала оперативним и аналитичким кадром и искуством за обавештајни рад, чак и када је у питању контрола „унутрашњих непријатеља“. На то указују професионални пропусти везани за атентат на кнеза Михајла и бројни други примери дилетантског приступа и тортуре над осумњиченима.

сарадњом са савезничким војнообавештајним службама, затим прикупљањем сазнања преко дипломатско-конзуларних представника, испитивањем дезертера и ратних заробљеника (хватање живог језика и сл.). Осим тога, максимално интензивно је вршено извиђање, пре свега традиционалним техникама, тј. осматрањем и

Драгутин
Димитријевић
Апис

борбеним дејствима коњице и извиђачки органу, али и извиђањем из ваздушног простора из авиона и балона, те радио-извиђањем. У исто време, знатно је појачан класични обавештајни рад на фронтима, а након повлачења војске преко Албаније и у иностранству.

Треба нагласити да су до почетка 20. века безбедносне институције Краљевине Србије биле у сталном сукобу са одговарајућим службама Аустроугарске монархије (Евиденцби́ро), што је посебно дошло до изражаја непосредно након анексионе кризе 1908. године. Наиме, аустријска шпијунажа од тада интензивира деловање

својих резидентура у Београду, Нишу, Неготину, Призрену и Солуну, те пунктова у Темишвару, Загребу, Сарајеву и Петроварадину, а контрашпијунажа знатно појачава репресију против „пансловенских агитатора“ на унутрашњем плану. Парирајући овоме, српски контраобавештајци су до 1915. године открили и ухапсили већи број агената, успешно пресретали голубе писмоноше и онемогућавали бројне друге шпијунске активности. Истовремено, у офанзивном обавештајном раду посебно се истакао тадашњи српски војни аташе у Бечу. Након окупације Србије и Црне Горе, успешно је сузбијана пропаганда Еви-

денцби́роа, којом је заговарано стварање Југославије у оквиру Аустроугарске монархије, а уколико то не би било могуће, онда обнављање Црне Горе као самосталне државе.

Стање у окупираној Србији

У окупираној Србији (1915–1918) аустроугарски и бугарски окупатори интензивно су користили ригорозне методе одмазде, али и суптилније мере политичке полиције, као средство којим је требало „сломити моћ српства и против њега изградити бедем“. У Аустроугарској окупационој зони овом делатношћу бавило се Политичко одељење Војног генералног гувернмана за Србију, у чијем су саставу били обавештајни и полицијски одсек. У Топличком устанку 1917. године, Евиденцби́ро и бугарска војнообавештајна служба (трупна) деловале су стручно, применом различитих организационих облика, метода и средстава. Као изворе сазнања користили су своје агенте инфилтриране међу устанике, заплењену устаничку архиву, припаднике контрачета и слично. Насупрот томе, обавештајна активност устаника била је у основи дефанзивна и није била институционализована. Осим тога, ни Данило Калафатовић, у то време начелник Обавештајног одељења Врховне команде Српске војске у Солуну, није координисао обавештајну активност топличких устаника.

Извештајни одсек организуете и руководи обавештајном и контраобавештајном делатношћу у војсци и према њој у Србији све до 1917. године, када се преименује у Обавештајно одељење Врховне команде српске војске. Та служба је до повлачења српске војске преко Албаније деловала самостално, а затим, до краја рата, са директним ослонцем на савезничке службе. При крају ратних операција, обавештајном службом на Солунском фронту, Крфу, ослобођеној и заузетој територији руководили су: а) на фронту и војишном простору обавештајним и контраобавештајним активностима руководио је Обавештајни одсек Оперативног одељења Врховне команде, у чијем су саставу били „полицијска секција за дефанзивну обавештајну службу“ и Ратни прес биро; б) у иностранству при савезничкој Врховној команди били су „делегати Врховне команде“ (Париз, Рим, Солун); в) у позадини Солунског фронта и касније у Србији контраобавештајним радом руководио је Генералштабни одсек Општег одељења Министарства војног. ■

Аписов успон и страдање

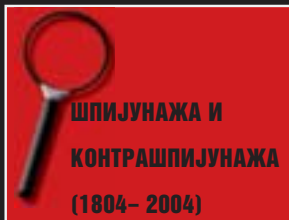
Драгутин Димитријевић Апис (1876–1917) је личност која је имала снажан утицај не само на развој обавештајних активности на Балкану, већ је знатно допринела и стварању прве југословенске државе. Овај генералштабни пуковник српске војске и главни организатор официрске завере и учесник у убиству краља Александра Обреновића и краљице Драге, имао је изузетне организацијске способности и нарочити дар да задобија присталице, што се показало у Мајском преврату 1903. године, али и у његовом каснијем раду на стварању обавештајне мреже и тајне организације „Уједињење или смрт“ 1911. године.

Он је сматрао да је Тајном конвенцијом од 1881. године Србија била предата Аустроугарској и да је тиме „извршена најсрамнија издаја српске заветне мисли“. Такође, сматрао је да „Србија треба да преузме улогу Пијемонта не само Српства, већ и целог Југословенства“, у чему су главни непријатељи Турска и Аустроугарска.

Апис је на чело Обавештајног одсека у Оперативном одељењу Врховне команде постављен у јулу 1913. године, одмах након балканских ратова, и на тој функцији остао је непуне две године. Као начелник српске војнообавештајне службе имао је углед и ауторитет у војсци као истински патриота, врстан и частан официр. То је политички засметало регенту Александру, који га је прво преместио за начелника штаба Ужичке војске, а потом помоћника начелника штаба Треће армије (званично то су била унапређења, али суштински значило је маргинализовање). Апис је 1916. године као припадник тајне организације „Уједињење или смрт“ оптужен за припрему преврата, буне у војсци и инсценираног атентата на престолонаследника Александра, који су тобоже извршили Раде Малобабић и Мухамед Мехмедбашић. Следеће године, на монтираном процесу у Солуну осуђен је на смрт и погубљен на Солунском пољу 26. јуна 1917. с мајором Љубом Вуловићем и Радом Малобабићем.

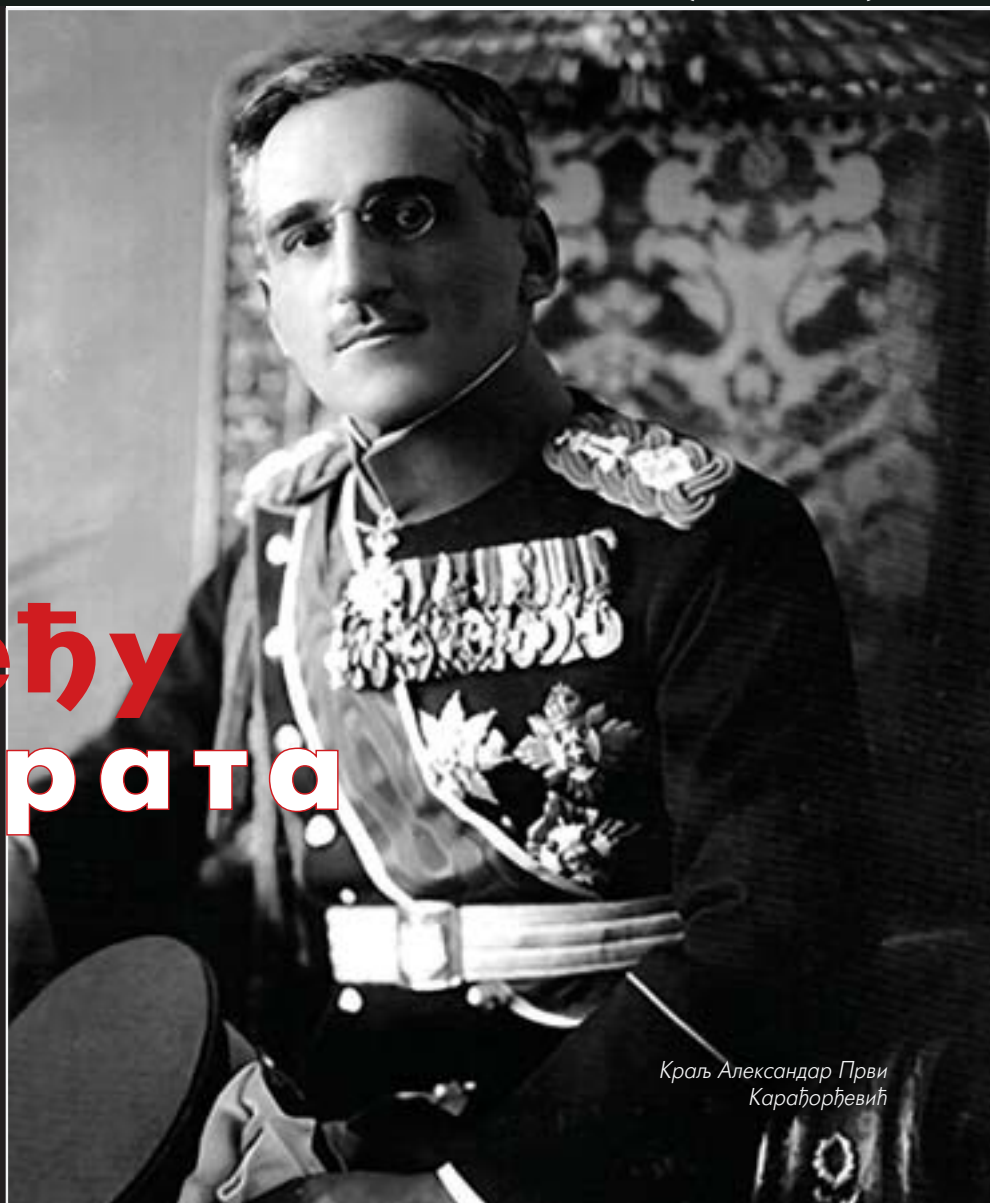
Ревизија Солунског процеса, која је била 1953. године, доказала је да су атентат инсценирали регент Александар и Радикална странка, а сви осуђени су рехабилитовани.

Између два рата

Систем државне безбедности монархистичке Југославије чиниле су обавештајно-безбедносне службе Министарства војног и морнарице, Министарства унутрашњих дела и њима подређене установе, с тим што је и жандармерија имала сопствену (видовску) обавештајну службу. Функционисала је и посебна обавештајна служба Министарства иностраних дела. Реч је о Дванаестом одељењу МИП, чији је официјелни назив био Одсек за обавештајну службу.

Краљ Александар Први Карађорђевић

Субјекти система државне безбедности Краљевине Југославије фактички су руководили логорима за интернацију („пријемним логорима“) у периоду 1919–1922 и 1939–1941. године. Такви објекти постојали су у Ваљеву, Пожаревцу, Смедеревској Паланци, Суботици и другим местима, а служили су за изолацију и надзор над носиоцима антиуставне активности (хабзбуршки лојалисти, бољшевици, усташе, активисти ВМРО). Иначе, третман у овим логорима био је знатно блажи од третмана интернираних лица у одговарајућим установама ФНРЈ почев од 1949. године, тј. од услова у тадашњим логорима попут Голог отока и Светог Гргура и затворима Билећа, Забела и слично.

У овом периоду било је и покушаја успостављања „приватних“ обавештајних организација у служби дневне политике краља Александра, односно кнеза Павла и Драгише Цветковића (такозвана дворска обавештајна служба генерала Живковића, обавештајна организација „Ујка А. Д.“ из Београда), али таква настојања била су маргинална и брзо су „проваљена“.

Војнообавештајна служба прве Југославије

Војнообавештајна служба прве Југославије развијала се у континуитету са војном обавештајном службом Краљевине Србије.

После проглашења нове државе, између осталог, 1920. године формиран је Главни генералштаб југословенске војске, кога је чинило пет одељења, међу којима и Обавештајно. Таква структура Генералштаба задржана је све до 1939. године, када је урађена реорганизација којом су сви генералштабни послови подељени на три дирекције: а) организацијску, б) обавештајну и в) оперативно-позадинску.

Обавештајна дирекција Генералштаба ЈВ била је централни орган руковођења, планирања и организовања целокупне обавештајне и контраобавештајне активности у земљи и према иностранству, развијен за потребе одбране државе и заштите оружаних снага. Централизирана је обавештајна организација која омогућавала је рационално коришћење прикупљених података и утицала је да се задаци ефикасније извршавају. Од 1937. године начелник Обавештајног одељења, односно дирекције, непосредно је потчињен начелнику Генералштаба. У Априлском рату успостављено је Обавештајно одељење Штаба врховне команде, којим је руководио генерал Боровије Јоксимовић. С друге стране, у Министарству војном и морнарице све време егзистирао је обавештајни орган тог ресора (Обавештајна секција Општег одељења Министарства), који је до 1920. године руководио и укупним обавештајним активностима.

Иначе, у периоду од 1920. до 1939. године, послове војне службе безбедности обављали су Друга секција (одсек) – као војна контраобавештајна служба и Трећа секција (одсек) – која се бавила пословима превентивне безбедности, сузбијање стране пропаганде, праћењем штампе (ОСИИТ) и слично. Њихова делатност је нарочито долазила до изражаја у периодима када су сепаратистички, петоклонашки и терористички елементи интензивирали своју активност („лички устанак“, атентати). У тој борби остварени су значајни резултати, али је било и катастрофалних пропуста, као што су убиство краља у Марсеју, криптографско одељење италијанске војнообавештајне службе (Secione 5 SIM) украдо је шифре наше генералштаба, што је довело до стратешке обмане штабова југословенских дивизија на Цетињу и у Косовској Митровици, субверзивна дејства пете колоне у оружаним снагама и позадини током Априлског рата... Било је и неколико озбиљних афера, чији су носиоци били активни, пензионисани или резервни официри (шпијунска афера у Обавештајном одељењу Главног генералштаба из 1929. године, „мариборска побуна“ из 1932. године).

Обавештајна дирекција Генералштаба ЈВ имала је у свом саставу три одељења: Прво обавештајно одељење, које је представљало офанзивну војнообавештај-

ну службу, Друго обавештајно (контраобавештајно) одељење, које је деловало као војна служба безбедности, и Шифарско одељење.

Прво обавештајно одељење

Задатак овог одељења био је да оперативни планира, организује и руководи обавештајним активностима с циљем прикупљања обавештајних података о укупној друштвеној и политичкој ситуацији у суседним и другим земљама и њиховим намерама и активностима на политичком и војном плану. У оквиру тих активности обавештајно одељење посебан интерес исказивало је за податке војне природе, као што су: усвојена доктрина и концепција ратовања суседних земаља, организација, бројно стање, персонал, распоред и морал војних формација, квалитет наоружања, наменска производња за потребе оружаних снага и слично. То одељење се бавило и планирањем односа ЈВ са страним армијама. С тим у вези, обавештајно истраживање, односно активност на прикупљању обавештајних података, њиховој анализи, процени, интеграцији и давању на увид Генералштабу био је сложен и деликатан посао.

Обавештајни подаци су прикупљени коришћењем легалних могућности, односно преко југословенских војних изасланика код страних армија, и преко пограничних обавештајних центара – одељења применом агентурног метода и извиђањем. Гранични обавештајни центри били су смештени у командама војних округа или командама сектора граничних јединица који су се налазили у градовима уз границе суседних држава. Тако, на пример, обавештајни центри усмерени према Мађарској били су лоцирани у Суботици и Осијеку, а према Бугарској у Пироту и Неготину. Центри су податке прикупљали претежно тајним и прикривеним методима. Извиђање су спроводили гранични војни органи и специјалне јединице копнене војске и ратног воздухопловства југословенске војске.

Друго обавештајно одељење

У суштини контраобавештајно, ово одељење деловало је са основним задатком контраобавештајне заштите свих војних установа, команди и штабова јединица југословенске војске. Представљало је дефанзивну војну контраобавештајну службу, али и обавештајну службу унутрашње безбедности, будући да је водила досијеа о хрватском и македонском сепаратизму, Културбунду, емигрантима, војним бегунцима... На организационом плану то одељење чинили

Повереници агенти и детективи

Упутом за сузбијање антидржавне пропаганде и стране шпијунске из 1921. године и сличним материјалима дефинисане су најважније методе и средства у (контра)обавештајном раду одговарајућих институција Краљевине СХС. Тако се у одељку о класичном – агентурном методу разликују сарадници Службе државне безбедности: повереници, агенти и детективи. Конкретно, инсистира се на чињеници да се „обавештајна служба као и њени резултати базирају у провом реду на личном осматрању, но ако то осматрање не даје оне резултате, који су потребни, онда се могу извештаји и подаци прибављати и путем повереника – агената“. Њих има више врста.

Повереници су лица која сарађују на обавештењима служби, прибављају и достављају податке без неких нарочитих награда. Она то чине из осведочења патриотских осећаја или из личне амбиције. Таква лица могу се наћи међу нашим грађанима, угледним трговцима, банкарима, трговачким путницима, глумцима, студентима који често путују у иностранство и одржавају сталне везе са својим рођацима, нама оданим људима или са људима од јачег утицаја с оне стране границе, затим међу избеглицима, пребеглим на нашу страну а који имају везе с оне стране границе, међу двовласницима и међу нашим сународницима уопште, који стално живе ван наше земље.

Сва ова лица сарађују на обавештајној служби добровољно и без нарочитих награда, али ову новчану помоћ не треба буквално схватити, јер ће се, на пример, за путовање, које би било извршено једино по наређењу Службе државне безбедности, морати учинити и признати извесни трошкови, а нарочито сиромашнијим људима, ђацима, уметницима...

За специјалне задатке, који су у вези са већим непријатељима и опасностима, употребљавају се агенти. То су нарочито плаћена лица, која искључиво живе од ове награде и која се одају овој служби из пасије, освете, огорчења... Повереници агенти, одређени за спољну обавештајну службу, могу бити: стални, који стално бораве у центрима суседних држава, и путујући, који живе на нашој територији и само према потреби иду на пут. Детективи су, такође, плаћена лица, која се употребљавају само за унутрашњу обавештајну службу.

су контраобавештајни одсеци у територијалним војним органима и контраобавештајни органи у јединицама наше војске. Контраобавештајни одсеци у војним територијалним органима представљали су основне контраобавештајне органе у командама војних области и деловали су преваходно на контраобавештајној заштити војних територијалних органа, установа, објеката и завода на простору једне армијске области. Били су подређени контраобавештајним одсецима у командама армијских области. Насупрот томе, контраобавештајни органи у јединицама ЈВ били су подређени командантима јединица и морали су за било какве репресивне мере да траже њихову сагласност. Такође, одређене контраобавештајне послове обављали су ађутанти команданта на нивоу пука и батаљона, и то преко старешина чета и успостављањем агентурне мреже.

Треће одељење

Шифарско одељење било је подељено на одсек за израду шифре и одсек за декрипцију: *Одсек за израду шифре* одређивао је конкретне шифре и израђивао шифрована документа и то за потребе међусобног општења команди ЈВ различитих нивоа у рату и у миру, за одржавање везе Првог (обавештајног) одељења са војнодипломатским представницима у иностранству, за одржавање везе са агентуром и за потребе других органа и установа. *Одсек за декрипцију* бавио се декриптовањем ухваћених порука и документа војних команди страних држава према којима су обавештајни и контраобавештајни органи Краљевине Југославије обавештајно деловали.

„М отсек“

У току 1937. године при Главном генералштабу ЈВ формирана је посебна, строго тајна и легендарна војнообавештајна служба под називом „М отсек обавештајног одељења“. Првобитни назив („М отсек“) та служба добила је по средњем слову њеног првог руководиоца Гојка М. Јовановића, док је у време када је њом руководио Угљеша Половић преименована у *Сервис тајне војно-обавештајне службе (С-ТВОС)*. Званично је била систематизована као Четврти одсек Другог обавештајног одељења, али је функционално била везана директно за начелника Обавештајне дирекције. Централна те службе била је у Београду, у просторијама Генералштаба и конспиративним становима, док је на терену деловала из 12 обавештајних центара у земљи и једног у Швајцарској (Берн). Деловала је као спољна обавештајна и офанзивна контраобавештајна служба, примењујући искључиво тајне методе уз максималне мере предострожности.

Служба је деловала без егзекутивних ингеренција и под легендом, тј. само је прикупљала сазнања, док су репресивне мере предузимале друге југословенске службе. Најзад, ова служба успела је да угради агентуру у румунску, мађарску и бугарску обавештајну службу. Извор значајних сазнања била је и сарадња успостављена са страним обавештајним службама, и то континуирана сарадња са британском, а повремени са обавештајним службама Француске, Грчке, Пољске, Чехословачке и СССР.

Жандармерија

Као помоћни род војске, Жандармерија је била функционално подређена Министарству унутрашњих дела и његовим органима у бановинама, окрузима и срезовима. Припадници Жандармерије у највећој мери су се ангажовали на пословима откривања починилаца кривичних дела, прикупљања доказа о таквим делима и лишавању слободе и предаји осумњичених надлежним државним органима, а деловали су и на плану проналажења лица за којима је расписана потерница и надзирали кретање лица осумњичених за угрожавање безбедности државе. Осим тога, Жандармерија се бавила и контраобавештајном делатношћу, нарочито у пограничним областима, а у неким периодима (до 1937. и након 1940. године) и офанзивним агентурним радом према иностранству.

Обавештајна служба Жандармерије била је организована у цивилне и војне обавештајне центре. Војнообавештајни

Печат ВМРО

Краљ Петар Први Карађорђевић

центри за Жандармерију биле су армијске и дивизијске области – свака за своју територију, а цивилни („грађански“) центри били су само Министарство унутрашњих послова и краљевске банске управе. Организационе јединице Жандармерије на терену биле су потчињене наведеним обавештајним центрима, што значи да је обавештајна служба Жандармерије била доследно централизована.

Министарство унутрашњих послова Краљевине СХС

Министарство унутрашњих послова Краљевине СХС имало је првенствени задатак да централизовано организује и води све послове из области унутрашње безбедности, укључујући супротстављање делатности страних обавештајних служби, екстремне политичке (терористичке) емиграције и експонената унутрашњег екстремизма и тероризма. Решењем из децембра 1920. године из Одељења за Јавну безбедност овог министарства издвојени су и пренети у надлежност посебне организационе јединице сви послови који се односе на безбедност државе. Тиме је образовано Одељење државне заштите, док је старање о личној имовинској безбедности остало у надлежности Одељења за јавну безбедност. Најзад, организација вршења полицијских послова, укључујући и државну безбедност, на терену је почивала на подручним органима Министарства унутрашњих послова и јединицама Жандармерије.

Управа града Београда

Најзначајнија територијална организациона јединица Министарства унутрашњих дела била је Управа града Београда, а обављала је управне и полицијске послове на територији Београда, Земунa и

Панчева са најближом околином. Управа је имала пет одељења, и то: а) Административно одељење, б) Одељење опште полиције, в) Одељење кривичне полиције, г) Одељење саобраћајне полиције, и д) Одељење техничке полиције. Свако одељење делило се на одговарајући број одсека, а ови на потребан број одељака или реферата. Према истој уредби, управник града Београда био је дужан да „води старање о безбедности државе“ у престоници и да о томе свакодневно извештава краља

Деликти шпијунске

Државни суд за заштиту државе Краљевине Југославије, који је судио за деликте шпијунске, у периоду од 1933. до 1939. године, није осудио ниједног немачког агента, док је истовремено осудио, на пример, чак 51 агента мађарске шпијунске. Према неким подацима, за деликте против државе пред овим судом у 1934. години осуђено је 151 лице. У 1935. години тај број је био нешто мањи – 80 лица. Међу њима не само да није било Немаца, већ су и два немачка агента којима је у том периоду суђено ослобођена оптужбе и пуштена на слободу. Било је то у периоду тоталне шпијунске, када се знало да је Краљевина Југославија проширена немачким агентима. Откривено је, на пример, да у корист Немачке обавештајно раде пет инжењера и један лекар. Два немачка лекара прикупљала су 1939. године податке о утврђењима и уређајима у Боки Которској, а свој боравак и рад камуфлирали су сакупљањем лековитог биља. Заступништво немачких железница у Марибору било је немачки шпијунски центар.

Никада се, у ствари, у старој Југославији није повела ефикасна борба против нацистичке шпијунске, иако је у периоду 1939–1940. године војна контраобавештајна служба настојала да заштри став према тој шпијунској. Иако је у то време деловање нацистичке шпијунске постало отворено, пронемачки оријентисана влада онемогућила је да јој се ефикасно супротставља. Те околности су сасвим разумљиве ако се зна да су, на пример, четири министра Цветковићеве владе били немачки агенти. У самој полицији која је имала задатак да сузбија шпијунску нашли су се високи руководиоци који су сарађивали са немачком обавештајном службом: Милан Аћимовић, Драги Јовановић, шеф полиције у Љубљани др Ловро Хаџин и други.

(усмено) и министра унутрашњих послова (писмено, а по наређењу и усмено).

Као водећа служба унутрашње безбедности, тј. као територијална контраобавештајна служба и служба за заштиту уставног поретка (политичка полиција), деловало је Одељење опште полиције Управе града Београда. Преко својих организационих јединица, оно је сузбијало унутрашње и спољне антидржавне делатности, водило истрагу против починилаца политичких кривичних дела и кажњавало или оптуживало окривљене Суду за заштиту државе. Одељење је имало девет одсека од којих је сваки водио истрагу по својој линији рада, а унутар сваког од њих постојао је одговарајући број одељака, односно реферата. Најзначајнији међу њима били су Трећи и Четврти одсек.

Трећи одсек – специјални обавештајни (тј. контраобавештајни) бавио се сузбијањем спољне антидржавне пропаганде и шпијунске, контролисао рад страних дипломатско-конзуларних и квазидипломатских представника, контролисао стране држављане и стране установе, сузбијао терористичке активности уколико су биле повезане са иностранством, и проверавао хотеле и преноћишта. Наведене послове обављао је путем активности неколико одељака.

Бугарско-албански одељак бавио се сузбијањем илегалне активности из Бугарске, и то превасходно екстремног крила ВМРО који је имао своје припаднике међу студентима Београдског универзитета, а пратио је и обавештајну активност из бугарског посланства у Београду. По линији Албаније није се бавио албанском обавештајном службом (јер у то време ова служба у офанзивном смислу није ни постојала), него према установама и институцијама оних држава које су развијале активност према Албанији. После 1939. године одељак се оријентише на борбу про-

Атентат у Марсељу

Начела

Начела на којима је почивала обавештајна служба била су, између осталих: концентрација обавештајне службе, да су обе функције, офанзивна и дефанзивна, биле обједињене, велика истрајност, трпеливост и систематичан рад свих органа који обављају обавештајну службу, нарочите особине оних који су у овој служби. За та лица потребни су: природна интелигенција и наклоност том послу, више војничко образовање, активност, ћутљивост, умереност, хладнокрвност, одважност и високо разумевање своје дужности, да на себе у тешким моментима презуму највеће одговорности. Најзад, органи који су руководили обавештајном службом, нарочито на граници, требало је да знају језик суседне државе. Највећа тајност била је једно од најважнијих начела.

Раст

У периоду од 1929. до друге половине 1937. године, војна обавештајна служба Краљевине Југославије све више се развијала. Њена офанзивна, обавештајна дејства била су нарочито развијена према Италији, Мађарској, Бугарској и Албанији. „Саграђена“ је у Обавештајном одељењу Главног генералштаба, али је и у Министарству војске и морнарице и даље постојала обавештајна секција, која се сада више служила за везу између Обавештајног одељења Главног генералштаба и министра. У Обавештајном одељењу стално се повећавао број особља. Тако се број официра у Одељењу попео најпре на око 15 сталних и генералштабних приправника, а 1931. године било их је и више од 30. Доцније се и овај број повећао.

У овом периоду начелници Обавештајног одељења били су: бригадни генерал Боди Михајло (1929–1931. године), бригадни генерал Арачић Петар (доцније дивизијски генерал, 1931–1936. године) и пуковник Јосимовић Боривоје (доцније бригадни генерал).

тив албанског сепаратизма, односно иредентизма који распирује фашистичка Италија заговарајући стварање протектората „Велика Албанија“.

Мађарски одељак супротстављао се деловању мађарске обавештајне службе која је стварала агентуру међу Србима и Мађарима у Бачкој и другим крајевима. Непосредно пред Други светски рат мађарска обавештајна служба била је под директним утицајем немачке војнообавештајне службе, али и веома агресивна. Познато је да је од 1933. до 1939. године Државни суд за заштиту државе за дела шпијунаже осудио чак 51 агента мађарске обавештајне службе.

Италијански одељак супротстављао се деловању италијанских обавештајних служби, које су, након Првог светског рата, дуго биле најактивније стране обавештајне службе у делатности према Југославији – нарочито на плану војне шпијунаже. Пред Други светски рат, овај одељак почео је надирати и активност француске обавештајне службе, која у међувремену ипак није створила значајнија обавештајна упоришта у Југославији.

Немачки одељак бавио се откривањем агентуре немачких обавештајних служби. Оперативци овог одељка открили су више агената и утврдили шпијунско деловање из немачког посланства и чехосло-

Драгиша Цветковић председник владе Краљевине Југославије

вачке амбасаде у Београду. Осим тога, овај одељак сузбијао је немачку пропаганду и надзирао припаднике Културбунда (*Schwaebisch-deutsche Kulturbund*), организације немачке националне мањине (фолксдојчери), која је до 1941. године имала 402 месне групе са 450.000 чланова. Припадници Културбунда су пре рата деловали легално и илегално као пета колона, да би се одмах након окупације укључили у рад полицијско-управног апарата, а почетком 1942. године и у оружане формације СС службе.

Одељак за остале државе супротстављао се активности обавештајних служби других држава, с тим да је од 1938. године посебно обрађивана активност енглеских обавештајних служби. С обзиром на блиску сарадњу енглеских обавештајца и војнообавештајне службе Краљевине Југославије (укључујући службу С-ТВОС), откривени агенти енглеске службе нису хапшени, али је појединим обавештајцима било отказано гостопримство у Београду. Такође, познато је да су британски обавештајци организовали изузетно снажну пропагандну кампању на тлу Југославије, а преко корушких Словенаца и диверзантску активност на територији Аустрије. Током 1939. године откривени су и у два наврата онемогућени њихови планови за онеспособавање пловидбе Дунавом код Бердапа.

Четврти одсек – марксистички делио се на два посебна одељка и то на: Социјалистички одељак, који је контролисао синдикалне организације, проверавао радничке скупове и састанке, сузбијао непријављене радничке манифестације и слично, и Комунистички одељак, који је сузбијао деловање илегалне Комунистичке партије Југославије у надлештвима, школама, фабрикама, на излетима и слично, сузбијао демонстрације, илегалну комунистичку штампу и терористичку активност.

Одељењем за Државну заштиту руководили су и неки од најугледнијих припадника полицијске професије тога времена, као што су Васа Лазаревић (оснивач часописа „Полиција“), Добрица Матковић (бан Дунавске и Моравске бановине) и други. Ово одељење Министарства унутрашњих послова, као и Одељење опште полиције Управе града Београда, тесно је сарађивало са обавештајном службом Жандармерије и са другим органима војне обавештајне службе и обавештајне службе Министарства иностраних дела. Најзад, по природи ствари, одговарајућа сарадња остваривана је и са посебним судом за заштиту државе, који је основан Законом о Државном суду за заштиту државе од 8. јануара 1929. године. ■

ШПИЈУНАЖА И
КОНТРАШПИЈУНАЖА
(1804–2004)

Време издаје

Брза капитулација, а затим окупација и распад Краљевине Југославије 1941. године имали су за последицу и дефинитивну пропаст дотадашњег безбедносно-обавештајног система, мада су у мањем обиму неки обавештајни центри у иностранству наставили са деловањем за рачун краља и Владе у емиграцији.

Милан Недић
председник српске
владе под окупацијом

Једнообавештајна служба избегличке владе била је сведена на рад војних изасланстава у савезничким и неутралним земљама које им нису отказале гостопримство. Врло оскудне припреме за рад војнообавештајне службе у условима окупације и тешкоће у одржавању везе са земљом, готово у потпуности су одсекле емигрантску обавештајну службу од ситуације у окупираној Југославији. Веза са земљом одржавана је тек од половине 1942. године, и то преко обавештајних центара у Истанбулу, Букурешту, Хелсинкију и Берну.

С друге стране, бројне полицијске и безбедносне установе и обавештајне организације окупатора и квислинга вишеструко су покривале територију Србије и Југославије. Оне су свој рад заснивале и на присној сарадњи са издајничким елементима и групама као што су били албански сепаратисти, нарочито њихова организација „Беса“, франковци, односно усташе и крижари, црногорски сепаратисти (крилаши) и други. Међутим, док се квислиншки полицијско-безбедносни апарат, осим фактички наслеђеног полицијског апарата Краљевине Југославије (Специјална полиција) стварао током рата, обавештајне службе окупатора већ су имале велико искуство. Оне су обавештајну делатност према Југославији планирале дугорочно, успостављањем обавештајних мрежа преко различитих агентура које су деловале и пре и после окупације.

Агенти и провокатори

На територији Србије окупациони систем био је прилагођен конкретним тежњама нациста ка одређеним територијама. Класични окупациони систем углавном је био успо-

стављен у тзв. ужој Србији – на делу територије бивше Дунавске, Моравске и Дринске бановине и Управе града Београда, док су Банатом и источним Сремом, у почетку, самостално управљали фолксдојчери. У немачкој окупационој зони била су, поред Новог Пазара, и три косметска среза: вучитрнски, лапски (Подујево) и звечански (Косовска Митровица). С тим у вези, занимљиво је да је немачка војнообавештајна служба на са-

Команда југословенских снага на Блиском Истоку

У Каиру, са краљевим ађутантом пуковником Миланом Ракићем на челу, формирана је Команда југословенских снага уместо дотадашње Врховне команде, која је укинута и пренета у земљу (10. јуна 1942. Дража Михаиловић постављен је за начелника Врховне команде). Функција новоформиране Команде на Блиском Истоку била је у суштини иста као и раније Врховне команде. То потврђује и Привремена уредба о уређењу Команде југословенских снага на Блиском Истоку, која је била издата приликом формирања, а где се у Члану 1 наводи:

Команда југословенских трупа на Блиском Истоку је наша највиша оперативна команда у иностранству. Она има ранг дивизије... Члан 5 дефинише делокруг рада, где спадају послови одржавања везе са Врховном командом у земљи, одржавање везе и сарадње са британском Врховном командом на Средњем Истоку и њиховим сервисима који имају везе са радом наших трупа, као и Војнообавештајна служба...

Тајне мисије

Стране војне мисије код антиокупаторских покрета у Србији и шире имале су изразито обавештајни карактер, а биле су заинтересоване за окупаторске, квислиншке и колаборационистичке снаге, али и за антиокупаторске покрете који су примали такве мисије. Ово се, на пример, може видети из наређења команде Чете Б, 2677. пука америчке Управе обавештајне службе, упућеног потпуковнику Роберту Мак Дауелу од 15. август 1944, које гласи:

Ваш задатак је да одете у Србију и тамо оформите обавештајну јединицу са циљем и у складу са овде наведеним директивама.

– Настојајте да остварите блиску везу са генералом Михаиловићем и обавештајним официрима из његовог штаба ради добијања неопходних информација. Обавестићете генерала Михаиловића да ваша мисија нема политички карактер и да не представља владу САД, већ да јој је циљ прикупљање и достављање стратегијских и војних и политичких информација које су од користи у заједничкој борби против заједничког непријатеља.

– Настојајте да дођете до следећих обавештајних података:

а) борбени поредак непријатеља и остали обавештајни подаци искључиво војног значаја;

б) војна снага Михаиловићевих јединица и распоред у Србији, као и у којој мери ове јединице представљају политичку вољу самог народа Србије;

ц) сарадња која можда постоји између јединица под генералом Михаиловићем и колаборационистичких група;

е) информације о немачкој и бугарској војној снази операцијама у Србији, и информације које се односе на покрете непријатеља кроз Србију, нарочито на оне на потезу Београд–Ниш, Ниш–Скопље и Ниш–Софија;

ф) било каква веза која може да постоји између генерала Михаиловића и генерала Недића или између генерала Михаиловића и осталих познатих антипартизанских јединица које делују у Југославији, као што су домобранска војска и против партизански елементи у Словенији;

г) да ли партизани у Србији успевају у својим напорима да победе четничке јединице под командом генерала Михаиловића и његову пропаганду.

– Настојајте да оформите обавештајне канале код снага против Осовине у Београду и Мађарској.

– Деловаћете, у случају потребе, као преносилац било каквог предлога за предају који би могао доћи од стране Немаца, Бугара, Мађара или других непријатељских или колаборационистичких војних група или група на вашем подручју.

мом почетку окупације открила да се на том подручју „увелико агитује за стварање Велике Албаније у коју би ушла Косовска Митровица“.

Немачки окупатори су у мају 1941. године основали квислиншку владу (Савет комесара). Председник те владе и уједно министар унутрашњих дела био је Милан Аћимовић. Комесарска влада Србије убрзо је замењена Владом народног спаса, а председник те владе (Министарског савета), која је образована крајем августа 1941. године, постао је генерал Милан Недић, док је Милан Аћимовић остао министар унутрашњих послова. Овој влади на располагању су стајале полиција Управе града Београда и других места, али и различите оружане формације (четници Косте Пећанца, Руски заштитни корпус и слично).

Органи власти и војне формације квислинга и колабораната које су егзистирале на тлу окупране Србије од 1941. до 1944. године (Српска државна стража) имале су сопствене полицијско-безбедносне елементе, односно обавештајне службе. То посебно важи за љотићевске добровољачке одреде, односно Српску добровољачку команду (касније Српски добровољачки корпус) као партијску војску која је жустро изражавала непријатељство према оба антиокупаторска покрета. Наиме, у структури штаба Српске добровољачке команде постојао је и обавештајни одсек, који је организовао обавештајне центре у свим градовима Србије. Све те службе тесно су сарађивале са обавештајним службама окупатора и пружали им обавештења и другу помоћ. У основи исто важи и за обновљене оружане формације јавне безбедности – Жандармерију.

Жандармеријске јединице су одмах након капитулације биле разоружане, док су жандармеријске станице биле опљачкане и уништене. Међутим, активност ове оружане формације убрзо је обновљена. Најпре су формиране поједине жандармеријске чете са водовима и станицама, док је крајем јуна 1941. године образована Команда српске жандармерије. Током 1942. године Жандармерија је фактички преформирана у Српску државну стражу – СДС. Премијера и чланове квислиншке владе обезбеђивала је мања војна формација – Српска гарда.

Занимљиво је, међутим, да су у *Недићевој Србији* укинута Државни суд за заштиту државе и Државно тужилаштво при овом суду. С друге стране, Банат је био формално везан за квислиншки Савет комесара у Београду, чијом је уредбом формирано Надлештво помоћника бана Дунавске бановине за Банат са седиштем у Петровграду (Зрењанину). Политичку полицију представљао је Одсек за јавну безбедност Управног одељења тог надлештва, који је успоставио станице за управљање агентуром у среским ме-

стима и мрежу повереника из редова немачке и других националних мањина, па и из редова Срба.

Унутрашња организација Управе града Београда остала је готово непромењена, осим што је Одељење опште полиције преименовано у Одељење специјалне полиције. Оно је имало око 30 чиновника и 150 оперативаца (полицијских агената), и делило се на централну пријавницу, картотеку и пет одељака: *Први одељак* – административни; *Други одељак* – политички; *Трећи одељак*, у почетку контраобавештајни („за дефанзивну обавештајну службу против странаца“), а затим за контролу Равногорског четничког покрета; *Четврти одељак* – антикомунистички и *Пети одељак* – за контролу штампе.

Као одељење Управе града Београда, Специјална полиција била је надлежна само за Београд, али је као испомоћ деловала и у унутрашњости окупране Србије. Нарочито је то био случај са управама полиције у оним местима где су пре окупације била седишта бановина, а у оквиру којих су деловали одсеци Специјалне полиције (нпр. у Нишу). Ова служба деловала је тајно, врбујући агенте (конфиденте) приликом хапшења и спровођења истраге, али се бавила и субверзивном пропагандом – првенствено пласирањем дезинформација, коришћењем агената провокатора и провокаторских радио-станица.

Гестапо у теми „Шиндлерова листа“

Војни кабинет

Уредбу о устројству Војног кабинета потписао је председник владе у избеглиштву (Министарског савета) Слободан Јовановић. По одлуци те владе, у Југославији је формиран штаб министра војске Драже Михаиловића. Ова замисао остварила се 16 јуна 1942, када је Врховна команда пренета у Земун. Михаиловић је на овом положају остао све до пред крај рата, док је председник емигрантске краљевске владе у Лондону био, поред своје дужности, и заступник министра војске, морнарице и ваздухопловства. С обзиром на поменути реорганизацију војске било је потребно створити орган преко којег би се спроводиле одлуке и упућивале директиве краља и владе свим војним установама у емиграцији и Југославији. За обављање тих послова при председништву владе формиран је Војни кабинет.

Осим тога, команда и обавештајни одсек Жандармерије, од 1942. године Српска државна стража, достављали су Специјалној полицији сва обавештења до којих су дошли преко својих агената, док се као нарочито агилан сарадник Специјалне полиције показала Обавештајна секција љотићевске Српске добровољачке команде.

Српски гестапо

Специјална полиција сарађивала је са сличним полицијско-безбедносним структурама окупатора и њиховим дериватима (Српски гестапо) и сродним квислиншким институцијама, као што је била Српска државна безбедност. Она је настала током октобра 1942. године тако што су из Министарства унутрашњих послова издвојили Одељење за државну заштиту и Одељење за јавну безбедност, и од њих формирали ново надлештво под називом Српска државна безбедност. Њега су сачињавале команда Српске државне страже и команда јавне безбедности. Специјална полиција (Одељење специјалне полиције Управе града Београда) остваривала је посебно блиску сарадњу са овим надлештвом, утолико пре што је и једном и другом институцијом руководило исто лице Драгољуб Јовановић Драги.

Српски гестапо је била специјална субверзивна јединица, формирана у Србији током јула 1942. године као агентура окупаторске Полиције безбедности и Службе безбедности. У суштини, радило се о агентурној мрежи састављеној од издајничких елемената српске националности, која је деловала по истом принципу као Гестапо. Припадници ове мреже били су војнички организовани, у касарнама су носили немачке униформе, а на терену најчешће цивилна одела. Деловали су у саставу немачких оружаних снага, у извиђачким и војно-полицијским акцијама чишћења терена, а изван тога као агенти провокатори који су обавештајно истраживали присталице НОП. Кроз ову обавештајну институцију, до њеног расформирања фебруара 1944. године, прошло је око 150 лица. Најзад, из Српског гестапоа проистекла је и илегална антикомунистичка група са називом „Бункер-ћелија“, која је под непосредним руководством Гестапоа обављала специјалне обавештајне, денунцијантске и диверзантско-терористичке задатке.

Развој политичко-безбедносне ситуације на терену приморао је квислиншку владу најпре да територијално реорганизује Србију (враћена је подела на округе), а затим и да од октобра 1943. године премијер Милан Недић лично преузме функцију министра унутрашњих послова. Коначна пропаст ове окупаторске творевине уследила је септембра 1944. године након одлуке којом је немачка војна команда за југоисток преузела све функције Недићеве владе. То је проузроковало распад квислиншког полицијског и безбедносно-обавештајног апарата, али и дезорганизацију и војнички слом квислиншких оружаних формација: љотићевског Српског добровољачког корпуса – СДК и недићевске Српске државне страже, која је

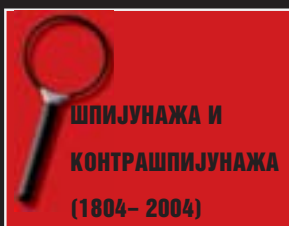

Балисти

након септембра 1944. године, преименована у Српски ударни корпус – СУК.

Најзад, на делу територије окупиране Србије (у Срему) деловале су и полицијско-безбедносне и обавештајне структуре НДХ. Наиме, одмах по формирању Главног усташког стана 1941. године, оснива се Усташка обавештајна служба – УОС, којом руководи повереник Главног усташког стана. Основни кадар при стварању Усташке обавештајне службе узет је из усташких обавештајних центара који су деловали пре слома и распада Југославије. Тако се већ у јулу 1941. године у Сарајеву организује курс за нове припаднике УОС. Они изучавају исту материју коју су изучавали припадници илегалне организације „Матија Губец“ за време Краљевине Југославије (правила конспирације и ухођења, шифровање, радио-телеграфија). Осим овог, деловали су и други центри све до августа 1941. године када УОС улази у састав УНС као *Уред два* и тада се ствара комплетна организација.

Централа УОС ослањала се на терену на посебна повереништва преко којих је покривала целокупну територију НДХ, а само повереништво УОС (нпр. у Земуну) делило се на Спољни и Унутрашњи уред. Спољни уред организовао је мрежу агената и примао од њих обавештења, хапсио, претресао и друго. Унутрашњи уред обављао је све административно-аналитичке и управне послове. Поред тога, у саставу полиције безбедности били су уграђени повереници УОС, као што је то на пример био случај са Котарским равнатељством у Сремској Митровици. ■

Против непријатеља народа

Дража
Михаиловић

Убрзо после губљења Југославије са политичке карте Европе, на њеном тлу, а посебно у Србији, почела су деловати ривалски антиокупаторски покрети: равногорско четништво и партизански покрет (НОП), у чијим структурама се зачео и безбедносно-обавештајни систем будуће Југославије. Његово формирање означило је крах не само безбедносно-обавештајних установа квислиншке државне администрације, већ и југословенске владе у избеглиштву. Коначни пораз четничког обавештајног апарата, али и свих четничких ресурса, означила је операција Озне којом су ухваћени Дража Михаиловић и чланови Централног националног комитета, чије је извођење пред суд имало круцијални политички значај.

Према наводима наших историчара, Обавештајну службу равногорског четништва формирао је и њом лично руководио Дража Михаиловић. Поред организационих структура обавештајне службе у Врховној команди, војним јединицама и на терену, Михаиловић је напоредно водио агентуру и обавештајне комбинације. Он је то предузимао преко специјалних делегата, посебних пунктова и одређених појединаца. На тај начин је поступао нарочито када су били у питању односи са савезницима антихитлеровске коалиције, сарадња са окупатором и квислинзима, контакти са суседним земљама, неке операције против партизанског покрета, рад према одређеним подручјима – територијама. Иначе су се обавештајним и контраобавештајним радом организовано бавиле све четничке структуре – војне (ВК, јединице до батаљона, па често и чете) и „цивилна организација“ (територијалне команде, председници – команданти општина и срезова, „сухопутне станице“, сеоске страже, организације равногорске омладине итд.). Организационе јединице обавештајне службе четничких команди деловале су на ширем простору од оних на који се простирала њихова формална надлежност.

ТЕТАС

Михаиловић је крајем 1943. године формирао посебну обавештајну организацију са специјалним задацима, која је име „Тетас“ добила тек у марту 1944. године, иако о томе постоје контроверзни подаци. За име „Тетас“ у документима се током 1944.

године везују термини „Тајна служба“, „Специјални задаци“, и други, али је то највероватније скраћеница од назива „Теренска тајна служба“. „Тетас“ је био директно под руководством Обавештајног одељења Врховне четничке команде и Драже Михаиловића лично. Настао је из Главног обавештајног центра за Србију, где је једно време радио Д. Радовић Кондор, а којим је руководио генерал М. Трифуновић Дроња. Руководилац „Тетаса“ био је капетан Душан Радић-Кондор. Пошто је он остао и командант Златиборског четничког корпуса, многе акције „Тетаса“ везују се за тај корпус. „Тетас“ је имао центре у више места, а стварао је агентуру на више простора и у разним срединама. Његове филијале су носиле камуфлажни назив „Антикварница“. Главни објект напада „Тетаса“ био је НОП, али су од те организације стрепели и многи четнички команданти.

Готово све време рата скоро да је било правило да су обавештајне структуре управљале четничком пропагандом. Обавештајној служби су даване директиве и она је одговарала за спровођење пропаганде.

Органи четничке обавештајне службе су, у функцији тајне политичке полиције, прикупљали податке о комунистима и партизанском покрету у целини, о окупаторским и квислиншким војним и другим формацијама и структурама, о одређеним подручјима (приморје, Дунав, суседи) и објектима (железнички чворови, мостови), затим о „свим противницима који штете равногорском покрету и идеји“, али и о стању у четничким јединицама. Подаци о

комунистима, партизанима и њиховим симпатизерима на терену били су основ за репресију. Четничка шпијунажа је сачињавала за ту категорију лица посебне спискове код готово свих обавештајних инстанци – јединица. Такве спискове четници су неретко достављали немачким безбедносн-полицијским органима, предлажући или захтевајући од њих репресију и егзекуцију. Многе податке четници су уступали Британцима, док су одређене податке понекад прикупљали и по њиховим изричитим захтевима и налозима.

Четничка команда Србије (назив Штаба Србије од 1944. године) имала је од почетка изразито обавештајни карактер. Организација и обавештајни рад спровођени су преко Главног обавештајног центра, а постојали су обавештајни центри (по градовима), одсеци, пододсеци, секције и органи на терену, и сви су они врбовали агентуру. Према неким изворима, центри – одсеци формиран су у око 50 градова (укључујући окупирани Космет и Македонију). Организационе јединице, обавештајци и агенти четничке шпијунаже добијали су, по правилу, одговарајуће псеудониме, најчешће бројчане шифре. Осим тога, од априла 1942. године деловала је и обавештајна служба четничког штаба 110, која је, осим у јужној Србији и Македонији, имала агенте и у Београду, Нишу, на Космету, према Бугарској, Албанији и Грчкој, али са врло различитим и у основи безвредним резултатима.

Обавештајна служба НОП

С друге стране, развој обавештајних делатности партизанског покрета, како у оквиру НОП тако и на ослобођеној и неослобођеној територији, па и у иностранству, одвијао се у више фаза. Свака од њих доносила је нови квалитет, тако да су крајем рата већ постојали сви обавештајни и извиђачки органи нове Југославије, на фронту и у позадини.

Обавештајна служба НОП у својој оперативној и територијалној компоненти почела се стварати крајем октобра и у новембру 1941. године, и то постављањем обавештајних (информативних) официра у штабовима партизанских одреда и њиховим нижим војним јединицама. Ти официри су се у свом обавештајном раду ослањали првенствено на истакнуте борце, комунисте и скојевце у оперативним јединицама НОВ, а на терену на партијске организације и симпатизере НОП и КПЈ.

„Упутством о организационој структури и основним задацима обавештајне службе на ослобођеној и неослобођеној територији“ уређени су целокупна организација и методологија обавештајне службе НОВ, њени задаци и даљи правци развоја. Њиме је, као метод рада Обавештајне службе НОВ и ПОЈ, уведена институција агента у непријатељским структурама („повереника у обавештајној мрежи непријатеља“), уз већ постојећу мрежу „обавештајних повереника“ у свим јединицама НОВ. На основу тог упутства врховног команданта развијена је јединствена организација *Обавештајне и контраобавештајне службе у јединицама НОВ и ПОЈ*.

Без изузетака

Корпус народне одбране Југославије формиран је 15. августа 1944, као оружана формација („извршни орган“) Озне. КНОЈ је имао одговарајуће задатке: 1) спровођење ухапшеника и заробљеника и организовање потера, заседа и елиминације остављених и уbacherених непријатељских група на ослобођеној територији, одмах после ослобођења било је око 790 таквих формација сврстаних у оружане групе које су бројале од троје до 50 људи; 2) обезбеђење централних органа власти; 3) обезбеђење лука, обала и државне границе; 4) заштита страних дипломатско-конзуларних представништва; 5) обезбеђење позадинских установа и јединица НОВ и важнијих привредних и саобраћајних објеката (мостова, аеродрома). Јединице КНОЈ су добијале задатке не само од својих штабова, већ и од одговарајућих органа Озне, а у извршавању задатака сарађивале су са оперативним војним јединицама и милицијом.

Сматра се да је КНОЈ у потпуности остварио своје задатке, посебно у борби против одметништва. Тако је само у току 1945. и 1946. године 25.820 „непријатељских елемената“ убијено, 2.896 рањено, а 83.355 ухваћено или заробљено. Међу њима је највише одметника, али и њихових јатака, дезертера и шверцера. Јединице КНОЈ су веома строго поступале према шверцерима и уопште према преступницима. Према непотпуним подацима, КНОЈ је непосредно након окончања рата ликвидирао или ухапсио око 5.900 илегалних прелазника границе и око 5.500 шверцера, којима је суђено за привредну саботажу. Посебно треба напоменути да су Озна и КНОЈ садејствовале оперативним војним јединицама у сузбијању оружане побуне албанских сепаратиста на Космету.

Територијална обавештајна служба изграђивала се на целокупном простору Југославије, без обзира на то да ли је тај простор ослобођен или не, а њена организација прецизирана је истим упутством. Организациону структуру територијалне обавештајне службе чинили су: Главни обавештајни центри (ГОЦ) при Главним штабовима, Помоћни обавештајни центри (ПОЦ) за подручја оперативних зона, Регионски обавештајни центри (РОЦ) за рејоне, а општинама и селима постављани су обавештајни повереници. Обавештајни центри су формиран и при Командама подручја и места – као Месни обавештајни центри (МОЦ). Таква структура Тери-

торијалне обавештајне службе доследно је изграђена 1943. године у Срему, са изузетком МОЦ при командама места која нису постојали у Војводини.

Руковођење целокупном обавештајном службом у јединицама и на територији било је постављено вертикално, од Другог (обавештајног) одсека ВШ НОВ и ПОЈ, преко главних, подручних и рејонских до месних обавештајних центара. Други одсек ВШ делио се на Секцију за обавештавање о непријатељу и Секцију за контрашпијунажу на ослобођеној и неослобођеној територији. У свом саставу главни и помоћни обавештајни центри такође су имали две секције – обавештајну и контраобавештајну. Обавештајна је имала задатак да прикупља податке о непријатељу, његовој организацији, распореду, бројном саставу, наоружању и опреми, моралу и борбеној готовости, итд. Секција за контрашпијунажу бавила се откривањем непријатељских обавештајних центара, пунктова и агента, односно њиховог система рада, припрема-

Четници Војводе Вука

Илегалне балистичке организације

Илегалне балистичке организације појављују се на Космету одмах после ослобођења. Таква настојања регулисана су стварањем и груписањем великог броја одметника и банди. Формиране су четири групе отпора, под руководством Џафер Деве: прва – у Скопској Црној Гори; друга на Шар планини; трећа – у Дреници; и четврта у пределима Шаља на Копачици, које су повеле оружану побуну за рестаурацију старог поретка. Крајем 1944. године и почетком 1945. године балистичке снаге су нарасле на око 6.000 одметника. Главнину тих снага чинила је, у ствари, Осма косовско-метохијска НО бригада, која је одбила наређење Оперативног штаба НОВ и ПО за Косово и Метохију да учествује у завршним борбама на северу земље и 23. 1. 1945. дезертирала. У исто време долази до организовања групе са око 1.500 људи, на челу са балистима Мехмед Градицом и групе са око 1.000 људи, на челу са Адемом Водцом.

Тиме су се стекли услови да контрареволуционарне снаге покушају да организацију устанак, како би повратиле изгубљене политичке и економске позиције. У неколико наврата нападани су Гњилане, Урошевац и „Трепча“, а у Ораховцу и Призрену формиран су национално-демократски комитети (НДШ), а убрзо и „Централни комитет НДШ за Космет“. Главне форме, осим оружане борбе побуњених јединица НОВЈ и осталих банди, биле су пропагандни и обавештајни рад шовинистичко-иредентистичког карак-

тера. Посебну опасност и отежавајућу околност представљало је инфилтрирање чланова организације у месне органе власти ради саботаже, а истовремено је вршен притисак на шире народне масе, као и на редове ЈНА, где је спровођена дефетистичка пропаганда и створена клима масовног дезертерства. Исто тако, организација НДШ је понегде успевала да продре и у редове КПЈ. Фактички, подручје Космета је захватила оружана побуна, која је претила да поприми још шире размере.

Такав развој ситуације налагао је неопходност предузимања свих мера, како би се „контрареволуционарне снаге“ што пре уништиле и консолидовала народна власт. Због тога се, а у складу са две наредбе Врховног команданта НОВЈ, заводи Војна управа, прелазак читаве власти на војне установе. За команданта је постављен пуковник Ђуро Меденица, а за команданта Војне области пуковник Никола Божанић. Команда војне области је непосредно потчињена Војној управи, а она Оперативном штабу за Косово и Метохију.

У време војне управе, која је трајала од 8. фебруара до августа 1945, постигнути су значајни резултати, већ у самом почетку њеног успостављања. Тиме је, практично, већ до маја 1945. нормализовано стање на Косову. Остаци балистичких банди су још више ослабљени доношењем Закона о амнестији од 6. 9. 1945. године, а њихова активност сведена је најчешће на дефанзивна дејства.

њем и непосредном ликвидацијом непријатељских обавештајних органа, инфилтрацијом сопствене агентуре у непријатељску обавештајну мрежу, пласирањем дезинформација, сузбијањем непријатељске пропаганде, заштитом безбедности у јединицама и на терену, и слично.

Борба против пете колоне

Служба безбедности НОП, са израженим елементима политичке полиције, почела је да се ствара у јесен 1941. године, одмах након ослобођења дела територије у западној Србији, а крајем исте и почетком следеће године и на подручјима Црне Горе и БиХ. На основу упутстава и под непосредним руководством Врховног штаба НОВ и Политбироа ЦК КПЈ, уз доградњу организације и садржаја рада, служба безбедности НОП се током 1942 и 1943. године развијала као Осми одсек ВШ НОВ и ПОЈ („Комисија за борбу против пете колоне“). На ослобођеним подручјима формиран су њени извршни органи при командама места, а под називом „Одбори за борбу против пете колоне“. Сваки Одбор имао је у свом саставу истражна и теренска одељења.

Истражна одељења била су ангажована на задацима стварања широке мреже обавештајних упоришта на ослобођеној територији преко којих су прикупљани подаци о постојању и деловању сумњивих лица и потоколониша на терену, као и о понашању и кретању непријатељских формација. Одељење је уједно обављало и послове испитивања заробљеника, избеглица и других појединаца за које се могло посумњати да су

Никоме не треба веровати

Усташка обавештајна служба је била подељена на 15 одељења према проблематици рада:

Одјел 1 – *Протуиталијански* основан је 26. јуна 1942. године, са задатком да прикупља податке о деловању Италијана и њихове војске у НДХ и да открива њихову обавештајну делатност, те да остварује увид над хрватском емиграцијом која се налазила у Италији. Осим тога, прикупљао је податке о размештању италијанских оружаних снага, израђених утврђења италијанске војске, садржину италијанске штампе и радио-програма и о томе обавештавао вођство НДХ.

Одјел 2 – обрађивао је енглеске обавештајне службе (Intelligence Service, Secret Service), масонерију, Хрватску сељачку странку и Хрватску емиграцију на Западу. У раду се ослањао на мрежу агената, као и претходни Одјел.

Одјел 3 – *Протусрпски*, обрађивао је Србе у Хрватској, БиХ и Срему, посебно четничку организацију, деловао према Србији и према Србима у иностранству. Деловао је углавном преко агентурне мреже.

Одјел 4 – *Протукомунистички*, основан је 20. јула 1942. године са задатком да обавештајно-полицијским мерама води борбу против КПЈ и СКОЈ и свих лица повезаних са НОП.

Одјел 5 – *Протумуслимански*, обрађивао је муслимане у НДХ, Турску, Блиски исток и остале исламске земље.

Одјел 6 – *Протујеврејски*, обрађивао је Јевреје, полу-Јевреје (мешовите бракове) и све који су били у вези са Јеврејима.

Одјел 7 – *Протуусташки*, обрађивао је сумњиве елементе у усташком покрету, усташкој женској лози, усташкој мушкој и

женској младежи и другим цивилним организацијама усташког покрета.

Одјел 8 – *Проту државних чиновника*, обрађивао је чиновништво у апарату НДХ, а нарочито у министарствима спољних и унутрашњих послова, правосудја, просвете, привреде и трговине, те у Равнатељству за јавни ред и сигурност.

Одјел 9 – *Проту слободних звања*, захваћало је све особе које су имале слободна занимања (адвокати, професори, лекари).

Одјел 10 – *Протунемачки*, обрађивао је припаднике немачке народности на територији НДХ, немачке обавештајне службе, Хрватску национал-социјалистичку странку и хрватску емиграцију у Немачкој.

Одјел 11 – *Протумађарски*, обрађивао је мађарске држављане и припаднике мађарске народности у Хрватској, мађарске обавештајце и хрватске емигранте у Мађарској.

Одјел 12 – *Протусловеначки*, обрађивао је Словенце у Хрватској и Словенији.

Одјел 13 – *Протукатоличко-клерикални*, обрађивао је католички клер, монашке редове и Католичку акцију, као и странце у овом клеру.

Одјел 14 – обрађивао је штампу, радио и друга средства информисања.

Одјел 15 – бавио се свим осталим питањима и орадом лица која нису била предмет интересовања других организационих јединица.

Анте Павелић

агенти непријатељских обавештајних служби, водило је истраге у вези са извршеним диверзијама, саботажама и актима терора, штитило је фабрике, радионице, електране и друге објекте од виталног значаја за НОП и власт народноослободилачких одбора.

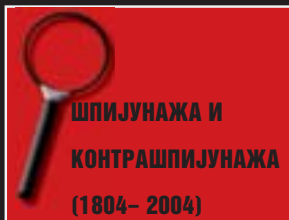
Теренска одељења активно су радила на организацији мреже повереника из редова симпатизера НОП, преко којих су се прикупљали подаци о непријатељу, организовала су хватање осумњичених лица и вршили претресе ради откривања оружја или другог ратног материјала, легитимисали су лица у ослобођеним градовима, тајно су пратили осумњичене, организовали ликвидацију петоколонаша на привремено окупираној територији, итд.

Септембра 1943. године промењен је назив те Комисије у *Одсек за заштиту народа* (ОЗН), са задатком да обједини обавештајни и контраобавештајни рад, као и да организује обавештајну службу за потребе Врховног штаба и у његовој непосредној околини. За припаднике те службе организовани су и краћи курсеви, попут усавршавања у Јајцу крајем 1943. године. Поред ОЗН, при Врховном штабу НОВ и ПОЈ постојала су и опуномоћства ОЗН при командама подручја у западној и централној Босни, делу Хрватске и Срему. Опуномоћства ОЗН обављала су послове контраобавештајне заштите на ослобођеној територији и откривања непријатељских агената и петоколонаша, праћење деловања свих непријатеља НОП, сузбијања непријатељске пропаганде, спречавања непријатељске обавештајне инфилтрације, вођење истрага против ухаћених агената и њихово предавање народним судовима при командама подручја. Опуномоћства су се у свом раду ослањала првенствено на створену мрежу повереника и на друге органе и организације НОП.

Из тог кратког осврта на развој обавештајних и полицијско-безбедносних активности у НОР произлази да су оне организоване и спровођене и на територији Србије, иако до стварања Озне на том подручју практично није постојала посебно организована обавештајна служба. Изузетак је донекле Војводина, будући да је почетком октобра 1943. године формиран Обавештајни одсек као највиши орган безбедности, који од тада, ослањајући се на Други одсек Врховног Штаба, руководи целокупном обавештајном службом у јединицама и на територији у Војводини. До тог периода безбедносна функција била је у превасходној надлежности КПЈ. ■

Усташе

Јосип Броз Тито и генерал Коча Поповић

Озна у средишту

На формирање војне обавештајне службе Демократске Федеративне Југославије непосредно је утицало то што је у завршним акцијама у Другом светском рату, партизански начин ратовања све више замењиван фронталном борбом у којој је учествовало по више дивизија и корпуса. Промене у начину ратовања захтевале су правремено и систематско обавештавање о снази и кретању непријатељских јединица, односно о плановима и намерама непријатељских органа командовања. Све то одразило се и на организацију обавештајне службе Народне ослободилачке војске.

Најпре, 30. марта 1944. Други обавештајни одсек преименован је у Друго обавештајно одељење Врховног штаба НОВ и ПОЈ. Затим је изграђена његова унутрашња организација, као централна обавештајна служба НОВ, која је сарађивала са Озном и размењивала обавештајне податке са обавештајним органима савезничких армија. Обавештајно одељење руководило је целокупним обавештајним истраживањем за потребе Врховног штаба, непосредно или преко обавештајних одељења главних штабова, која су почетком 1945. године трансформисана у обавештајна одељења команди армија и Команде ратне морнарице.

Подаци су најпре прикупљани током борбених дејстава јединица. Сви борци и старешине били су обавезни да у току извршења борбених задатака непрекидно осматрају непријатеља и да све податке које прикупе предају својим старешинама. Организовано је извештавање од батаљона до штаба дивизије, корпуса и армије... На основу пројекта организације са описом дужности у Обавештајном одељењу Генералштаба израђена је његова прва послератна формација. Оно је, поред начелника одељења и његовог помоћника, у свом саставу имало канцеларију и следеће одсеке: за агентурно обавештавање, за обавештајну службу у војсци, информативни, за радио-обавештајну службу, агентурно-технички и дешифрантски.

Дневни преглед стања код непријатеља

Војна обавештајна служба нове Југославије коначно је формирана као Управа за обавештајне послове Генералштаба Југословенске армије (ЈА), пошто је Врховном штабу

НОВ и ПОЈ 1. марта 1945. промењен назив у Генералштаб ЈА. У почетку, Војнообавештајном службом руководили су Вјекослав Клишовић (од маја до септембра 1945. године) и Иван Рукавина (1945-1947). Иначе, Управа за обавештајне послове Генералштаба имала је у свом саставу информативни, кадровски и агентурни одсек.

Информативни одсек бавио се селекцијом обавештајних података до којих су дошли обавештајни органи у јединицама, али и података које је добијао од агентурног одсека и из других извора, сређивао их по областима и врсти, евидентирао и на основу тога израђивао финална обавештајна документа („Дневни преглед стања код непријатеља“).

Одсек за кадрове радио је на одабиру и регрутовању људства за рад у војној обавештајној служби, старао се о попуни обавештајних органа у штабовима и организовао курсеве на којима су се обавештајни официри стручно усавршавали.

Агентурни одсек бавио се сталним прикупљањем обавештајних података из непријатељске позадине преко покретних обавештајних центара на неослобођеној територији (групе обавештајних официра које су са радио-станицама слали на подручја у којима су се планирале скоре ратне операције).

Подаци су прикупљани и преко агентурних позиција уграбених у непријатељске команде и установе или у њихову околину. Агентурни одсек је у одређеној мери користио и прислушне уређаје којима је регистровао радио саобраћај између непријатељских команди, а податке је прикупљао испитивањем ратних заробљеника, изучавањем заплењене архиве непријатељских команди и слично. Занимљиво је, међутим, да је немачка радио-приступна служба (НАСТ 4), која је обављала радио извиђање, гониометрисање, крип-

тозаштиту и друге задатке, успевала да „ухвати“ и веома лако дешифрује готово комплетан радио-саобраћај јединица НОВ и ПОЈ.

После формирања Озне, посебним наређењем Врховног штаба НОП-а од 1. августа 1944, Војнообавештајна служба је реорганизована. Она се делила на Војнообавештајну службу оперативних јединица и Вонообавештајну службу при командама подручја – чиме је окончан процес стварања обавештајно-безбедносне организације НОП. Према томе, формирањем Озне дефинитивно су одвојене политичка обавештајна и контраобавештајна служба од оперативне обавештајне, тј. војнообавештајне (информативне) службе.

Иначе, Одељење за заштиту народа (Озна) формирано је 13. маја 1944, и то као централизована служба базирана на војним принципима, са једнообразном организационом структуром и јединственим методима рада. Убрзо затим основана су одељења Озне за Србију (јуна 1944. године) и одељења Озне за Санџак, односно Војводину и Космет, која су била везана за Озну Србије (августа 1944. године). Формирано је и посебно одељење Озне за град Београд (октобра 1944. године). Први руководилац Озне за Србију био је Слободан Пенезић Крцун, који је у почетку истовремено био и начелник Озне за Београд. Са истим задацима, за обављање обавештајних и контраобавештајних послова, били су постављени официри Озне при командама одређених јединица. Ови органи обављали су и друге задатке безбедносно-полицијског карактера или су руководили извршењем тих задатака.

Озна је формирана Упутством о организационој структури Одељења заштите народа Врховног команданта НОВ и ПОЈ од 13. маја 1944. као орган Повереништва за народну одбрану Националног комитета ослобођења Југославије (НКОЈ). Упутством је одређено да организационо буде подељена на четири одсека, која су носила бројчане називе. Због повећане потреба да се Озна у новим условима успешно супротстави и непријатељском деловању страних обавештајних служби, убрзо је основан Пети одсек, а у априлу 1945. године формиран је и Шести одсек. Најзад, Озна је у свом саставу имала и *материјално-финансијски одсек, радио центар и групу за дешифровање и израду шифри* које се служиле за комуникацију између централе Озне и њених органа. Оваква структура постојала је на савезном нивоу и у републикама, док су одељења заштите народа корпусних војних области имала прва три одсека.

Шест ознака ОЗНЕ

Први одсек (Озна-1) био је задужен за организовање и руковођење офанзивном обавештајном службом према иностранству и још неослобођеној територији. Његови за-

даци произлазили су из потребе да се на обавештајном плану прате намере и активности других држава на њиховој територији. Сви прикупљени обавештајни подаци о „активностима емигрантске владе у Лондону и осталих реакционарних кругова“, и подаци о активностима страних држава достављани су НКОЈ-у, док су обавештајни подаци о намерама, распореду и покретима непријатељских оружаних формација уступани Другој управи Генералштаба ЈА.

Други одсек (Озна-2) деловао је на плану откривања агентурне мреже обавештајних служби окупатора, квислинга и колаборациониста на ослобођеној територији, и супротстављао се деловању унутрашњих „реакционарних снага“ и непријатељске агентуре убачене и прикривене у структурама НОП-а. Оперативци другог одсека имали су овлашћења да хапсе, воде истрагу и подижу оптужне акте против откривених непријатеља и издајника пред народним судом, а блиско су сарађивали са Комисијом за утврђивање злочина окупатора и његових помагача.

Трећи одсек (Озна-3) организовао је, усмеравао и руководио контраобавештајном заштитом оружаних снага и установа НОВ-а преко својих органа у војним јединицама. С циљем реализације тих послова, овај одсек Озне ангажовао се на заштити докумената која су садржавала тајне податке, откривању непријатељских агената у јединицама и установама НОВ-а, спречавању инфилтрације припадника квислиншких формација и непријатељских агената у структуре НОВ-а, онемогућавању непријатељске пропаганде у редовима Народноослободилачке војске.

Четврти одсек (Озна-4) обављао је послове обраде података које су достављали Први, Други и Трећи одсек, израђивао картотеке лица и журирао их. Поред наведених аналитичко-документалистичких послова, овај одсек је обављао и административно-статистичке послове (фотографија).

Пети одсек (Озна-5) ангажовао се на задацима контраобавештајне контроле свих страних дипломатско-конзуларних и других представништава у Југославији, страних држављана, контроли југословенских држављана стране националне припадности (натурализовани странци), те на задацима праћења активности југословенских грађана осумњичених да раде за стране обавештајне службе.

Шести одсек (Озна-6) деловао је на реализацији откривања и онемогућавања саботажа и диверзија на југословенским саобраћајницама. Због тога су на терену образована опуномоћства Озне-6 за железнички саобраћај.

Организација Озне на територији изгледала је овако: земаљска одељења, одсек Озне у војној области (који се укида крајем 1944. године, и формирају окружна одеље-

ња), а у средиштима среза опуномоћство као основна јединица. У јединицама НОВ постоје одсеци у корпусима, у дивизијама и опуномоћство Озне за бригаду. Једино у јединицама НКОЈ-а она се налазе у батаљону. Крајем 1945. године одлуком начелника Озне укинута су земаљска одељења за Санџак, Војводину и Косово и Метохију, а у Војводини и Косову и Метохији формирају се центри Озне, потчињени Озни за Србију. Због специфичних услова деловања, Озна за град Београд је приликом оснивања добила статус Земаљског одељења (у истом рангу са Озном за Србију), и била је директно подређена Озни у Министарству народне одбране ДФЈ. Овакво стање субординације остаје све до 1. јануара 1948, када Управа државне безбедности за Београд улази у састав Министарства унутрашњих послова НР Србије.

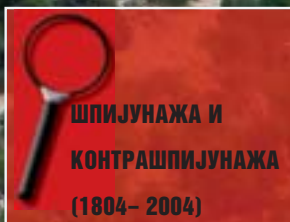
Фотографија снимљена у Дворовима близу Бијељине 28. септембра 1944.

1.) Михаиловић 2.) пуковник МС Dowell 3.) Мустафа Мулалић и група усташа

Путујући обавештајни агенти

Озна је, између осталог, деловала преко такозваних путујућих агената и покретних обавештајних средстава (обавештајних официра са радио-станицом и обученим телеграфистом, који су убацивани на још неослобођену територију). На тој територији деловале су и мреже повереника Озне, док су у непријатељске, одметничке и емигрантске структуре уграђивани тзв. унутрашњи агенти. Као руководиоци основних територијалних организационих јединица Озне, опуномоћеници су били носиоци специјалних ратних овлашћења у борби са одметницима. Идентична овлашћења имали су и опуномоћеници Удбе у сузбијању одметништва на терену (1946–1955). Најзад, један број официра Озне похађао је шестомесечне курсеве стручног оспособљавања у Вишој школи НКВД у Москви током 1944. и 1945. године.

Корпус народне одбране Југославије – НКОЈ формиран је средином 1944. године, као извршни орган Озне. Укинут је јануара 1953. године, а његове послове преузеле су граничне јединице и милиција. ■

Голи
оток

Офанзиван и децентрализован

Уставним конституисањем Федеративне Народне Републике Југославије 1946. године, безбедносно-обавештајни систем земље ушао је у нову фазу свог укупног развоја. Формирањем прве Савезне владе оформљена су и министарства унутрашњих послова и народне одбране. Ове промене изискивале су и одговарајућу реорганизацију Озне, а потом и друге измене, укључујући и формирање контраобавештајне службе Народне милиције.

У Министарству унутрашњих послова обједињене су службе милиције, државне и јавне безбедности, а надлежности Озне преузеле су две нове организације – Удба и КОС. Посебно треба истаћи да су на плану координације рада југословенских служби безбедности у овом периоду функционисале Савезна информативна комисија и Комисија за оперативну координацију, формиране до 1955. године, а од 1964. године и Комисија СИВ-а за координацију информативних и безбедносних служби.

За овај период карактеристично је да су се у дужем периоду након ослобођења (1945–1955), службе безбедности ФНРЈ перманентно сукобљавале са одметничким групама и квислиншким формацијама преосталим из времена Другог светског рата (балисти, крижари, муслиманска милиција). Наиме, непосредно после ослобођења земље одметнуло се око 20.000 људи, сврстаних у око 800 мањих и већих група, чак војних формација. Оне су, најпре, покушале да

фронтално ратују са јединицама ЈА и КНОЈ, али када су војнички разбијене, преоријентисале су се на „бункерски“ начин ратовања. Уз такво деловање изводили су и атентате, паљевине, диверзије, саботаже... У истом периоду откривено је и 7.156 немачких, 1.283 италијанских, 378 мађарских и 60 агената бугарских обавештајних служби из времена окупације. Истовремено, откривали су 2.042 друга шпијуна врбована у земљи или убачена из иностранства и 970 убачених диверзаната. Сложеност и тежину ових задатака показује и податак да је само у борби против одметничких група погинуло 1.100 припадника КНОЈ и 2.000 припадника Удбе и других служби безбедности.

Обавештајно одељење генералштаба

У складу са Уставом од 1946. године, конституисани су највиши законодавни, извршни и правосудни органи ФНРЈ, укључујући и Министарство народне одбране. Исто-

времено, Обавештајно одељење Генералштаба ЈНА преузима руковођење целокупним обавештајним радом у земљи и иностранству. Иначе, од 1947. до 1970. године војнообавештајном службом руководили су: Блажо Јанковић (1947–1948), Ђоко Јованић (1948), Срећко Манула (1948–1953, 1960–1963), Иван Рукавина (1953–1959), Рудолф Пехачек (1950–1960) и Мирко Буловић (1963–1970).

Непосредно после рата обавештајни органи постојали су у свим штабовима од нивоа бригаде до Генералштаба ЈА, изузев у командама и јединицама КНОЈ. Обавештајна одељења била су и у команди морнарице и командама војних области, односно армија, а одсеци у командама војних подручја и дивизија, док су у командама бригада били постављени обавештајни официри. Организациона форма често је мењана, тако да је 1947. године Обавештајно одељење преформирано у Другу управу Генералштаба ЈА. У њеном саставу формиран је радио извиђачки одсек са задатком да спроводи радио извиђање које до тада није постојало у нашој армији.

У даљем развоју војнообавештајне службе био је заступљен принцип постојања јединствене службе за све видове оружаних снага са јединственом методологијом и руковођењем за потребе КоВ, РВ и РМ. Службом је руководио Генералштаб преко Обавештајне управе. Делатност војнообавештајне службе обухватала је четири основна сектора: оперативни, технички, трупни и територијални. Сви сектори имали су посебну организацију и методе рада, али су чинили јединствену целину која је омогућавала еластично прилагођавање свакој ситуацији (нпр. да трупни и територијални сектор у начелу не долазе до активног изражаја у миру). Посебан значај имали су технички сектор и оперативни сектор, који је развијао делатност преко војних аташеа, обавештајних центара и посебних обавештајних органа. Реорганизацијом из 1961. године два основна сектора у Обавештајној управи (оперативни и аналитички) одвајају се у посебне организационе јединице.

КОС

Од ранијег Трећег одсека и дела Четвртог одсека Озне, 13. марта 1946. формирана је Контраобавештајна служба ЈА (КОС), којом су руководили Јефто Шашић (1946–1963) и Иван Мишковић (1963–1971). Конкретни задаци и надлежности КОС били су: контраобавештајна заштита оружаних

снага, откривање спољних и унутрашњих непријатеља; контраобавештајна заштита команди, штабова, установа, предузећа... Такође, ангажовала се на подизању будности и ширењу безбедносне културе, те на предузимању превентивних безбедносних мера у војним јединицама и установама. Према томе, КОС је од оснивања био служба војне безбедности, а не само служба за војну контрашпијонажу.

Крајем 1947. и почетком 1948. године Југословенска армија је реорганизована, па се уместо ратних армија формирају армијске области. У складу са тим, постављена је и организација КОС, тако што се формирају управе КОС у Министарству народне одбране, командама армијских области, ЈРВ, ЈРМ и КНОЈ, одељења КОС у команди армије, за војну индустрију и бродоградњу и одсеци у штабу дивизије, војном округу и војном предузећу, а у штабу пука опуномоћство КОС. У јануару 1953. године Министарство је реорганизовано у Државни секретаријат за народну одбрану. *Наредбом о оснивању и делокругу рада Управе безбедности и органа безбедности ЈНА*, коју је Врховни командант донео 14. октобра 1955, КОС је преименована у Управу безбедности (УБ ДСНО).

Истовремено са прерастањем КОС у УБ, врховни командант донео је *Наредбу о оснивању и надлежностима војне полиције*. Јединице војне полиције биле су у стручном погледу потчињене начелницима одељења – одсека безбедности јединица, односно установа. Сматра се да је тиме започео процес изградње система безбедности у оружаним снагама (1955–1965), који ће резултирати „подрштвљавањем функције безбедности“ у наредном периоду (1965–1975), а након то-

*Александар Ранковић,
Јосип Броз и Милован Ђилас*

га и организовањем друштвене самозаштите у оружаним снагама.

Контраобавештајна служба народне милиције формирана је почетком 1949, а по-

стојала је до краја 1952. године. Конкретно, у саставу управа Народне милиције формирано је посебно, Девето одељење за обављање контраобавештајних послова. Контраобавештајном одељењу били су подређени контраобавештајни одсеци у повереништвима за унутрашње послове обласних одбора, у чијем је саставу био одговарајући број официра који су „покривали“ јединице милиције у три до пет срезова. Задатак те службе био је да провери целокупни састав милиције, с циљем откривања непријатељске делатности према њој и у њој (посебно информбироваца). За тежа кривична дела истражне радње водило је Девето одељење, а лакше истраге водили су одсеци на терену. После завршене истраге, окривљени су предавани у надлежност војних судова.

УДБА

Управа државне безбедности – Удба настаје реорганизацијом Озне почев од фебруара 1946. године, и то тако што су дотадашњи Први, Други, Пети, Шести одсек и део Четвртог одсека (радио центар и група за шифру) Озне прешли у састав МУП-а. Упркос томе, Удба је тек 1952. године преведена са војне формације на цивилну службу. Такође, задржала је централизован систем организације који је важио у Озни, што значи да се целокупна активност у земљи и иностранству организовала, усмеравала и водила искључиво из Државног секретаријата унутрашњих послова ФНРЈ. Према томе, Удба је била устројена на принципима централизма и вертикалне повезаности и одговорности. Као оперативна контраобавештајна служба, имала је овлашћења да води извиђање и истраге против починилаца кривичних дела против народа и државе, тежих облика привредног криминалитета и слично.

Удба је била офанзивна политичка обавештајна служба која деловала на прикупљању обавештајних података о намерама и активностима страних држава и њихових обавештајних служби. С друге стране, контраобавештајно је штитила целокупну територију ФНРЈ и све политичке структуре државе, и то ангажовањем на откривању и онемогућавању делатности страних обавештајних служби и остваривањем увида у активност страних дипломатских и квазидипломатских представништава у Југославији, и то како западних, тако и СССР и источноевропских земаља. Поред тога, Удба је сузбијала све облике делатности тзв. унутрашњег непријатеља, реконструкцијом је откривала агентуру обавештајних служби и служби безбедности окупатора и квислинга, сузбијала је делатност емигрантских организација и група, спречавала је атентате, диверзије

и саботаже, штитила и обезбеђивала друштвено-политичке функционере...

Тако је, на пример, само у периоду 1948–1954. године у Југославију било убачено чак 617 обучених шпијуна СССР и источноевропских земаља, од чега 214 само из Бугарске, а остатак из Албаније, Мађарске и Румуније. Ове групе су најчешће бројале три до пет, а понекад и до 30 лица. Терористи, диверзанти и шпијуни убацивани су и из западноевропских земаља за потребе операција тамошњих обавештајних служби. Тако је, на пример, француска обавештајна служба (SDECE) између 1949. и 1954. године опремила око 100 припадника екстремне политичке емиграције лаким наоружањем и радио станицама које је падобранима убацила у Југославију и друге земље (СЧССР, СССР, Румунија). Том приликом користила је аеродроме у Аустрији и СР Немачкој и значајну логистичку подршку америчке обавештајне службе (CIA).

Организација и структура

Организациона структура Удбе у вертикалном погледу била је постављена на следећи начин: 1) Управа државне безбедности у ДСУП ФНРЈ, која је као цен-

Александар Ранковић

трала усмеравала рад службе према републичким министарствима; 2) органи Удбе на нивоу републичких министарстава; и 3) опуномоћства Удбе за срезове. У Србији је Удба била формирана у оквиру републичког МУП-а, док је у Аутономној Покрајини Војводини и Аутономној области Косово и Метохија била у оквиру Одељења за унутрашње послове. У периоду 1946–1966. године Удбом за Србију руководили су: Слободан Пенезић Крцун, Милорад Милатовић Миле, Срећко Мило-

Слободан Пенезић Крцун

шевић, Саво Радојичић Феђа (в. д.), Драгослав Новаковић Мута и Животије Савић Срба.

Централа Удбе делила се на осам одељења, при чему је Прво спроводило обавештајну активност на плану прикупљања података о страним земљама преко уграђених обавештајаца у југословенска дипломатско-конзуларна представништва. Из њега је 1952. године формирано Обавештајно одељење Министарства иностраних послова, које је истовремено обављало и контраобавештајне послове у југословенским представништвима у иностранству. Официјелни назив обавештајне службе ДСИП-а био је „Управа за анализу и документацију“ (касније: Служба за истраживање и документацију – СИД), али је у време формирања била познатија као „Координационо одељење“.

Друго одељење Удбе (политичко) бавило се сузбијањем делатности унутрашњег непријатеља (откривање илегалних непријатељских група и организација, сузбијање бандитизма, ликвидације остатка квислиншких оружаних формација). Треће одељење организовало је контраобавештајне послове, откривање агентурне мреже страних обавештајних служби у Југославији, истраживање делатности свих других противника СФРЈ и слично.

Четврто одељење обједињавало је послове везе и евиденције, који су били распоређени у пет одсека и то са следећим задацима: организовање и руковођење радио-службом у земљи и иностранству, контраприслушном службом и радио-телеграфском школом, тајном контролом поште и телефона, обезбеђењем ППТ објеката, евидентирањем непријатељских елемената, расписивањем потерница... Ово и друга одељења Удбе (раније Озне) постигли су у усператном периоду изван-

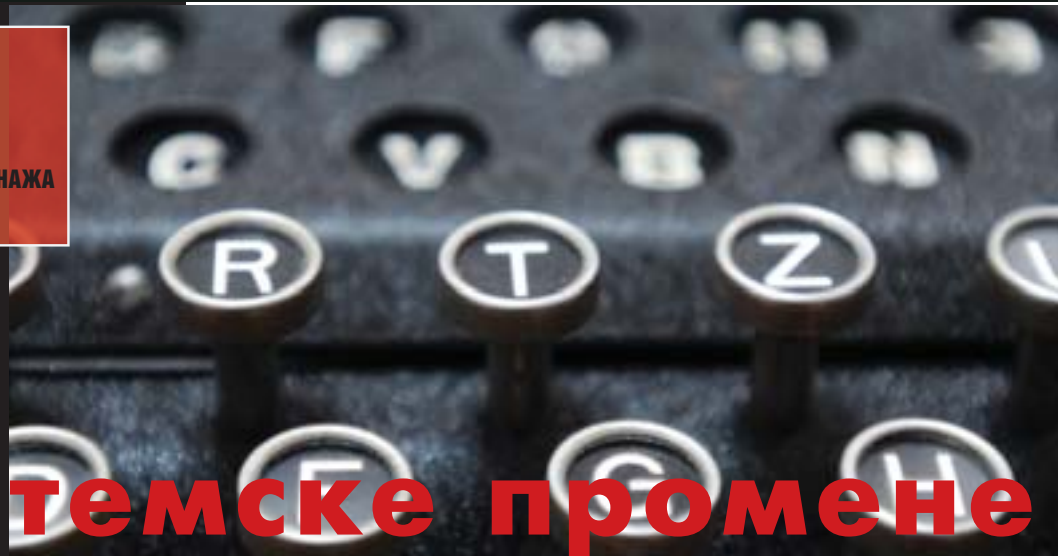
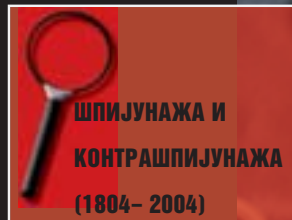
редне професионалне резултате. Тако је само у акцији „Гвардијан“ откривањем непријатељских шифри и вођењем радио-игре, те „држањем“ канала преко којих су убациване усташке терористичке групе, похватано и предато судовима чак 117 екстремних емиграната убачених у земљу у више група, а које су предводили познати усташки злочинци Љубо Милеш, Анте Врбан и други.

Пето одељење представљало је службу за материјално-техничко обезбеђење и финансијско пословање. Шесто одељење било је ангажовано на пословима агентурне, тј. контраобавештајне и физичке заштите највиших државних и партијских руководиоца. У Удби је постојала и посебна Комисија за савезне функционере, која се бавила испитивањем њиховог порекла и порекла чланова њихових породица. Седмо одељење бавило се криптографском заштитом тајних порука, израђивало је шифарска документа и радило на истраживањима у тој области. Осмо одељење било је задужено за кадар и имало је два одсека, од којих се први бавио питањима организационе природе, а други персоналним питањима.

БРИОНСКИ ПЛЕНУМ

Даљим процесом укупне демократизације у друштву и децентрализације административно-државних органа, 1956. године постојећа опуномоћства Удбе улазе у састав секретаријата за унутрашње послове срезова као организационе јединице тих секретаријата. Са оваквом унутрашњом структуром Удба је дочекала Брионски пленум ЦК СКЈ 1966. године, који је вишеструко и одлучујуће утицао на оријентацију, развој и дефинисање будућег места службе државне безбедности у југословенском друштву. Повод за темељну реорганизацију после Пленума био је то што су највиши руководиоци Удбе наводно злоупотребили позицију и овлашћења.

У сваком случају, Брионски пленум представљао је први корак у акцији масовног уклањања кадра Удбе из државних и безбедносних органа Југославије. С друге стране, Пленум је осудио дотадашњу праксу праћења реаговања јавног мњења преко агентурно-поверилачке мреже Удбе (раније и Озне). Одлучено је да органи државне безбедности убудуће не извештавају о коментарима грађана у вези са догађајима у земљи и свету и не користе методе којима се до таквих ставова долазило. Између осталог, овде је реч о тајном анкетирању домаће јавности које су припадници Удбе спроводили у вези са најзначајнијим одлукама државних органа (национализација, одговор на резолуцију ИБ...). ■

Системске промене

У периоду од Брионског пленума до распада СФРЈ, безбедносно-обавештајни систем Југославије чинила су тела обавештајне координације и контроле, уз „стручне службе друштвене самозаштите“, тј. службе државне и јавне безбедности, Друга (обавештајна) управа Генералштаба ЈНА, УБ ССНО и безбедност Територијалне одбране и Управа (касније Служба) за истраживање и документацију ресора спољних послова. У одређеном смислу, послове државне безбедности обављао је и Институт безбедности и друштвене самозаштите (касније Институту безбедности), који је основан 1977. године у оквиру ССУП.

Кадар за обавештајне, безбедносне, извиђачке и војнополицијске послове у оружаним снагама СФРЈ стручно су оспособљавани у Обавештајно-безбедносно школском центру ЈНА (ОБШЦ), док су се припадници СДБ и СЈБ – нешто мање, усавршавали у Центру за стручно образовање Института безбедности. Иначе, ОБШЦ у Панчеву настао је спајањем Школског центра безбедности и Извиђачке школе ЈНА 1976. године.

У изградњи новог безбедносно-обавештајног система пошло се од опредељења да Федерација, преко својих органа овлашћених Уставом СФРЈ, утврђује општу политику у области заштите Уставом СФРЈ утврђеног поретка, усклађује рад органа који врше послове државне безбедности и врши друге послове одређене савезним законом.

С друге стране, послове откривања противуставне делатности непосредно врше „стручне службе ДСЗ“, односно републичке и покрајинске службе државне безбедности и служба војне безбедности, кроз одговарајућу организацију оперативних центара.

Комисија за контролу рада

Рад органа који обављају послове државне безбедности у том периоду усклађивали су, у оквиру Уставом СФРЈ утврђених права и дужности, председник Републике, Председништво СФРЈ и СИВ. То усклађивање обухватало је политичко-безбедносно усмеравање рада органа који обављају послове државне безбедности и утврђивање њихових задатака – са становишта интереса и потреба безбедности целе земље. Ради контроле над радом савезних органа управе, који обављају послове државне безбедности,

Савезна скупштина је образовала *Комисију за контролу рада Службе државне безбедности*. Републике и аутономне покрајине такође су образовале своје комисије за контролу над радом републичких, односно покрајинских органа државне безбедности.

Савезни савет за заштиту уставног поретка био је орган безбедносне координације који је функционисао у континуитету од 1974. године, мада је званично установљен посебним законом тек 1983. године. Савет је конституисан као радно тело Председништва СФРЈ, а имао председника и седам чланова, с тим што су у његовом раду могли учествовати и представници Скупштине СФРЈ, органа друштвено-политичких организација (СКЈ, ССРН) и одговарајућих органа република и аутономних покрајина. Постојали су и савети за заштиту уставног поретка у републикама и аутономним покрајинама, који су имали различито уређен положај и функције. Савет за питање заштите уставног поретка СР Србије представљао је радно тело Председништва Републике, установљено 1975. године, а чланове тог Савета у СР Србији именовала су и председништва САП.

Као што је истакнуто, у организационом смислу војнообавештајну службу у том периоду сачињавају Друга управа Генералштаба ЈНА и организационе јединице, односно обавештајни официри на нижим нивоима. Обавештајном управом, коју сачињавају одсеци и одељења, руководи начелник који је директно потчињен начелнику ГШ. На челу Обавештајне управе ГШ у том периоду били су: Радован Војводић (1970–1974), Асим Хоџић (1974–1980) и Георгије Јовичић (1980–1984), а након тога Стане Бровет. Истовремено, на нивоу армије постоје обавештајни одсеци којима руководи начелник, а који је истовремено помоћник команданта армије за обавештајни рад. Он у стручном погледу руководи извиђачким одредом. Оба-

вештајни орган на нивоу корпуса је помоћник команданта корпуса за обавештајни рад, а у стручном смислу руководи извиђачким батаљоном. Најзад, обавештајни орган на нивоу бригаде је сте помоћник команданта бригаде за обавештајни рад и, истовремено, у стручном погледу руководи извиђачком четом.

Самозаштита оружаних снага

Надлежност Управе безбедности ССНО званично је била самозаштита оружаних снага, заједно са војним колективима у којима њени органи обављају стручне послове. Врховни командант оружаних снага потписао је у мају 1967. године *Правило органа безбедности*, којим су регулисани њихов обим, права и дужности, на пример, да овлашћене старешине органа безбедности ЈНА имају иста права и дужности као и овлашћена службена лица органа унутрашњих послова.

Будност

Служба државне безбедности је, према писању часописа „Безбедност“, својевремено постигла значајан успех – осујетила је шпијунску делатност непријатеља. Ханс Рулман, Хилми Тачи и Јован Тркуља откривени су као шпијун и лишени слободе. На челу ове тројке, која се бавила шпијунском делатношћу упереном против Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, био је дописник западнонемачког листа „Шлигл“ Ханс Рулман. У њеном саставу су и наша два грађанина – дописник листа „Рилиндија“ из Приштине Тачи и Тркуља, службеник који је радио и за војне потребе. Два новинара – дописника и један службеник. Први имају могућност приступа као новинари у скоро све институције и привредне организације, а трећи је одабран за овај прљави посао, јер су му били доступни војни и други подаци.

С тим у вези уредништво часописа „Безбедност“ закључује да је непријатељска делатност смишљено организована и тајна. Деликатност задатка је утолико и већа, јер је тајног и организованог непријатеља доста тешко утврдити. Тешко је открити и утврдити ко је агент стране обавештајне службе. Још теже је доказати њихову делатност. Зато је потребна будност свих нас, опрез и добар стручни рад Службе државне безбедности. Да има те квалификације она је показала ових мартовских дана. Досадашњи успеси потврђују да ће ова служба и убудуће своје задатке успешно извршавати, ослањајући се на помоћ и подршку свих друштвених фактора, радних људи и грађана.

У организационом смислу, војна служба безбедности је функционисала као посебна управа на нивоу Државног секретаријата за народну одбрану (касније: ССНО), док су органи те службе били конституисани на нижим нивоима руковођења и командовања, на пример, одељења безбедности у армији. У саставу тих органа од нивоа команде војних подручја, закључно са ССНО, функционисали су управни органи за послове војне полиције ЈНА. Другим речима, начелник органа безбедности био је стручни орган војног команданта за послове безбедности и војне полиције. Најзад, познато је да су у периоду 1971–1989. године Управом безбедности ССНО руководили: Стјепан Доманкушић (1971–1974), Дане Ђујић (1974–1979), Бранислав Јоксовић (1979–1980), Јере Грубишић (1980–1986) и Илија Ђеранић (1986–1989).

Безбедност Територијалне одбране била је организована на истим принципима на којима је почивала и безбедност оружаних снага уопште, али су, ипак, биле уочљиве и одређене специфичности као последица специфичности организације Територијалне одбране и карактеристика конкретних регионалних, националних, социјалних и других услова. Наиме, заједничко за организацију безбедности ТО у миру било је да су штабови ТО, на нивоу република–покрајина–зона, имали формацијски орган безбедности. Остале команде – штабови и јединице у миру нису имале органе безбедности и у њима су функцију безбедности реализовале команде – непосредно, или стручне службе безбедности изван састава ТО (СДБ, СЈБ, УБ ССНО). Због чињенице да организација безбедности у ТО у миру није била развијена у потпуности на свим нивоима командовања, део стручних послова су извршавале остале стручне службе безбедности. Сходно томе, Служба државне безбедности је учествовала у контраобавештајној заштити ТО, Служба јавне безбедности у заштити средстава ратне опреме и наоружања, а органи војне безбедности су обављали послове из надлежности ССНО и Врховног команданта.

Организација и надлежност Службе државне безбедности била је постављена тако да је СДБ у републичким органима за унутрашње послове била непосредни носилац послова државне безбедности на територији Републике. Она је имала центре (одељења) у седиштима развијених комуна, који су, у ствари, истурена организациона јединица републичког секретаријата. С тим у вези треба подсетити да су начелници СДБ Србије од Брионског пленума до распада СФРЈ 1992. године били: Рајко Ђаковић, Милорад Бисић, Срдан Андрејевић, Живојин Јовановић – Поп, Обрен Ђорђевић, Драгутин Митровић, Предраг Тодоровић (в. д.), Зоран Јанаћковић и Јовица Станишић.

На савезном нивоу је СДБ ССУП обављала послове координације, усмеравања и усклађивања рада републичких и покрајинских служби државне безбедности. Само изузетно, ако то природа послова захтева, поједине послове и задатке из области државне безбедности непосредно је вршила СДБ ССУП, о чему је одлучивао СИВ. Тако се, на пример, СДБ ССУП непосредно ангажовала на контраобавештајном захвату страних обавештајних центара у земљи, на обезбеђењу савезних функционера, безбедносној заштити савезних установа и радних места у савезним државним органима, одржавању веза са страним службама безбедности и другим пословима од интереса за безбедност СФРЈ.

Као самостална стручна служба у органима унутрашњих послова и као стручни орган управе, СДБ је обављала онај део задатака из области државне безбедности које остали фактори система безбедности, објективно, нису били у стању да изврше. У питању су контраобавештајна заштита територије од страних обавештајних служби и контраобавештајна заштита објеката од посебног друштвеног интереса, затим борба против унутрашњег непријатеља (екстремизма и тероризма), супротстављање екстремној политичкој емиграцији пореклом из Југославије, те подношење кривичних пријава и учешће у кривичним поступцима – истрази када СДБ то повере надлежним судовима; безбедносна заштита југословенских грађана у иностранству; обезбеђење одређених личности (највиших друштвено-политичких руководиоца) и објеката, и заштита одређених радних места, објеката, подручја, јединица и штабова територијалне одбране и ратне припреме („припрема се за општенародну одбрану“).

Систем

Систем државне безбедности на територији Републике Србије, након конституисања СРЈ, чинили су органи и тела законодавне и из-

Јединица за специјалне операције

вршне власти, задужени за контролу рада службе безбедности, затим обавештајне и безбедносне службе на савезном и републичком нивоу, али и посебне јединице за специјалне операције и антитерористичка дејства – укључујући Јединицу за специјалне операције (ЈСО). Почетком 2002. године формиран је Савет за државну безбедност као родно тело Владе Републике Србије. Међутим, ефекти рада тог тела нису били довољно запажени у пракси, а исто важи и за нека специфична тела безбедносне координације на савезном нивоу, попут Савета за борбу против тероризма у оквиру Савезне владе.

Као механизми контроле и надзора над радом обавештајних и безбедносних служби СРЈ на савезном нивоу номинално су функционисали: одбори за одбрану и безбедност оба већа Савезне скупштине и Комисија за контролу службе државне безбедности Савезне скупштине, а у одређеној мери и Одбор за државни и правни систем Савезне владе. У Републици Србији идентична задужења су имали Одбор за одбрану и безбедност Скупштине Србије и Одбор за правни систем и др-

Тероризам

Покушај пенетрације албанских сепаратиста у ЈНА био је масован и континуиран, о чему сведочи податак да је у периоду 1981–1987. године у ЈНА откривено 216 илегално организованих албанских сепаратистичких група, са укупно 1.435 чланова. Посебно је, међутим, занимљива национално мешовита илегална група, чије је непријатељство према Србији и Југославији кулминирало паљевином Свечане сале у Центру високих војних школа у Београду 29. августа 1988. године.

Према писању „Новости“, 8. маја 1989. године на оптуженичку клупу војног суда сели су војници: Иљир Налбани (24) из Пећи, Мухамет Јашари (24) из села Грдовца код Подујева, Ивица Медвед (24) из села Чачинаца (Славонска Ораховица), Фадил Реџеџи (21) из села Добросина (Бујановац), Генџ Синани (22) из села Рајинце (Прешево), Рахман Џокли (24) из села Догановићи (Качаник), бивши војници Драган Томаш (21) и Милан Томаш (21) из села Дуга Међа и десетар Миро Селимовић (20) из села Менгеша (Домјале). Оптужница их је теретила да су се удружили ради непријатељске делатности – „извршења кривичног дела тероризма“.

Налбани и Јашари преузели су, средином 1988. године, руковођење илегалном групом, која је у Центру високих војних школа деловала као део организације „Марксистички лењинисти Косова“. Они су од јуна 1988. врбовали нове чланове, међу којима и Медведа, који је потом „проучавао“ могуће кандидате хрватске и словеначке националности. Тако су он и Налбани примили браћу Томаш и браћу Селимовић (Миру и Јасмина). Главни задатак био је – паљевина Свечане сале у Центру високих војних школа, где је друг Тито промовисан за првог доктора војних наука. Повод је био годишњица злочина у Параћинској касарни и у част „хероја албанског народа“ – убице Кељмендија. Очекивали су да ће се пожар са Свечане сале пренети на шест метара удаљену бензинску пумпу, где би, по њиховом прорачуну, требало да експлодирају десетине тона бензина.

Направљен је и детаљни сценарио за ту терористичку акцију. Подељени су задаци: формирана је група „Сунце“, у коју су ушли непосредни извршиоци, а групу „Планета“ сачињавали су они који директно били укључени у акцију. Организоване су чак и две пробе 23. и 27. августа претходне године... Истрага је утврдила да је илегална организација „Марксистички лењинисти Косова“ дуже времена деловала у Центру високих војних школа. Број чланова се мењао – кретао се од 12 до 18, зависно од броја отпуштених односно новодошљих Албанаца.

жавне органе Владе Републике Србије – који је разматрао начрте закона и других прописа.

Систем државне безбедности СРЈ у ужем смислу, на територији Републике Србије, у овом периоду сачињавали су: републички органи државне безбедности (РДБ), Служба за информисање и документацију у Савезном министарству иностраних послова (СИД), Служба безбедности (раније Дирекција безбедности, односно Сектор безбедности) у истом Министарству, као и обавештајно-безбедносне институције ВЈ (Обавештајна управа и Управа безбедности Генералштаба ВЈ). Наиме, познато је да након 1992. године фактички (а од 2001. године и формално) СМУП више нема органе државне безбедности у свом саставу, изузев донекле Прве управе (за физичко обезбеђење одређених личности), која је преузела део послова обезбеђења и заштите од некадашње Седме управе СДБ ССУП.

Ресор

Ресор државне безбедности, као основна организациона јединица Министарства унутрашњих послова Републике Србије, представљао је самосталну и специјализовану службу која се бавила заштитом безбедности Републике и откривањем и спречавањем делатности усмерених на подривање или рушење Уставом утврђеног поретка. Основним задаци РДБ били су:

- контраобавештајни рад (прикупљање обавештења и података о носиоцима угрожавања безбедности државе, о обавештајним активностима у корист неке стране државе или организације),

- обавештајни рад (прикупљање обавештења и података од значаја за безбедност, спољнополитичке, економске и друге интересе земље),

- сузбијање тероризма и екстремизма (прикупљање података о подстицању, припремама, или планирању напада и сузбијање инкриминисане делатности екстремиста),

- контраобавештајна заштита државе и обавештајне тајне (заштита тајности одређених података и докумената из делокруга рада државних органа која може бити: персонална, радних места, заштитни режим, заштита техничким средствима и физичка заштита).

На челу РДБ налазио се начелник ресора, који је уједно био и помоћник министра унутрашњих послова. У периоду 1922–2002. године то су били: Јовица Станишић, Радмир Марковић, Горан Петровић и Андреја Савић, који је истовремено последњи начелник РДБ и први директор БИА. РДБ у седишту МУП-а имао је у свом саставу 11 управа, а њих су чинила одељења и одсеци. Управе су формиране на реалном принципу, у смислу груписања сродних послова.

Прва конференција за штампу

Сменом власти након 5. октобра 2000. инициране су темељне и далекосежне реформе у органима безбедности Републике Србије. Конкретне промене у РДБ отпочеле су 25.

Енигма

Војнобезбедносна агенција је 2008. године одлучила да Војном музеју у Београду препусти вредан примерак „Енигме“, чувене немачке машина за шифровање из Другог светског рата, која је више деценија чувана у једној спомен-соби те службе. Уређај „Енигма“ и на њему базирана акција „Ултра“, чије је постојање представљало једну од највећих тајни Другог светског рата, омогућили су најдубљи британски обавештајни продор у редове противника. Сматра се да је то „било равно читању мисли и деловања највећих и најодговорнијих људи Трећег рајха“.

„Енигму“ је конструисао Холанђанин Хуго Кох из Делфта 1919. године и, пошто није направио бизнис са њом, продао ју је берлинском инжењеру и проналазачу Артуру Шербиусу, а први пут је јавно изложена на Конгресу Међународне поштанске уније, 1923. године. Сам уређај био је смештен у обичној дрвеној кутији и повезан са две електричне писаће машине. Да би се помоћу „Енигме“ послала порука, било је довољно да се одабере одређени кључ за тај дан, месец и квартал, затим да се повежу одговарајући прикључци и порука откуца на једној од писаћих машина. Шифрована порука би, на тај начин, доспела до друге машине, која би је одгонетнула на основу упутстава на почетку емитовања.

У међувремену, после доласка нациста на власт, усавршени механизам те машине прихватио је Вермахт и сам Хитлер. Уврштена је у систем командовања Вермахта, и то од пука па навише. Њоме су се служиле немачке копнене јединице, авијација, бродови, подморнице... Енглези су најпре дошли до копије „Енигме“, која је у тајности направљена у Варшави, а потом су приступили изградњи „Бомбе“ – нове машине која је требало да уђе у систем „Енигме“. Упоредо са тим су конструисали један од првих компјутера у историји, који је знатно помогао „Бомби“ да убудуће беспрекорно дешифрује све „Енигмине“ текстове. Тако се Интелигенс сервис почетком априла 1940. године укључио у немачки систем шифре и све време пратио операције Врховне команде Вермахта, не само на Западном и Источном фронту, него са скоро исто толико интересовања и у окупираној Југославији, Мађарској, Пољској, Француској, итд.

маја 2001. доношењем Уредбе о скидању поверљивости са досијеа вођених о грађанима Републике Србије у Служби државне безбедности. Њоме је свим грађанима омогућено да остваре увид у досијее који су за њих вођена по проблематици унутрашњег непријатеља, односно унутрашњег екстремизма и тероризма, у било ком периоду од оснивања СДБ до ступања на снагу те Уредбе. Средином 2001. године одржана је и конференција за штампу РДБ, прва у историји те службе.

Крајем 2001. године извршена је прва значајна организациона измена РДБ. Наиме, Јединица за специјалне операције измештена је из састава Ресора државне безбедности и у командном смислу везана директно за министра унутрашњих послова, односно за Владу Републике Србије. Формално је измењен делокруг рада, а тиме и карактер те формације – преоријентацијом на спасилачку функцију у корист грађана и других субјеката. Најзад, након атентата на премијера Србије Зорана Ђинђића и проглашења ванредног стања у Републици, ЈСО је дефинитивно расформирана 25. марта 2003. године

До системских промена у органима државне безбедности Србије и Југославије дошло је средином 2002. године, и то доношењем Закона о службама државне безбедности СРЈ. Тим законом прецизирано је да на нивоу савезне државе функционишу Војна обавештајна служба и Војна служба безбедности, као и Служба за истраживање и документацију (СИД) и Служба безбедности СММП. Значајно је напоменути да су Војна обавештајна служба и Војна служба безбедности тиме биле изузете из непосредне ингенерије Генералштаба ВЈ, чиме су непосредно подређене цивилној контроли од стране Савезне владе (Савета министара СЦГ).

Након доношења Уставне повеље Државне заједнице Србија и Црна Гора и организационих промена у Војсци СЦГ, стекли су се услови за даљу трансформацију војних обавештајних и безбедносних институција. Наиме, од почетка 2004. године у Министарству одбране функционишу Војна безбедносна агенција и Војна обавештајна агенција (ВОА). Није реч о пуком преименовању Војне службе безбедности у ВБА, односно Војне обавештајне службе (Друге управе Генералштаба) у ВОА – будући да је остварена суштинска промена у погледу руковођења и контроле, а дошло је и до радикалних организацијско-кадровских и стручно-професионалних промена.

БИА

Кад је у питању Војна безбедносна агенција (ВБА) треба закључити да су промене извршене и у смислу раздвајања контраобавештајне од опште безбедносне функције, које од тада обављају ВБА и Одељење за војну полицију Генералштаба. Иначе, службом војне безбедности су након 1989. године ру-

ководили: Марко Неговановић (1989–1991), Александар Васиљевић (1991–1992), Неделько Бошковић (1992–1993), Александар Димитријевић (1993–1999), Геза Фаркаш (1999–2000), Милан Ђаковић (2000–2001) и Ацо Томић (2001–2003), док је први директор ВБА био пуковник Момир Стојковић.

Најзад, доношењем посебног закона од 27. јула 2002, образована је Безбедносно-информативна агенција (БИА), као посебна организација за: заштиту безбедности и откривање и спречавање делатности усмерених на подривање или рушење Уставом утврђеног поретка, истраживање, прикупљање, обраду и процену безбедносно-обавештајних података и знања од значаја за безбедност Републике Србије и информисање надлежних државних органа о тим подацима и друге послове одређене Законом (сарадња са органима, организацијама и службама других земаља).

На основу одговарајућих одредби истог Закона, влада Републике Србије је средином октобра 2002. године донела и неопходне подзаконске акте: Уредбу о дисциплинској одговорности припадника БИА, Уредбу о начину евидентирања, обраде, чувања, коришћења, заштите и достављања другим надлежним државним органима информација и докумената о пословима из надлежности БИА, и Уредбу о службеним легитимацијама припадника БИА.

Новоформирана агенција је у целини преузела надлежност, послове и задатке садашњег РДБ, укључујући све просторије, предмете, комплетну архиву и други материјал, опрему, средства за рад и друга средства која је до тада користио РДБ. У сваком случају је процес издвајања органа државне безбедности из састава МУП-а окончан 26. децембра 2002. године, потписивањем Споразума о разграничењу имовине и средстава и уређивању међусобних права и обавеза. Истовремено су директор БИА и министар унутрашњих послова потписали и Упутство о обавезним облицима и начину остваривања сарадње БИА и МУП-а Србије, као и Решење о разграничењу имовине и средстава на режиму коришћења РДБ МУП-а Србије.

Иначе, родом БИА руководи директор кога поставља и разрешава републичка влада, а коме у руковођењу помажу његов заменик, помоћници и саветници. Тако су у периоду 2002–2004 године директори БИА били: Андреја Савић, Миша Милићевић и Раде Булатовић.

Суштину доношења Закона о БИА представља издвајање органа државне безбедности из Министарства унутрашњих послова и њихово стављање под контролу законодавне и извршне власти. Овим је посебна служба за послове државне безбедности Србије, по први пут од свог институционализовања 1831. године, постала аутономна – организација изван оквира одређеног министарства. ■